

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TİCARİ BANKALARDA
KREDİ MALİYETLERİNİ ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tarık URAL

**Enstitü Ana bilim Dalı : İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman**

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Selahattin KARABINAR

EYLÜL– 2006

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TİCARİ BANKALARDA
KREDİ MALİYETLERİNİ ETKİLEYEN
FAKTÖRLERİN ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tarık URAL

Enstitü Ana bilim Dalı :İşletme
Enstitü Bilim Dalı :Muhasebe ve Finansman

Bu tez 20/09/2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç.Dr.
Erhan BİRGİLİ

Yrd.Doç.Dr.
Burhanettin ZENGİN

Yrd.Doç.Dr.
Selahattin KARABINAR

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Tarık URAL

20/09/ 2006

ÖNSÖZ

“Ticari Bankalarda Kredi Maliyetlerini Etkileyen Faktörlerin Analizi” konusu, günümüz bankacılık sektörü kredi ve maliyet çeşitleri açısından oldukça önem kazanan bir unsurdur.

Böylesine ilgi çeken ve çok yönlü olan bu konuda bir araştırma yapmamı önererek önemli katkılarını esirgemeyen değerli hocam Sayın Yrd.Doç.Dr.Selahattin KARABINAR’ a şükran borçluyum.

Yine çalışmamızın, yukarıda belirttiğim izahat üzerine gerçekleşmesindeki önemli katkılarından dolayı değerli hocam Sayın Ali TAŞ’a da teşekkür ederim.

Ayrıca bu çalışmanın ortaya çıkması için gerekli materyali topladığım tüm kurumların değerli çalışanlarına, değerli dostum Serhat GÖYMEN’e, sevgili kardeşim Selçuk URAL’ a, bu cefalı süreci tamamlamamdaki en önemli destekçim sevgili eşim Banu URAL’ a ve AİLEME teşekkürü bir borç bilirim.

Tarık URAL

20/09/2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: TÜRKİYE'DE TİCARET BANKALARI VE EKONOMİDEKİ	
YERİ.....	4
1.1. Banka Tanımı ve Fonksiyonları.....	4
1.2. Bankacılık Sektörünün Ekonomideki Yeri, İşlevleri ve Önemi	5
1.2.1. Mali Aracı Kuruluşlar Olarak Bankaların İşlevleri	6
1.2.2. Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Kurumsal Yapısı	7
1.2.3. Bankaların Sınıflandırılması	10
1.2.4. Ticari Bankacılık	10
1.2.5. Ticari Bankaların İşlevleri.....	11
1.3. Ticari Bankalarda Fon Kaynakları.....	12
1.3.1. Öz Kaynaklar.....	12
1.3.2. Öz Sermaye.....	13
1.3.3. İhtiyat Akçeleri.....	16
1.4. Yabancı Kaynaklar.....	17
1.4.1. Mevduat ve Çeşitleri.....	17
1.4.1.1. Vadeli Mevduat	17
1.4.1.2. Vadesiz Mevduat.....	18
1.4.2. Reeskont.....	19
1.4.3. Tahviller.....	20

BÖLÜM 2: KREDİLER.....	22
2.1. Kredinin Tanımı ve Unsurları.....	22
2.2. Kredi Politikası.....	23
2.3. Ülkemizde Banka Kredilerine Getirilen Sınırlamalar	25
2.3.1. Genel Kredi Sınırları.....	25
2.3.2. Firmaya Açılabilir Kredinin Sınırı.....	25
2.3.3. Sınırlamaya Bağlı Olmayan Kredi Türleri.....	26
2.4. Kredilerin Sınıflandırılması	26
2.4.1. Nitelikleri Açısından Krediler.....	27
2.4.1.1. Nakdi Krediler	27
2.4.1.2. Gayri Nakdi Krediler	28
2.4.2. Vadeleri Açısından Krediler.....	28
2.4.2.1. Kısa Vadeli Krediler.....	28
2.4.2.2. Orta Vadeli Krediler.....	29
2.4.2.3. Uzun Vadeli Krediler.....	29
2.4.2.4. Orta ve Uzun Vadeli Kredilerin Özellikleri.....	30
2.4.2.5. Orta Vadeli Kredilerin Üstünlükleri.....	31
2.4.2.6. Orta Vadeli Kredilerin Sakıncaları.....	31
2.4.3. İş Konusu Açısından Kredi Türleri.....	32
2.4.3.1. Ticari Krediler.....	32
2.4.3.2. Tüketici (Bireysel) Krediler	33
2.4.4. İzin Açısından Krediler Türleri	33
2.4.5. Kullandıkları Alanlar Açısından Sınıflandırma.....	33
2.4.6. Kurumsal Krediler.....	34
2.4.6.1. Kısa Vadeli Nakit Krediler.....	35
2.4.6.2. Açık Krediler.....	36
2.4.6.3. İskonto – İştirak Kredileri.....	36
2.4.6.4. Kefalet Karşılığı Krediler.....	37
2.4.6.5. Emtia Karşılığı Krediler.....	38
2.4.6.6. Senet Karşılığı Krediler.....	39

2.4.6.7. Tahvil ve Hisse Senedi Karşılığı Krediler.....	41
2.4.6.8. Nakit Karşılığı Krediler.....	42
2.4.7. Gayri Nakdi Krediler.....	42
2.4.8. Bireysel Krediler.....	43
2.4.8.1. Tüketici Kredileri.....	44
2.4.8.2. Tüketici Kredilerinin Tanımı.....	44
2.4.8.3. Tüketici Kredilerinin Ortaya Çıkış Nedenleri.....	45
2.4.8.4. Tüketici Kredilerinin Sınıflandırılması.....	46
BÖLÜM 3: TİCARİ BANKALARDA KREDİ MALİYETLERİNİ BELİRLEYEN UNSURLAR VE KREDİLERİN FİYATLANDIRILMASI.....	49
3.1. Maliyetler.....	49
3.2. Kredi Maliyetini Belirleyen Unsurlar.....	50
3.2.1. Devletin Kontrolünde Olan Faktörler.....	50
3.2.1.1. Zorunlu Karşılık Oranı.....	50
3.2.1.2. Disponibilite Oranı.....	52
3.2.1.3. Vergiler ve Fonlar.....	53
3.2.2. Bankaların Kontrolünde Olan Faktörler.....	53
3.2.2.1. Mevduat Faiz Oranı.....	53
3.2.2.2. Bloke Para Tutarı ve Bloke Maliyeti.....	54
3.2.2.3. Risk Kaynaklı Maliyetler	54
3.2.2.4. Yapısal Birim Maliyetler	55
3.2.2.5. Diğer Genel Maliyet Faktörleri	55
3.2.3. Uluslararası Mali Piyasanın Kontrolündeki Unsurlar ve Parasal Olmayan Faktörler.....	56
3.3. Kredi Maliyetlerinde Sabit-Değişken Ayırımı.....	58
3.3.1. Sabit ve Değişken Maliyetler.....	58
3.3.2. Birim Maliyetler.....	58
3.4. Kredi Maliyetleme Modelleri.....	59
3.4.1. Tarihi (fili) Maliyetleme.....	59
3.4.2. Standart Maliyetleme.....	60
3.4.3. Tam Maliyetleme.....	61

3.4.4. Marjinal Maliyetleme.....	61
3.4.5. Direkt Maliyetleme	63
3.5. Fon Maliyetlerinin Hesaplanması.....	64
3.6. Kredilendirme Süreci.....	67
3.7. Kredi Riski.....	68
3.8. Banka Hedefleri.....	69
3.9. Kredilerin Fiyatlandırılması.....	70
3.9.1. Kredi Fiyatlama Yöntemleri	70
3.9.1.1. Maliyet Artı Kâr Fiyatlaması.....	70
3.9.1.2. Marjinal Fiyatlandırma.....	71
3.9.1.3. Piyasa Oranına Göre Fiyatlama.....	72
3.9.1.4. Prestij Fiyatlama	72
3.9.1.5. Toplam Kaynak Kredi Fiyatlandırma ve Verimlilik Belirlemesi Yönetimi.....	73
3.9.1.6. Future Fiyatlama.....	74
SONUÇ VE ÖNERİLER	77
KAYNAKÇA.....	82
EKLER.....	85
ÖZGEÇMİŞ.....	89

KISALTMALAR

TCMB	: Merkez Bankası
MTB	: Mevduat ve Ticaret Bankaları
KYB	: Kalkınma ve Yatırım Bankaları
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SerPK	: Sermaye Piyasası Kanunu
m	: Madde
AO	: Anonim Şirket
İMKB	: Menkul Kıymetler Borsası
GK	: Genel Kurul
YK	: Yönetim Kurulu
FB	: Finansman Bonosu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	: Türk Medeni Kanunu
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KKDF	: Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu
BSMV	: Banka Sigorta Muamele Vergisi
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankalar.....	8
Tablo 2. Kredi Maliyetlerini Etkileyen Unsurlar.....	76

Tezin Başlığı: “Ticari Bankalarda Kredi Maliyetlerini Etkileyen Faktörlerin Analizi”	
Tezin Yazarı: Tarık URAL	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Selahattin KARABINAR
Kabul Tarihi: 16/10/2006	Sayfa Sayısı: VIII (ön kısım) + 85 (tez) + 4 (ekler)
Anabilimdalı: İşletme	Bilimdalı: Muhasebe-Finansman
<p>Genel alanda amaçları mevduat toplamak olan bankacılık sektörünün en önemli işlevleri, topladıkları bu mevduatları, kredilendirme sürecinde ekonomiye finanse etmektir. Bankalar ekonomik sistem içersinde vazgeçilmez kurum ve kuruluşlardır. Ticari bankalar para, kredi ve sermaye piyasalarında; küçük birikimlerin sermayeye dönüştürülmesinde, ülkede ticari hayatın ve sanayinin gelişmesinde birçok roller üstlenmektedir. Ülkemizde finans kesiminin en etkin sektörlerinden biride bankacılık sektörüdür, aynı zamanda bu kesimin işlem hacminin büyük bir kısmını ilgili bankalar gerçekleştirmektedir</p> <p>Günümüzde ticari bankacılık hızla gelişmektedir. Bankalar bu gelişme sürecinde yeni usul ve yeni teknikler geliştirmekte ve klasik bankacılık anlayışından uzaklaşmaktadırlar. Bankacılık sektöründeki bu hareket, bu sektörde rekabeti de beraberinde getirmektedir. Ayrıca, bu sektörde özel finans kuruluşları ortaya çıkmış ve diğer ticari bankalar için önemli rakipler haline gelmişlerdir. Yeni özel finans kuruluşlarının bankacılık piyasasında etkileri, bankacılık sektörünü yeni hizmet ve yeni teknik arayışlarına hızla itmiş rekabeti arttırmıştır. Son yıllarda bankacılık sektöründe hızla artan rekabet ortamı, bankaları mümkün olan en düşük maliyette fon elde etmeye itmiş ve bu fon kaynaklarını kazançlı şekilde kullanmaya zorlamaktadır. Bankalar doğal olarak elde ettikleri bu fon kaynaklarını, katlanmak zorunda oldukları maliyelerden arındırarak en yüksek kar marjını elde etmeye çalışırlar. Bu yüzdendir ki bankalar elde ettikleri fon kaynaklarını, en düşük faizle ve uzun vadede elde etmek isterler ve aynı zamanda kredi maliyetlerini minimize ederek müşterilerine düşük faizde kredi satmak isterler.</p> <p>Bankaların kaynak maliyetlerini en aza indirmeleri, elde etmiş oldukları bu kaynakları kredi olarak piyasaya yani müşterilerine kullandırmada önemli avantaj sağlarlar. Bankaların kaynak maliyetini etkileyen birden çok faktörler vardır. Bu faktörlerden bazıları; mevduata ödenen faizler, mevduat munzam karşılık oranı, uygulanan para ve sermaye politikaları, vergiler ve fonlar, kredi riskleri bankanın katlanmak zorunda olduğu işletme giderleri şeklinde sıralanabilir.</p> <p>Ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip olan bankacılık sektörü, kredi politikalarını belirlemede belirli noktalara önem vermesi gerekliliği kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu bağlamda bankalar, alternatif kredi modelleri oluşturmaları, sermaye piyasası hızlı geliştirilmeli, iyi bir denetim mekanizması kurarak haksız rekabeti engellemeleri ve hukuki düzenlemeleri iyileştirilmelidir. Etkili bir kredi yönetimiyle bankalar, bir yandan kar marjlarını arttırırken, diğer taraftan değişik sektörlerle kullandığı kısa vadeli kredilerle ülkenin ekonomik gelişmesi ve büyümesine katkıda bulunmakta, dış ülkelerden sağladığı kaynaklarla alternatif kredi çeşitlerini arttırarak dış ticaretin gelişmesine katkıda bulunurlar.</p>	
Anahtar Kelimeler: Banka, Kredi, Maliyet, Risk	

SUMMARY

Sakarya Üniiverstiy Insitute of Social Sciences

Abstract of Master's Thesis

Title of Thesis: "Credits in Commercial Banks and the Factor Analysis Which Effects"

Author : Tarık URAL

Supervisor: Assist.Prof. Dr. Selahattin KARABINAR

Date: 16/10/2006

Nu.of pages: VIII (pre text) + 85 (main body)+ 4 (appendices)

Department : Business

Subfield: Accountancy - Financing

Generally the banking sector whose aim is collecting deposits, the most important function is financing the deposits that they have collected to economy at loaning process. Banks are indispensable foundations and companies. The commercial banks have lots of roles converting little depositions to capitals in money, credits and capital markets. In our country one of the most effective sectors is banking sector. At the same time, the connected banks realized the big part of the process volume.

Nowadays, commercial banking develops rapidly. Banks improve new methods and techniques in this developing process and digress from the classical banking comprehension. This movement in banking sector brings competition in this sector. Although, personal financing companies comes out in this sector and for other commercial banks they becomes important rivals. The effects of these new personal financing companies to the banking market, is directed the banking sector to find new services and new techniques so rivalry increased. In last years, the rivalry environment that develops rapidly makes the banks finding funds which have minimum costs and forces to use these fund resources profitably. Normally banks aimed the highest profit margins with purifying these funds from the costs. That's why banks wants to obtain these fund resources in long terms and in low interests, at the same time wants to sell credits in low interests to their customers with minimizing credit costs.

Minimizing source costs to the lowest value, makes advantages for market also their customers using these obtained sources. There are lots of factors that effect the banks' source costs. Some of these factors; interests that are being paid to deposits, deposit response rate, policies of money and capital, funds and taxes, credit risks and enterprise costs that banks have to be folded.

The banking sector which has important position in country economy, has to attach importance to determined points for deciding credit policies. In this case banks have to develop alternative credit models and capital market should be improved rapidly and they have to prevent the unjust rivalry by assembling audition mechanisms and improve legal arrangements. With an effective credit management, banks will improve their profit margins and the other side with short term credits that they were been used to different sectors they assistance to development and enlarging of country economy. At the same time they assistance to external trading by increasing alternative credit variety

Key Words: Bank, Credit, Cost, Risk

GİRİŞ

Ticari bankacılık sektörü itibariyle değişimin en çok hissedildiği alanlardan biridir.Sektörün içinde faaliyette bulunduğu çevre,sektörde sunulan hizmetler ve yapılan işlemler hızlı bir şekilde değişmektedir.Çok sayıda ülkede ekonomik düzenlemeler,teknolojik ilerlemelerin yeni finansal araç ve kurumların finansal hareketlerin önünü açmakta ve bu durum müşterilerinin talep ettiği hizmetleri değiştirmektedir.

Bankalar, gerçek ve tüzel kişilerin belli bir zaman için harcamadıkları paraları toplayarak, bunları kredi ve yatırım yoluyla değerlendirmeye çalışan işletmelerdir. Ekonomi, sosyal ve ticari hayattaki önemli değişmeler, diğer tüm sektörü olduğu gibi bankacılık sektörünü de bilgi teknolojisine doğru itmiştir. Bu gelişmelerin bankacılık sektörüne önemli derecede organizasyon ve yönetim uygulamalarına yöneltmiştir. Bununla birlikte bankalar, artan ihtiyaçlara paralel olarak çağdaş bankacılık hizmetlerini sürekli geliştirmektedirler. Bankacılık sektöründe son yıllarda ve sürekli meydana gelen gelişmeler, banka sektörünü sürekli yeni arayışlara ve rekabet ortamına itmiştir. Yeni özel ticari bankaların kurulması, yine aynı şekilde özel finans kurumlarının kurulması bankaları, düşük maliyette fon elde etme ve bu toplanan fonları en uygun şekilde kullanmaya zorlamaktadır. Bankalarda, bankacılık faaliyetlerini sadece öz sermayeleriyle yapmaları mümkün değildir. Bu nedenle bankalar düşük faiz ve maliyette yabancı kaynak sağlamak zorundadırlar. Bu şekilde iç ve dış kaynaklı mevduat toplamak kaydıyla, kaynak yapılarını güçlendirirler.

Ticari Bankaların asıl hedefleri, ellerindeki mevduatları müşterilerine belirli bir oranda kar karşılığında pazarlamaktır. Bankalar açısından önemli bir gelir kaynağı olan krediler, banka yönetimcilerince kurumsal ve bireysel açıdan ele alınarak, daha profesyonelce işlenmeye başlanmıştır. Ülkemizde hızla değişmekte olan bankacılık sektöründe, bankaların başarıya ulaşması, büyük ölçüde uygulanacak fiyatlandırma stratejilerine bağlı olmaktadır. Doğru fiyatlandırma yapılabilmesi için, bankaların kaynak, hizmet ve işletme maliyetlerini, kısaca birim işlem maliyetlerini sağlıklı bir şekilde tespit ve kontrol etmesini sağlayacak teknik altyapıya sahip olmaları gerekmektedir. Bankacılıkta, piyasada etkin bir rekabet avantajı sağlanabilmesi ve

sağlıklı bir müşteri portföyünün oluşturulup geliştirilebilmesi açısından fiyatlama önemli bir faktör konumundadır. Bu açıdan bankalar tarafından uygulanacak fiyatlandırma teknikleri bankaların en önemli ve en etkin rekabet mekanizmalarını oluşturmaktadır.

1990 yılların başında banka müşterilerinin bilinçlenip daha verimli hizmet beklentisine girmesi ve teknolojinin de bunu sağlayabilecek durumda olması nedeniyle elektronik bankacılık hizmetleri hızla artmaya başlamış ve bu alandaki rekabet avantajını kaybetmek istemeyen ticari bankalar altyapı hazırlıklarını tamamlayarak hem bireylere hem de kurumlara bu hizmetleri sunabilmişlerdir. Günümüzdeki ticari bankalar, geleneksel mevduat işlemlerinden internet bankacılığına kadar çok geniş bir ürün ve hizmet yelpazesine sahip olmuşlardır. Bütün bu hizmetleri sunabilmek için ticari bankalar önemli ölçüde faiz dışı maliyetlere katlanmak zorunda kalmaktadırlar. Net faiz marjlarındaki sıkışmadan dolayı bu giderlerin karşılanabilmesi için faiz dışı gelirlerin artırılmasına çalışılmaktadır. Buna bağlı olarak daha önce düşük ücret ve komisyon alınan hizmetlerden daha yüksek ücret ve komisyonlar talep edilmekte, ücret alınmayan bazı hizmetler için de ücret ve komisyon talep edilmeye başlanmaktadır.

Ne var ki, rekabetin arttığı bir ortamda ücret ve komisyonlar sınırsız bir şekilde arttırılamayacağından bankacılık sektöründe başarı için sektörün yapısına uygun yeni maliyet sistemlerinin kullanılması zorunlu hale gelmiştir. Bankaların tek tek ürün ve hizmet maliyetlerini ve hangilerinin karlı olduğunu, ya da en azından genel giderlere ve buna bağlı olarak bütünsel karlılığa katkı yaptığını bilmeleri hayati önem taşımaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, aracı kuruluş olan bankaların kredi yaklaşımlarına detaylı şekilde inceleyerek ve bankacılık sektörünün mali yapısından, ekonomik ilişkisinden ve ticari bankalar için büyük önem haiz teşkil eden kredi, kredi çeşitleri, kredi riskleri ve kredi maliyet unsurlarının önemi üzerine durulmuştur.

Çalışmanın Önemi

Türk bankacılık sektörü, ekonomimizin 1980'lerden itibaren yaşadığı değişimlerden en çok etkilenen sektördür. Bankalar finans alanındaki küreselleşmenin ve teknolojik yeniliklerin de etkisiyle hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Banka işletmeleri mevduat

toplayarak veya borçlanarak sağlamış oldukları kaynaklarını ve öz kaynaklarını, kazanç sağlamak amacıyla borç verme veya yatırım yapma işlevlerinde kullanan ve sermayenin belli alanlara kanalize edilmesine olanak sağlayarak ekonomik hayatın sürdürülmesinde önemli işlevleri olan hizmet kuruluşlarıdır. Bu nedenle, ekonomiyi yönlendirmede önemli işlevleri olan söz konusu işletmelerin, gelişmesi, kredi verilmesi, likidite, karlılık gibi ekonomik ve mali durumu ile ilgili konular kamuoyunu yakından ilgilendirmektedir.

Birinci bölümde, bankacılık tanımına, bankacılık sektörü, mali kurucu kuruluşlar olarak bankaların işlevleri, ticari bankaların fon kaynakları ve genel tanımlara ticari bankacılığın piyasa üzerindeki etkileri ve fon kaynakları incelenmiştir.

İkinci bölümde, kredi tanımı, özellikleri ve faydaları üzerinde durulup, ülkemizde banka kredilerine getirilen sınırlamalar kredi çeşitleri sınıflandırılmış, kredilerde faiz ve komisyon hesaplamaları ve ticari kredilere getirilen sınırlamalar üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise maliyet tanımlanmış, banka kredi maliyetlerini belirleyen faktörler, banka kontrolündeki ve dışında gelişen faktörler ve ticari bankalar için büyük önem arz eden kredi pazarlamanın bir başka boyutu olan kredi riski, maliyet değişkenleri, kredi maliyetleme modelleri incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde kredi fiyatlaması yöntemleri üzerinde genel bir tanımlama da yapılmıştır.

Sonuç kısmında ise, bankaların kredi politikalarını belirlerken kredi maliyetlerini olabildiğince en düşük seviyede tutarak kar marjını sağlamaya ağırlık verilmesi gerekliliği öne çıkmıştır. Ticari bankalar, rekabet avantajını kaybetmemek için işlemlerinin bütünsel yapısını bozmadan ve sundukları ürün ve hizmetlerin kalitesini düşürmeden maliyetlerini azaltmanın yollarını arayıp bulmak zorundadır.

BÖLÜM 1: TÜRKİYE'DE TİCARET BANKALARI VE EKONOMİDEKİ YERİ

1.1. Banka ve Fonksiyonları

“İlk bankalar tapınaklardır. İlk bankacılar rahiplerdir.” İnsanlar eski çağlardan beri tapınakların gölgesinde güvenlik aramışlar ve zorluklara uğradıkça rahiplerden yardım dilemişlerdir. Varlıklarını hırsızlardan, zorbalardan korumak isteyenler, tapınaklara emanet bırakmışlardır. Ödünç tohumluğa, çift hayvanına ve hala ticaret sermayesine ihtiyaç duyanlar, rahiplere başvurmuşlardır. Mezopotamya da Kızıl Tapınak rahipleri, emanet getirilmiş malların hesabını tutmuşlar ve sıkıntı çekenlerden desteklerinin esirgememişlerdir. Kızıl Tapınak’larda iki bin yıl boyunca, mevduat ve kredi işlemleri yapılmıştır (Ergin,1982: 9).

Geçmişte toplumların kısmen bir kesimini yakından ilgilendiren sınırlı bankacılık faaliyetleri, bugün hem ulusal hem de uluslararası ekonomi ve ticaret alanında etkin ve önemli bir rol oynamakta, hemen hemen her bireyi içine alan hizmet seçenekleri ile daha da önemli bir konuma yerleşmektedir. Ödeme aracı olarak sadece metal paraların kullanıldığı dönemlerdeki bankacılık faaliyetleri ile günümüzdeki bankacılık faaliyetleri arasında büyük farklılık vardır. Bu farklılık, bankalara giderek daha karmaşık bir yapı kazandırmıştır. Bu süreç halen de devam etmektedir. Bu karmaşıklığın önemli nedenlerinden birisi; değişen ekonomik ve teknolojik koşullara paralel olarak bankacılığın da sürekli ve hızlı bir değişim içinde olmasıdır. Yirminci yüzyılın iletişim teknolojileri ile ülkeler ve kıtalar arasında çok kısa sürelerde satın alma gücü transferleri yapılabilmektedir. Böyle bir ortamda bankaların faaliyetleri, örgütlenme ve çalışma düzenleri ile ekonomilerin gelişmişlik düzeyleri de birbirini etkilemektedir.

Birçok Avrupa ülkesinde ve ülkemizde, bankaların önde gelen görevleri, kişisel kasaları birleştirerek, maddi para kullanmadan ödemelerin yapılması değildir. Bu ülke bankalarında önde gelen iş, kredi ticareti yapmaktır. Bankaların diğer bütün işleri kredi ticaretinin bir sonucudur. Ancak, böyle bir tanımda bankaların kredi verme işleriyle uğraşan kurumlar olduğu belirginleşirse, bu kez vadeli sermaye yatırımlarına kredi açan kurumlarla sigorta şirketlerini, hisse senedi ve tahvil plasmanı ile uğraşan kurumları, hatta sermayelerini kredi vermekle geçinen faizcileri ve tefecileri de banka ya da banker

kabul etmek gerekecektir. Diğer taraftan, bankaların temelde mevduat kabul eden kurumlar olduğu ileri sürülecektir.

Bankaların temelde mevduat kabul eden kurumlar olduğu ileri sürülürse, bu kez tasarruf sandıkları ile tasarruf kooperatiflerinin de birer banka olması gerekir. Buna karşın, genellikle mevduat kabul etmeyen, daha çok sermayelerini ve tahvil çıkarmak yoluyla sağladıkları kaynakları uzun vadeli plasmanlarda kullanan yatırım bankaları bu tanımın kapsamı dışında kalır. Eğer, modern anlayış ve uygulamaya göre bankalara, para yaratan kurumlardır denilirse, bu kez devletin banka sayılması gereği yanında, teknik anlamda ticaret bankaları ile merkez bankaları dışındaki diğer bankalar kapsama alınmamış olur.

Uzmanların bir kısmı, bankaları, halkın belli bir zaman içinde harcamadığı paraları kabul ederek, bunları nema getirir şekilde kredi ve plase eden, ödemelerde aracılık, para nakli, senet tahsili, emanet kabulü gibi çeşitli hizmetler gören işletmeler olarak tanımlamışlardır (İvedi,1997:1).

1.2. Bankacılık Sektörünün Ekonomideki Yeri, İşlevleri ve Önemi

Mali sistem (finansal sistem) bir ekonomide likidite fazlası olan birimlerin ve kurumların fon arzını likidite açığı olanların kullanımına aktaran bir organizasyondur. Mali sistem mali araçlar, mali araçlar ve mali piyasalardan oluşur. Mali piyasaların işleyişini düzenleyen mali mevzuat (yasalar, kararlar, yönetmelikler) vardır. Fon aktarımı (transformasyonu) mali araçlar tarafından mali araçlar vasıtası ile gerçekleştirilir. Mali araçlar iki kategoriye ayrılır:

- a) Dolaysız mali araçlar
- b) Dolaylı mali araçlar

Mali sistem içinde fon aktarımının birinci yolu, fon kullanıcıların ihraç ettikleri dolaysız mali araçların (pay senedi, tahvil gibi), pazarlamacı kurumlar eliyle tasarruflara satılmasıdır. Özel sermaye piyasası içinde çalışan broker, dealer ve yatırım ortaklıkları gibi mali araçlar fon kullanıcıların ihraç ettikleri hisse senetlerini ve tahvilleri pazarlayarak fon aktarımı işine aracılık ederler. Fon aktarımı işi dolaysız mali araçlarla gerçekleştirildiğinde fon kullanıcıları (sermaye şirketleri) ile fon sahipleri arasında

doğrudan borç alacak veya mülkiyet ilişkisi doğar.

Mali sistem içinde fon aktarımının ikinci yolu, mali araçlar tarafından dolaylı mali araçlar kullanılarak gerçekleştirilmesidir. Bu durumda fon arz edenler (nihai alacaklılar) ve fon kullananlar (nihai borçlular) karşı karşıya gelmezler. Açık veren reel kesimler mali araçlara borçlanırlar. Mali araçlar ihraç ettikleri dolaylı araçlar (mevduat hesapları, mevduat sertifikaları, kredi kartları, banknotlar vb. gibi) vasıtasıyla likidite fazlası olan kesimlerden derledikleri fonları kendilerinden kredi talep edenlere (fon kullanıcılarına) aktarırlar. Dolaylı mali araçlar kullanılarak yapılan fon aktarımında aynı anda iki akım oluşmaktadır. Birinci akım tasarruf sahiplerinden mali araçlara, ikinci akım mali araçlardan fon kullanıcılarına (yatırım sahiplerine) doğrudur.

Mali araç ihraç eden mali araçlar, genellikle parasal mali araçlar ve parasal olmayan mali araçlar şeklinde ikili ana grup altında sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmada temel ölçüt aracı kuruluş tarafından ihraç edilen yükümlülüklerin (mali araçların) ekonomide ödeme aracı olarak kullanılıp kullanılmamasıdır. Parasal mali aracı kuruluşların çıkardıkları önemli araçlar ekonomide ödeme aracı olarak kabul görürler. Örneğin bankalar parasal mali aracı kuruluşlardır. Sosyal güvenlik kurumları ise parasal olmayan mali aracı kuruluşlardır (Şahin, 2000:373).

1.2.1. Mali Aracı Kuruluşlar Olarak Bankaların İşlevleri

Türkiye'de mali sisteme bankacılık kesimi hâkimdir. Başka ifade ile mali sistem krediye dayalı bir sistemdir. Bankaların faaliyet hacmi öteki mali aracı kuruluşlara göre daha geniştir. Bankaların temel ekonomik işlevleri mali aracılıktır. Ancak, bankalar mali aracı olmanın dışında ekonomi üzerinde dolaylı dolaysız pek çok etkiye sahiptir. Biz burada önce bankaların mali aracılık işlevleri üzerinde duracağız. Bundan sonraki seksiyonda bankaların ekonomik kalkınmaya katkıları daha geniş bir açıdan değerlendirilecektir.

Bankaların mali aracılık işlevleri iki ana kategoride değerlendirilebilir.

1. Ödünç verilebilir fonların oluşturulması; mevduat kabulü gibi.
2. Oluşturulan fonların nihai kullanıcılarına aktarılması; kredi açılması gibi.

Bankalar fon arz edenler ve fon takip edenler arasına girerek dolaylı finansman sürecini

tamamlarlar. Yatırımcılardan aldıkları dolaysız mali araçlar yerine tasarruf sahiplerine kendi çıkardıkları dolaylı mali araçları sunarlar. Bu aracılık işlemi ile bankalar hem fon arz edenlere hem de fon talep edenlere istedikleri vadede, istedikleri büyüklükte ve riski azaltılmış mali araçları sunmuş olurlar. Mali sistemde fon arz edenler genellikle likidite düzeyi yüksek (vadesiz veya kısa vadeli) mali araçlara yatırım yapmak isterler. Buna karşılık, yatırımcılar likidite düzeyi düşük (orta ve uzun vadeli) mali araçlar vasıtasıyla fon kullanmayı tercih ederler. Bu iki kesim aradıkları nitelikteki mali araçlara bankalar sayesinde sahip olurlar.

Bankalar farklı likidite tercihinine sahip bu iki kesim arasına girerek, fon arz ve talebini vade yönünden dengelerler. Gerçekten de bankaların çıkardıkları mali araçlar (mevduat hesapları) yatırımcıların dolaylı mali araçlarından (tahvil, hisse senedi gibi...) daha geniş ve serbest vade dizisine sahiptir. Öte yandan, bankaların dolaylı malî araçları yatırımcıların mali araçlarına göre büyüklük bakımından da daha esnektir. Bir banka büyüklü küçüklü ve farklı vadelerde mevduat kabul edebilir. Bunları yatırımcılara farklı büyüklüklerde ve vadelerde, kredi olarak kullanırabilir. Küçük tasarrufları bir araya getirerek büyük ölçekli yatırım projelerine fon aktarmak çok büyük bir hizmettir.

Nihayet, bankalar fon aktarımına aracılık yaparak hem tasarrufçular açısından hem de fon kullanıcılar açısından riski azaltırlar. Bankaların aracılığı sonucu riskin azalması her iki kesim için mali piyasada araştırma maliyetini ve risk primini küçültür. Sonuçta tasarrufçuların faiz geliri yükselir, yatırımcıların finansman maliyeti azalır. Fon arzı ve fon talebi artar. Başka ifadeyle, mali piyasanın hacmi genişler, milli gelir ve istihdam artar (Şahin,2000:375).

1.2.2. Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Kurumsal Yapısı

Türkiye'de 1993 yılında bankacılık sektöründe TCMB(MB) dışında 70 adet banka faaliyet gösteriyordu. Bu yıl içinde sektörde kayda değer bir gelişme olmadı, sadece bir tane kalkınma ve yatırım bankası (KYB) sisteme katıldı. 1994 yılında ise ekonomide mali sektörden başlayan bunalım sonucu, özel sektöre ait üç küçük banka sistem dışı kaldı. 1995 yılında bankacılık sistemine yeni bir özel sermaye yatırım bankası katıldı ve toplam banka sayısı 68'e yükseldi. 1996 da bir, 1997 de üç ve 1998 de üç olmak üzere yedi yeni banka sisteme katıldı. 1995 – 96 da, üç bankanın, sermaye yapılarındaki değişiklik sonucu statüleri değişti; Yabancı banka statüsündeki iki banka özel yerli

banka statüsüne geçtiler. Kamu bankası Sümerbank özelleştirildi. 1998 yılında sektörde MB dışında 75 banka faaliyet gösterdi. Tablo B. 1'de, 1980 – 1998 döneminde bankacılık sektörünün kurumsal yapısı sayısal verilerle özetlenmiştir (Şahin, 2000:376).

Tablo 1. Türkiye'de Faaliyet Gösteren Bankalar

	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam Banka sayısı (MB hariç)	70	61	54	50	48
MTB sayısı	58	55	59	60	60
Kamu bankaları	3	3	3	3	3
Özel bankalar	22	22	20	18	18
Yabancı bankalar	20	15	15	13	13
KYB sayısı	12	13	13	15	19
Kamu bankaları	3	3	3	3	3
Özel bankalar	6	7	7	9	9
Yabancı bankalar	3	3	3	3	3
Banka şubeleri sayısı	6212	6908	6106	5966	6106
Yurt dışı temsilcilik,	-	-	-	-	-
Şube ve büro sayısı	-	-	-	-	-
İstihdam edilen	87	95	92	92	-
Personel sayısı (bin kişi)	138.245	137,495	123,271	123,249	127,163

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız Yıllıkları **MART 2005**)

Türkiye'de bankacılık sektörüne MTB hâkimdir. 1998 yılında faaliyet gösteren, MB dışındaki 75 bankanın 60'ı vadeli ve vadesiz mevduat hesaplarını kullanarak derledikleri fonları, krediler ve iştirakler yoluyla yatırımlara aktaran MTB'dir. Bu bankalardan 4 tanesi özel yasa ile kurulmuş kamu ihtisas bankası, 38'i özel yerli sermayeli MTB ve 21'i yabancı sermayeli bankadır. KYB'dan 3'ü kamu sermayeli, 9'u yerel sermayeli bankadır. 1999 yılında, Haziran sonu itibariyle bankacılık sektörüne 4'ü özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankası ve biri Türkiye de şube açan yabancı banka olmak üzere beş banka eklenmiş ve sayı 80 e çıkmıştır. 1999 yılında 4369 sayılı Bankalar Yasası (Aralık 1999 da değişiklik yapıldı) yürürlüğe girdi. Bu yasa ile kurulan Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulunun yetkilerini geçici bir süre için kullanan Bakanlar Kurulu, 21 Aralık 1999 da mali yapıları zayıflayan 5 bankayı Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devretti, bir yatırım bankasının bankacılık yapma yetkisi iptal edildi. Böylece TMSF, önceki üç banka ile birlikte sekiz bankayı rehabilitasyona almış oldu.

1980'den sonra bankacılık sistemine giriş-çıkışlar kolaylaşmıştır. 1981-1993 döneminde sisteme, büyük çoğunluğu yabancı, sermayeli banka olmak üzere, 30'un üzerinde yeni banka girmiş buna karşılık 8 banka sistem dışı kalmıştır. Banka sayısındaki artışa karışıklık, şube sayısındaki ve personel sayısındaki artış hızı yavaşlamıştır. Örneğin şube sayısında 1970 – 80 döneminde %25, 1981 – 90 döneminde %4,8 ve 1989 – 99 döneminde %12.9 artış olmuştur. 1993 yılında MTB bankacılık sistemindeki toplam varlıkların yaklaşık %60'ını kontrol etmişlerdir. 1994 de üç özel banka sistem dışı kalmış, fakat 1995 – 98 döneminde 6 tanesi MTB ve 2 tanesi KYB olmak üzere 8 adet özel banka sektöre katılmıştır. Bu dönemde yabancı sermayeli banka girişi olmamıştır.

Bankacılık sektöründe kamu, özel ve yabancı sermayeli bankalar birlikte faaliyet göstermektedirler. 1998 yılında kamu sektörünün 4 ü MTB ve 3'ü KYB olmak üzere 7 adet bankası bulunmaktadır. Kamu bankaları sayı olarak az olsa da, hala bankacılık sisteminde varlıkların %35 ini kontrol etmektedir. Yine banka şubelerininin %36.6 sı ve bu sektörde çalışan personelin yaklaşık %39,7'si kamu bankalarına aittir (Şahin, 2000:377).

Bir ekonomide bankaların rolü, kaynak fazlası olanların kaynaklarını toplayıp, kaynak ihtiyacı olan yatırımcılara aktarmaktadır. Ancak bankacılık sektörünün mevcut yapısı Türkiye'de bankaların bu rolü yerine getirmesini zorlaştırmaktadır. Bankalar ya bağlı

oldukları grubun veya holdingin şirketlerini fonlamak, ya da kamu kesiminin açığını finanse etmek için DiBS satın almak zorunda kalmaktadır. Aslında, risksiz yüksek kazanç sağlayan DiBS'ler bankalar için cazip bir gelir kaynağı haline gelmiş ve bankaları asli fonksiyonlarından uzaklaştırmıştır. Son yıllarda, özel kesim yatırımlar için kaynak bulmakta zorlanır hale gelmiştir. Bankalar da kolay yoldan para kazanmaya alıştıkları için gerçek bankacılık faaliyetlerinden uzaklaşmaya başlamışlardır. 1999 yılı içinde uygulanmaya başlanan istikrar programı çerçevesinde faizlerde düşüş eğiliminin görülmesi ve kamu kağıtlarından aşırı faiz gelirlerine dayalı bankacılık anlayışının sona ereceği, en azından eskisi gibi olmayacağını anlaşılmasından sonra bireysel bankacılık faaliyetleri ve ürünlerinde artış gözlenmeye başlanmıştır. Ayrıca, teknolojik gelişmelere paralel olarak birçok banka interaktif bankacılık ve internet bankacılık alanında önemli atılımlar gerçekleştirmiş veya planlamıştır (Günel, 2001:31).

1.2.3. Bankaların Sınıflandırılması

Banka sistemi, farklı alanlarda çalışan bütün bankalar topluluğunun yapısal düzen ve ilişkilerini ifade eder. Banka sistemleri işlevleri açısından genel bankacılık ve sınırlı bankacılık olarak ikiye ayrılabilir. Bu ayırım ülkelerin hukuksal uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Genel bankacılık uygulamalarında bankalar kısa ve uzun dönemli kredilerden, menkul kıymetler pazarlamasına ve firmalara ortak olmaya kadar çeşitli faaliyetlerde bulunabilirler. Yatırım, ticari ve tasarruf bankacılığının tüm işlevlerini tek başlarına yerine getirebilirler. çoğu zaman sermaye piyasalarında da en önemli kuruluşlardır.

Türkiye'deki bankacılık sistemi, krediye dayalıdır. Bankaların işlevlerine baktığımızda genel bankacılığın egemen olduğunu görürüz (Uzkesici, 1994:14).

1.2.4. Ticari Bankacılık

Ticari bankacılık, tüm ticari faaliyetlere katılan bankaları ifade etmektedir. Söz konusu bankalar; mevduat toplar, kredi verir; yurt içi ve yurt dışından fon sağlar. Müşterilerine geniş bir yelpazede bankacılık hizmeti verirler. Aynı zamanda bu bankalar, bir ülkede uygulanan ekonomik politikada önemli görevler üstlenmektedir.

Kurulan ilk bankalar ticari banka olarak faaliyet göstermişlerdir. Ticari bankaların en önemli özelliği mevduat toplaması ve çek hizmetleri vermesidir. Ekonomik hayatta

mevduat ve çekim önemi büyüktür.

Dünya da ve ülkemizde bankacılık sisteminde kullanılan kredi, şube sayısı, aktif büyüklüğü gibi kriterler göz önüne alındığında en büyük pay ticari bankalara aittir ve ticari yaşamda önemli, etkin olarak yer almaktadır.

Diğer ticari işletmeler gibi, ticari bankaların amacı da kâr etmektir. Sözü edilen bankaların: fon sağlama, fon kullanma, kaydi para yaratma ve hizmet fonksiyonları bulunmaktadır.

Ticari bankalarda fon yönetiminin; öz kaynak yeterliliği, likidite ihtiyacının karşılanması finansal yükümlülüklerin kompozisyonu, aktif-pasif pozisyonlarının belge edilmesi gibi unsurları bulunmaktadır.

Ticari bankalarda geçmişte o günün koşullarında çeşitli fon yönetimi yaklaşımları geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar: ticari krediler, nakite dönüştürülebilir krediler, taksitli krediler, fon havuzu, aktif yönetimi, pasif yönetimi yaklaşımı şeklinde sıralanabilir. Fon yönetimi yaklaşımlarından bazıları günümüzde de geçerliliklerini korumaktadır (Takan,2002:45).

1.2.5. Ticari Bankaların İşlevleri

Ticari Bankaların mali araçlar içinde gerek aktifleri, gerekse pasifleri açısından en önemlisi olduğunu vurgulamak yerinde olacaktır. Mevcut yasalar daha çok bankaları düzenlemekte ve faaliyetlerine müdahale etmektedir. Örneğin; Ülkemizde ve bazı diğer ülkelerde ticari bankalar kendi ihtiyaçları dışında gayrimenkul alım satımıyla uğraşmamaktadır. Kaldı ki ticari bankalar diğer mali araçlardan farklı olarak kaydi para yaratırlar (Suyabatmaz,1987:6).

Ticari bankalar diğer işletmelere kıyasla finansal kaldıraç çok yüksek kurumlardır. Finansal aracılık sürecinde en önemli rolü ticari bankalar üstlenmektedir. Bankalar temelde şu önemli işlevlere sahiptir: ödeme araçlarının yönetimi, portföy yönetimi, fon transferi ile likidite ve risk paylaşımının saptanması, ödünçlerin izlenmesi ve daha iyi bilgi edinme ve işlem maliyetinin azaltılması. Fon aktarımında bankanın önemli rolü, fon sahibine karşı borç alanın ödeyememe riskini üstlenmektir. Bankaların bir diğer kendine has özelliği kaydi para yaratmasıdır. Ekonomide bankalar tarafından üretilen

kaydi para ve Merkez Bankası tarafından piyasaya arz edilen kâğıt paradan başka bir para yaratımı söz konusu değildir. Bankacılık sektöründe son yıllarda hızlı bir değişim gözlenmektedir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler sonucunda bankacılık sektöründe rekabet artmakta ve artan rekabetle birlikte kar marjları düşmektedir. Düşen marjlarla birlikte maliyeti aşağıya çekme gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bankalar ayakta kalabilme amacıyla, müşteri odaklı hizmet anlayışını, geniş bir ürün ve hizmet yelpazesini, risk odaklı denetimi ve maliyeti- düşürmek için verimliliği artırma yoluna gitmektedir. Verimliliği artırma yolunda bankalar yeni teknoloji kullanma, birleşme ve ATM gibi birtakım teknolojik altyapı olanaklarından ortak yararlanma gibi çözümlere yönelmektedir. Öte yandan, ülkemizde ve uluslar arası bankacılık sisteminde son yıllarda küreselleşmenin getirdiği yoğun rekabete bağlı olarak menkul kıymetleştirme, finansal yenilik ve teknolojik gelişme, deregülasyon, küreselleşme ve uluslar üstüleşme gibi yeni eğilimler ve gelişmeler gözlenmektedir. Ayrıca özellikle gelişmiş ülkelere ait bankaların kıyı ötesi bankacılığı şeklinde veya başka ülkelerde de banka kurma ya da şube açma biçiminde faaliyetlerine uluslar arası bir nitelik kazandırma çabası içinde olduğu gözlenmektedir (Durukan,2003:271).

1.3. Ticari Bankalarda Fon Kaynakları

Ticari bankalar faaliyetlerine başlarken çeşitli kaynak ve sermayelere gereksinim duyarlar. Bu kaynak ve gereksinimlerinin en önemlileri kısaca sıralarsak;

1.3.1. Özkaynaklar

Bankalar için özkaynak, ödenmiş sermayeleri ile yedek akçeleri ve dağıtılmayan kâr toplamıdır. Ödenmiş sermaye, bankaların üç aylık hesap özetlerindeki fiilen ödenmiş veya Türkiye'ye ayrılmış ve ödenmiş sermayelerinden, bilânçoda görülen zararın yedek akçelerle karşılanamayan kısmı ile yabancı ülkelerdeki şubelerine ayırdığı sermaye düşüldükten sonra kalan bakiyedir. Henüz kurulmakta olan bir bankada, ne yedek akçe, ne de bilânço zararı söz konusu olamayacağından özkaynak esasında taahhüt edilen sermayenin fiilen ödenmiş kısmından oluşacaktır.

Bankaların faaliyetleri büyük ölçüde borç vermeye, dayanır. Bankaları mal ve hizmet üreten diğer işletmelerden ayıran en önemli fark, bilânçolarının pasif tarafında mevduat ve diğer alacaklılar hesabının banka sermayesine; aktif tarafında ise banka kredi ve

plasmanlarının sabit değerlere göre çok büyük olmasıdır (Öçal ve Çolak,1997).

1.3.2. Özsermaye

Ticari bankalar faaliyete başlarken daha çok öz sermayelerini kullanırlar. Sonra mevduatlarını arttırmaya gayret ederler. Ticari bankaların öz sermayeleri daha önce de belirtildiği gibi, mudilere ve diğer alacaklılara karşı teminat fonksiyonu niteliğindedir.

Banka sermayelerinin yeterliliği sorunu, çok eski tarihlerden bu yana, özellikle banka iflaslarının daha fazla görüldüğü Amerika Birleşik Devletleri'nde dikkatleri üzerine çekmiş bir konudur. Son yıllarda ticaret bankalarının finansal yeniliklere ve hızla büyümeye ağırlık vermeleri, sermaye yeterliği sorununa duyulan ilginin yeniden canlanmasına yol açmıştır. Bu ilgi nedeni ile A. B. D. 'de batan bankaların piyasadan çekiliş nedenleri üzerine oldukça fazla sayıda araştırma yapılmıştır. 1980–1995 yılları arasında dört bin bankanın battığı ülkede, batış nedeni olarak üç unsur öne çıkmaktadır. Bunlar, sermaye yetersizliği, banka yöneticilerinin görevlerini kötüye kullanmaları ve türev işlemlerin etkinleşmesi ile birlikte artan rekabettir.

Bankaların sermaye yeterliliği konusunda yapılan tartışmaları şu şekilde özetleyebiliriz.

— Sermaye yeterliliği sorununu uzun tartışmalara konu yapan neden, yeterli sayılabilecek sermayenin büyüklüğünü belirleme güçlüğüdür. Yeterlilik göreceli ve değişken bir kavramdır. Belli bir ülke, belli bir zaman, belli bir banka ve belli bir yönetim için yeterli sayılabilecek sermaye tutarı, bir başka ülke, bir başka zaman, bir başka banka için yetersiz kalabilir.

— Bankaların yönetimleri ile bankacılık kesimini düzenleyen ve denetleyen yetkililer, sermaye yeterliliği konusunda birbirine zıt düşen görüşlere sahiptirler. Daha yüksek kâr dağıtma amacı güdenler daha düşük bir sermaye oranından, banka iflaslarından kaygı duyanlar ise daha yüksek sermaye oranından yanadırlar.

Bankalar çok büyük ölçüde yabancı kaynak kullanan, başka bir deyişle toplam kaynakları içinde özkaynakları küçük bir yer tutan kuruluşlardır. Bununla birlikte öz kaynakların ve bu arada sermayenin bankalar açısından taşıdığı önem çok büyüktür. Banka sermayesinin taşıdığı bu önem, hiç kuşkusuz, banka sermayesinin yerine getirmesi gereken işlevlerden doğmaktadır. Öte yandan, banka sermayesinin işlevleri ile

sermayenin yeterliliği sorunu arasında zorunlu bir ilişki vardır. Bu işlevlerin önemi ve türü çoğaldığı ölçüde daha büyük banka sermayesine ihtiyaç duyulacağı açıktır.

Bankalarda sermayenin ilk işlevi, kuruluş ve faaliyete geçiş için gereken tüm giderleri karşılamak ve sabit değerlere sonradan yapılacak ilavelerin mali kaynağını oluşturmaktadır. Ancak, bankaların sabit değerleri toplam varlıkları içinde küçük bir yer tutar. Bunun için banka sermayesinin sabit varlıkları edinmede kullanılmaktan başka ve önemli işlevleri vardır. Bankanın gerek kuruluşunda gerekse faaliyette bulunduğu sürece sermayenin yerine getirmesi gereken bir başka işleve, alacaklılara, özellikle mevduat sahiplerine ayrıca kredi ilişkisi kurmak isteyenlere ve öteki bankalara yeterli güven verebilmektir. Bundan dolayı bankanın alacaklıları ve mudileri bakımından sermayenin taşıdığı önem çok fazladır.

Sermaye zararların karşılanmasında kullanılarak, ortaya çıkan sorunlar çözülmeye dek geçecek süre içinde bankanın hukuki varlığının korunmasına yardım eder. Sermayenin yeterli düzeyde olması, bankanın tasfiyeye gitmesini önleyebileceğinden alacaklıların, özellikle mevduat sahiplerinin haklarını güvence altına almaktadır. Zararları karşılama işlevi yönünden banka sermayesinin büyüklüğü önem taşımakla beraber, salt sermaye büyüklüğü bankaların hukuki varlığını sürdürmesi için yeterli değildir. Ülke ekonomisinin sarsıntı geçirdiği dönemlerde yeterince sermayeye sahip olmaları bankaların güç duruma düşmesini engelleyememektedir.

Sermayenin önemli işlevlerinden biri, bankanın iflas etmesi ya da tasfiye yoluna gitme zorunda kalması durumunda alacaklıları, özellikle mevduat sahiplerinin uğrayabilecekleri kaybı en düşük düzeye indirmektedir. Bu bağlamda bazı yazarlar banka sermayesinin bir başka işlevinin para arzını artışı denetim altında tutmaya yardım etmek olduğunu ileri sürerler. Bu teze göre, banka sermayesi ile toplanabilecek azami mevduat arasında belli bir oran bulunmasının zorunlu olduğu ülkelerde yetkililer, söz konusu oranı büyültmek ya da küçültmek yoluyla mevduattaki, dolayısıyla para arzındaki artışı bir ölçüde denetim altına alabilirler.

Sermayenin bir başka işlevi, banka için fon kaynağı olmasıdır. Gerçekten, sermaye bankadan borç olarak alınmak istenen fonlarla, bankanın borç olarak verebileceği fonlar arasındaki farkı kapamaya yarayan bir kaynaktır. Sermayenin fon kaynağı olma işlevi özellikle sıkı para politikası uygulanan dönemlerde önem kazanır. Sıkı para

politikasının izlendiği dönemlerde, yabancı kaynak/sermaye oranı büyük olan bankalar, merkez bankasından yeterince borç alamayacakları için likiditesi yüksek olmayan plasmanlarını azaltma yoluna gidebilirler. Böylece bir yandan merkez bankası kaynağının maliyetindeki artış, öte yandan likiditeye verilen ağırlık, banka kârlarının azalması sonucunu yaratır. Böyle bir durumla karşılaşmamak için bankaların, sıkı para politikasının uygulandığı dönemlerde, sermayeyi artırmak istemeleri doğaldır. Buna karşılık ucuz para politikasının izlendiği dönemlerde bankaların gereğinden fazla sermayeye sahip olmaları kârlılığın azaltılabilir.

Bununla birlikte, mali sistemde ortaya çıkan kriz dönemlerinde, bankaların sermaye tabanlarının güçlülüğünü test etmek açısından ayrı bir önem sahiptir. Sermaye yeterliliği, aktif büyüklüğüne uygun olmayan bankalar, krizin başlangıcında, piyasadan çekilmek zorunda kalmaktadır. Finansal serbestleşmeyi gerçekleştirme yolundaki ülkelerde yaşanan krizlerde, bankalar özellikle açık pozisyonları nedeni ile bunalıma düşmektedir. Burada açık pozisyonu, bankanın özellikle dış varlıklar ile dış yükümlülükler arasındaki farkın negatif olduğu durum olarak alıyoruz. 5 Nisan 1994 kararları öncesinde Ülkemizde yaşanan finansal krizin derinleşmesinde neden olan faktörlerin başında da bu gelmektedir.

5 Nisan sonrası finansal sistemin yapılanmasına ilişkin siyasi ve iktisadi karar birimleri ile akademisyenler tarafından yapılan sorgulama, 9 Şubat 1995'de Hazine Müsteşarlığı tarafından Sermaye yeterliliğine ilişkin bir tebliğ yayınlanmasına neden oldu. Yayınlanan tebliğ ile sermayeye ilişkin tanımlamalar yeniden yapıldı. Buna göre, sermaye tabanı ana sermaye ve katkı sermayelerinden oluşmaktadır.

Ana sermaye ise ödenmiş sermaye, kanuni yedek akçeler, ihtiyari ve fevkalade yedek akçeler, muhtemel zararlar karşılığı ve bankaların üç aylık hesap özetlerinde yer alan dönem kârı ve geçmiş yıllar kârınca oluşturulur.

Katkı sermaye ise, krediler serbest karşılığı, banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonu, iştirakler ve kuruluşlar sabit kıymet yeniden değerlendirme karşılığı ve alınan sermaye benzeri kredilerden oluşur. Katkı sermaye hesabında banka sabit kıymet yeniden değerlendirme fonunun tamamı, iştirakler ve kuruluşlar sabit kıymet yeniden değerlendirme karşılığının ise % 75'i dikkate alınır. Krediler serbest karşılığının risk ağırlıklı varlıklar, gayri nakdi krediler ve yükümlülükler toplamının %2' sini aşan kısmı katkı

sermaye hesaplanmasına dâhil edilemez.

Sermaye tabanı ise, sermayeden;

- Mali iştirakler,
- Özel maliyet bedelleri, ilk tesis giderleri,
- Peşin ödenmiş giderler,
- İştiraklerin ve sabit kıymetlerin rayiç değeri bilânçoda kayıtlı değerinin altında ise aradaki fark,
- Kamu tüzel kişileri harç bankanın sermayesinin % 10 ve daha fazlasına sahip olan ortaklarına ve bunlarla dolaylı kredi kapsamına giren gerçek veya tüzel kişilere kullandırılan nakdi kredilerin, indirilmesi ile elde edilir.

Yine tebliğe göre sermaye tabanı/risk ağırlıklı varlıklar, gayri nakdi krediler ve yükümlülükler rasyosu en az %8 olmalıdır. Eğer bu oranın altında ise banka bunu istenilen düzeye çıkartmak zorundadır.

1.3.3. İhtiyat Akçeleri

Bankalar tarafından bir emniyet fonu olarak ve olası zararlarını karşılamak amacıyla kârdan ayrılan ihtiyat akçeleri bankaların diğer bir kaynağını teşkil eder. Bilindiği gibi, ülkemizde bankalar anonim ortaklık şeklinde kurulurlar. Anonim ortaklıklar ticaret kanunumuzun 466 ve 467. maddelerine göre kârlarından ihtiyat akçesi ayırmakla yükümlüdürler. 4389 sayılı Bankalar Kanununun birer güven kurumu olarak nitelendirdiği bankaları Türk Ticaret Kanununun ve esas mukavelenin zorunlu kılındığı ihtiyaçlardan başka yıllık kârlarının belli bir kısmını ileride olması olası zararlar karşılığı olarak ayırmaya zorunlu tutmuştur. İhtiyat Akçesinin oranı, sabit tutulmamakta, gerekli durumlarda değiştirilmektedir.

Bu zorunluluk, ayrılan karşılıklar toplamı ödenmiş (yabancı bankalar için Türkiye'ye tahsis edilmiş) sermayelerinin tamamına eşit olana kadar devam eder ve bir zarar halinde bu karşılıktan yapılacak mahsuplar karşılanana kadar yeni karşılık ayrılır. Bankalar bu tutarı yıllık bilânçolarının genel kurullarınca onaylanmasını izleyen 15 gün içinde kanuni karşılık olarak T. C. Merkez Bankası nezdinde Hazine adına açılacak

Kanuni Yedek Akçeler Karşılığı Devlet Tahvili Hesabına yatırmak zorundadır.

Ülkemizde birçok banka, kanuni ihtiyat akçeleri yanında ihtiyari olarak fevkalade akçeler de ayırmaktadırlar. Bu davranışın nedeni bir emniyet fonu teşkil etme arzusu yanında, tasarruf mevduatı/sermaye arasındaki yasal oranı sağlamaktadır (Öçal ve Çolak,1999).

1.4. Yabancı Kaynaklar

1.4.1. Mevduat ve Çeşitleri

Fert ve tüzel kişiler (resmi ve özel) ellerinde birikmiş bulunan paraları çeşitli sebeplerle (riskten kurtulma, faiz, ikramiye, kolay ödeme araçlarına kavuşma v.s.) ellerinde tutmayarak daha emin ve birazda kârlı olan bankaya yatırırlar ki bu yatırılan banka dilinde mevduattır.

Bankaların ana kaynağını topladıkları mevduat veya daha başka bir anlatımla istenildiği anda veya belli bir süre sonunda geri alınmak üzere gerçek ve tüzel kişiler tarafından bonolara yatırılan paralar oluşturur. Mevduat olarak bankalara yatırılan paralar dolayısıyla parayı yatıranlar adına birer cari hesap açılır. Bu hesaplar yalnız alacak bakiye verirler. Sahipleri tarafından on yıl süreyle aranmayan mevduat sahiplerinin faizli bakiyeleri T. C. Merkez Bankasına aktarılır, yapılan duyuru ve ilanlara rağmen bu defa beş yılın bitiminde cari hesap bakiyeleri hazine hesabına geçirilir (Polat,1993:269).

Mevduatı vadeleri açısından incelersek vadeli mevduat ve vadesiz mevduat olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

1.4.1.1. Vadeli Mevduat

Paranın bankaya yatırılırken, belirli bir vade sonunda çekilebilmesi şartının kararlaştırılmasıdır. Bu müddet, vadeyi teşkil eder. Bu gibi vadeli mevduat, parayı yatıran için uzun süreli bir yatırımı banka için de sağlam bir kaynağı meydana getirir. Bu gibi mevduata verilen faizler, şüphesiz diğer ihbarlı ve vadesiz olanlara nazaran daha yüksek oranlı olur. Vadeli mevduata verilecek olan bu faiz oranları da vadelerin uzunluğu veya kısalığına göre değişir (Polat,1993:272).

1.4.1.2. Vadesiz Mevduat

Vadesiz Mevduat ise bankalardaki tatbikatta (İhbarlı Mevduat) ve (İhbarsız Mevduat) olarak başlıca iki çeşide ayrılmaktadır.

- **İhbarsız Mevduat:** Müdinin ilk isteğinde ve önceden hiçbir ihbara lüzum kalmadan alabileceği mevduattır.
- **İhbarlı Mevduat:** Tevdiat sahibinin, belirli bir süre öncesinden bankaya ihbarda bulunmak şartıyla çekebileceği mevduattır. Bu ihbar süreleri, paranın bankaya yatırılışı sırasında, mudi ile banka arasında kararlaştırılır (Polat, 1993:272).

Hesap açtıranlar itibarıyla mevduatlar altıya ayrılır:

- **Resmi Mevduat:** Genel ve katma bütçeli daire ve kurumlara, yerel yönetimlere, kanunla kurulmuş döner sermayeli kuruluşlara, mahkemelere, savcılıklara, icra ve iflas dairelerine, tereke hâkimliklerine ve kanunla kurulmuş sosyal sigorta kurumlarına ait mevduat, resmi mevduattır.

Resmi mevduat, genel olarak T. C. Merkez Bankası ile T. C. Ziraat Bankasında ve diğer resmi bankalarda toplanır. Özel bankalardaki resmi mevduat miktarı, çok azdır. Bu konuda Bakanlar Kurulu yetkilidir.

- **Ticari Mevduat:** Gerçek kişilerin ticari işletmelerine, kooperatifler dahil her çeşit ortaklıklara, vakıfların, derneklerin, sendikaların, birliklerin ve mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunların işletme ve kuruluşlarına, genel ve katma bütçeli daire ve kuruluşlarla yerel yönetimlerin ticari işletmelerine ait mevduat, ticari mevduattır.

Ticari mevduatın bankalar arası dağılımında, resmi mevduatta olduğu gibi özel bir yönlendirme söz konusu değildir. Bankaların ticari mevduatı çabaları oranında artar. Böyle olmakla beraber ticari mevduatın tamamını, taze para olarak değerlendirmek bazı hallerde mümkün olamaz. Çünkü yasal olarak saptanmış mevduat ve kredi faizlerini dolaylı olarak etkilemek ve kaynak maliyetini düşürerek plasmanların verimini yükseltebilmek için (Bloke veya forse ticari mevduata) başvurulmuş olabilir. Bazı ilgili çevreler nezdinde söz konusu mevduata (Kaydi veya fiktif) mevduat da denilir. Fiktif mevduat, sadece kağıt üzerinde görülen bir hesap niteliğindedir. Banka kasasına taze

para girmemiştir.

- **Bankalar mevduatı:** Bankaların birbirleri nezdinde açtıracakları mevduat hesaplara, bankalar mevduatı olarak kabul edilmiştir.

Bankalar mevduatı önemli bir kaynak oluşturmakla beraber, bankaların kendi aralarında yaptıkları bu mevduat türü, genellikle kısa süreli olduğundan ve karşılıklı olarak yapıldığından kaynak arttırıcı nitelikleri itibariyle fazla gelişmemiştir. Bankalar mevduatı, bankaların disponibilitate ve likidite durumlarının saptanmasında oldukça önemli bir rol oynar.

- **Tasarruf mevduatı:** Gerçek kişilerce bu nam altında bankalara yatırılan paralar ile vakıflara, derneklere, birliklere, sendikalara, kanunla veya bir kanuna dayanarak kurulmuş tasarruf sandıklarına ait mevduat, tasarruf mevduatıdır.

Tatbikatta bankalara yatırılacak bir para, resmi ve ticari mevduat ile bankalar mevduatı gruplarından hiçbirinin niteliğine uymuyorsa, bu mevduatı, tasarruf mevduatı olarak ad ve itibar etmek ve bu isimle açılacak hesap ta göstermek icab eder. Tasarruf mevduatı sahipleri, mevduatlarının yarısına eşit bir miktar için bu mevduatı kabul etmiş olan bankanın aktifinde mevcut bütün kıymetler üzerinde imtiyazlı alacaklıdır. Bankaların iflası halinde tasarruf mevduatının imtiyazlı kısmı, tasfiye sonucu beklenilmeksizin sahiplerine ödenir. Bankalardaki mevduatın büyük bölümünü tasarruf mevduatı oluşturduğundan bankalar arası mevduat rekabeti de yoğun bir şekilde bu alana yönelmiş bulunmaktadır.

- **Diğer mevduat:** Resmi, ticari tasarruf ve bankalar mevduatı dışında kalan her türü mevduat diğer mevduat sayılır.
- **Döviz mevduatı:** Mevduat hesaplarını, bu hesapların miktarlarını belirten paraların (Türk Parası) veya (Yabancı Para) birimiyle ifade olunması bakımından da ayırımı tabi tutmak mümkündür.

1.4.2. Reeskont

Bankaların finansman işlerinde kullanacakları yabancı kaynaklarından biri de, (reeskont) dur. Reeskont, sözlük anlamı ile tekrar olan iskonto veya ikinci iskonto demektir. Bilindiği gibi bankalar müşterilerine ait çeşitli senetleri iskonto veya avansa

kabul ederler. Bu suretle ellerinde bir takım senetler birikir. Bunların vadeleri sonuna kadar saklanarak bekletilmeleri takdirde bankaların öz ve yabancı kaynak sermayeleri bağlanmış olur, eldeki senetlerin vadeleri gelinceye kadar ikrazatta bulunulamaz, piyasalara kredi yoluyla sermaye verilemez. Bu ise ticari faaliyetleri, piyasaların iç ve dış hacmini daraltır. Bu şekilde meydana gelecek, kredi darlığını önlemek, bankaları kredi kaynağı bakımından ferahlatmak için toplanan bu gibi senetlerin Merkez veya Devlet Bankaları tarafından tekrar iskonto edilerek likidite temini icap eder.

Merkez Bankasından iskonto veya avans şeklinde alınan reeskont kredileri, bankaların nakit ihtiyaçlarını karşıladığı gibi onlara önemli miktarlarda yeni plasman imkanları yaratır.

Reeskont kredilerinin miktarları bakımından her bankanın Merkez Bankası nezdinde bir kredi değerliliği vardır. Merkez Bankası tarafından tespit ve tayin olunan bu kredi değerliliği, bankaların son iki yıllık öz kaynakları, mevduat munzam karşılıkları, rantabiliteleri, finansman ve otofinansman durumları gibi mali idari ve iktisadi durumları ile yakından ilgilidir. Genellikle toplam reeskont kredileri, mevduat munzam karşılıklarının seviyesi ile oranlanır (Polat, 1993: 276).

1.4.3. Tahviller

Bankaların yabancı kaynak sağlama imkânlarının bir yolu da, tahvil çıkarmaktır. Bilindiği gibi tahvil, Anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri aynı olmak üzere çıkardıkları borç senetlerine (Tahvil) denir (T. T. K Md. 420).

Bankalarca, tasarruf mevduatı v.s. suretlerle sağlanan kaynakların çoğu vadesiz veya kısa vadeli. Şüphesiz, bu gibi kaynakların uzun süreli yatırımlara ve uzun vadeli kredilere tahsisi mümkün değildir. Bu sebeptendir ki bankalar, bu çeşit plasmanlarını karşılamak veya mevcut plasmanlarını kuvvetlendirmek amacıyla tahvil çıkarmak yoluna giderler.

Anonim şirketlerin memleket ekonomisindeki önemli durumlarını dikkate alarak, bunlar için düzenleyici çeşitli hükümler konmuştur. Bu arada gerek Ticaret Kanunu ve gerekse Borçlar Kanununda tahviller hakkında çeşitli şartlar ve hükümler bulunmaktadır (Polat, s 277).

Genel olarak değerlendirildiğinde; Türk mali sektörünün daha ileri noktalara götürülmesinin önünde bazı engeller bulunmaktadır. Bunların en başında yüksek ve sürekli enflasyonun geldiği açıktır. Sürekli yüksek enflasyon, mali piyasaların en temel unsuru olarak kabul edilen istikrar ortamını bozmakta, belirsizlikleri artırarak bu piyasalarda karar alıcı durumunda olanların kararlarını etkilemekte ve sonuçta yüksek marjlarla çalışan bir piyasa yapısı oluşmasına yol açmaktadır.

Türkiye' de mali sektörün daha fazla geliştirilebilmesi, genelde yüksek kamu açıklarının neden olduğu iki olgunun nlenmesine bağlı bulunmaktadır. Yüksek enflasyon ve hazinenin yüksek miktarlarda borçlanarak özel kesimi borç verilebilir fonlar piyasasının dışına itmesi, her iki olgunun da önlenebilmesi, başta yüksek ve sürekli kamu finansman açıkları olmak üzere, iç ekonomik dengesizliklerin giderilmesi yolundaki istikrar politikası uygulamalarından sonuç alınmasından geçmektedir (Kumcu,2004:227).

Mali sektörler kısaca, para ve sermaye piyasası altında incelenmektedir. Para piyasası, süresi bir yıldan az olan kısa vadeli finansal araçların işlem gördüğü piyasalara para piyasası denmektedir. Para piyasalarının başlıca kurumları ticari bankalar olmakla birlikte, sigorta şirketleri, bankerler ve factoring kuruluşları gibi finansman kurumları piyasanın diğer ajanlarını oluşturmaktadır(Eroğlu,2004). Sermaye piyasası ise, mali piyasayı kurumlara göre ayırırken genel olarak, vade kavramı ortaya çıkartılır ve vade bir yıldan az olan parasal işlemlerin yapılan piyasalara para, vadesi bir yıldan fazla olan işlemlerin yapıldığı piyasaya sermaye piyasası denmektedir (Gökdere ve diğ..1996).

BÖLÜM 2: KREDİLER

2.1. Kredinin Tanımı ve Unsurları

Sözlük anlamı itibariyle “saygınlık ve güven” anlamında kullanılmakta olup, genel anlamda herhangi bir kimseye ödünç para vermek veya nakit olarak alınacak bir mal veya verilecek bir hizmetin yerine getirilmesine kefalet etmek, garanti vermek, bedelini daha sonra almak kaydıyla bir mal ve/veya hizmet vermek olarak tanımlanmaktadır.

Bankalar Kanunu açısından ise kredi, bankaların, özvarlıklarının yanı sıra, topladıkları vadeli ve vadesiz Türk Lirası ya da döviz mevduat ile banka dışında temin ettikleri fonları, yasal sınırlar içinde ve banka içi mevzuatı da göz önünde tutmak suretiyle, ihtiyaç sahiplerine belirli bir süre sonra geri alınması kaydıyla borç olarak vermesi ya da borç anlamında olmamakla birlikte birbirleriyle taraflardan birinin taahhüdünün ve/veya bu taahhütten doğacak borçlarının garanti edilmesi işlemidir (www.tbb.gov.tr,2004).

A- Kredinin Unsurları

- 1. Kredide Zaman Unsuru (Vade) :** Kredinin tanımından da anlaşılacağı gibi, devredilen satın alma gücünün belli zaman sonunda ödemesi ya da yerine getirilmesi vaadinden söz edilmektedir. Bir diğer deyişle, kredi işleminin var olabilmesi için krediye konu olan paranın, belli zaman sonra ödenmesi gerekmektedir. Kredi konusu, bir işin yapılması ya da hizmetin yerine getirilmesi ise burada zaman unsuru vardır.
- 2. Kredide Güven Unsuru (İtimat):** Belli bir zaman sonra krediye konu borcun vadesinden (zamanında) ödeneceğinden emin olunması kredide güven unsurunu meydana getirir. Yani kredide zaman unsurunun bulunması, güven unsurunun en büyük dayanağıdır. Bu nedenle güven unsuru kredinin ana ve hakim unsurlarındandır. Güven unsurunun yitilmesi halinde açılmış olan kredinin tehlikeye düşmesi de söz konusu olabilmektedir.
- 3. Kredide Risk Unsuru (Teminat):** Kredinin yapısında, borcun, işin ya da hizmetin çeşitli nedenlerle yerine getirilememesi tehlikesi vardır. Borcun ödenmemesi iş ve hizmet yükünün yerine getirilememesi risk unsurunu oluşturur. Riskin azalması ya da çoğalması; karşı tarafın yükümlülüklerini

zamanında yerine getirmekten kaçınmasına ya da getirememesine ve alınacak teminatın cinsine göre artar ya da azalır.

4. **Kredide Gelir Unsuru (Verim):** Kredinin gelirini faiz ve/veya komisyon oluşturur. Kolayca tahmin olunacağı üzere bankalar mevduat toplamak ve kredi dağıtmak dışında birçok hizmet sağlar. Bütün bu hizmet karşılığında bazı komisyonlar alır. Bankalar kredi kullanırken aynı zamanda komisyon geliri de elde edebilir. Bu durum, bankaların verdiği kredilerin verimliliğini artırır (Parasız, 2000:176).

2.2. Kredi Politikası

Bankalar verdikleri kredilerin geri ödeneceğinden emin olmalıdırlar. Bu sebeple kredi isteyen firmaların mali durumu, yöneticilerin karakterleri bankalar tarafından iyice araştırılır. İstihbarat servisi olan bankalar, bu işleri istihbarat servislerine yaptırırlar. Banka zengin, dürüst, yetenekli ve çalışkan müşterileri daima tercih eder. Bir müşterinin mali durumunun iyi olması, vadesi geldiğinde borçlarını hiç zahmetsiz ödeyebilmesidir. Bankalar tarafından en olumlu karşılanan kredi talebi, belirli dönemlerde ortaya çıkan veya kısa süreli ihtiyaçları karşılamak üzere istenen kredilerdir (Hatiboğlu, 1997: 82).

Kredi politikasının görevi piyasaların likiditesini ayarlamaktır. Likidite sıkıntısı yatırımların gecikmesine, stokların daraltılmasına ve siparişlerin seyrekleşmesine yol açabilir. Finansman darboğazları piyasa faaliyetinde olumsuz etkiler uyandırır.

Aşırı likidite ise, dış ödemeler dengesinin korunmasını güçleştirir ve iç piyasada enflasyonist baskıyı şiddetlendirir.

Ekonominin likidite sıkıntısına düşmesini veya aşırı likidite baskısıyla dengesizliğe sürüklenmesini önlemek için kredi politikasının başvurabileceği tedbirler üç grupta toplanabilir. Para otoritesi kararıyla kredi maliyeti arttırılabilir veya azaltılabilir. Bankaların likidite oranları değiştirilebilir. Kredi tavanı yükseltilebilir veya indirilebilir.

Bu üç gruba giren tedbirlerin piyasaya etkisi hazine ve merkez bankasının girişecekleri açık piyasa işlemleriyle desteklenebilir. Para otoritesi, kredi maliyetini yükseltmek veya indirmek istediğinde, reeskont haddini amacına göre değiştirir.

Iskonto oranı % 6 iken emisyon kurumunun reeskonta sunulan senetleri % 6.5 veya

% 7'den likiditeye çevirmeye başladığını göz önüne getirelim.

Bankalar % 7 hesabıyla iskonto edilmiş senetleri emisyon kurumunun refinansman mekanizmasını kullanarak paraya çevirmekte menfaat görmeyeceklerdir. Likidite ihtiyaçları kaynak ayarlamasıyla değişen koşullar paralelinde düzenlemeye çalışacaklardır.

a) Para piyasasında faiz oranı reeskont haddinin altında ise, senetleri orada kırdırmayı tercih edeceklerdir. Aynı zamanda reeskont haddinden genellikle ucuz olan çok kısa vadeli kredilerden yararlanma olanaklarını daha geniş ölçüde değerlendireceklerdir.

b) Serbest kambiyo rejimlerinin uygulandığı ülkelerin banka sisteminden ve para piyasasından likidite teminine çalışacaklardır. Dışarıdan döviz mevduatı ve kısa vadeli kredi gelmesini teşvik edeceklerdir.

c) Vadeli mevduat faiz oranını yükselterek tasarruf fonlarını çekmeyi ihmal etmeyeceklerdir.

d) Iskonto oranını reeskonta uydurarak emisyon kurumu kanalıyla refinansman işlemlerinde kâr marjını koruyacaklardır.

Para otoritesi, bankaların ankes oranlarını değiştirerek kredi hacmini genişletip daraltabilir.

Ankes oranlarının düşürülmesi piyasa likiditesinin genişlemesine ve yükseltilmesi daralmasına yol açabilir.

Ankes oranlarının düşürülmesine bankalar derhal ve kolaylıkla intibak ederler. Ankes oranlarının yükselmesi ise, likidite girişlerinden fon kullanım alanlarına akımı bir süre normalin üstünde yavaşlatarak gerçekleştirilen zahmetli bir operasyondur.

Para otoritesi, çok kez direkt bir tedbirle ankes oranlarını yükseltmektense, bankaların portföylerindeki hazine bonoları miktarını artırmaya davet ederek aynı amacı dolaylı yoldan gerçekleştirmeyi tercih eder.

Para otoritesi, banka kredilerine tavan tayin edebilir. Kredi tavanı, fon kullanım limitinin otoriter kararla belirtilmiş azami miktarıdır. Bir niceleyici müdahale örneğidir.

Kredi tavanı, global veya selektif olabilir. Global tavan, toplam kredi miktarına para

otoritesinin çizdiği limittir. Selektif kredi sınırlamasında ise, sektörlere göre aynı limitler tayin edilir (Ergin, 1982:165).

2.3. Ülkemizde Banka Kredilerine Getirilen Sınırlamalar

Kredilerle ilgili risk sınırları Bankalar Yasasının 38. maddesinde ve bu maddeye değişiklikler getiren 22. 06. 1994 tarih ve 538 sayılı KHK de belirtilmiştir.

2.3.1. Genel Kredi Sınırları

Bir bankanın vereceği nakdi krediler ve satın alacağı tahvil ve benzeri menkul kıymetlerin tutarıyla teminat mektupları kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayri nakdi kredilerin toplamı öz kaynakların yirmi katını aşamaz. Bu sınıra bankanın iştiraklerine ve gayrimenkullere yatıracağı kaynaklarda dâhildir. Böyle bir sınırlama getirilmesinde amaç krediye dönüştürülebilecek miktarlarda mevduat toplanmasını sağlamaktır.

Vadesi geçmiş nakdi kredilerle gayri nakdi kredilerin paraya dönüşen bedelleri kaydedildikleri hesaba bakılmaksızın kredi sayılmaktadır (Parasız, 2000:176).

2.3.2. Firmaya Açılacak Kredinin Sınırı

Bir banka gerçek ya da tüzel kişiye nakit, mal, kefalet ve teminat şekil ve mahiyetinde ya da herhangi bir şekil ve surette öz kaynakları toplamının % 20'sinden fazla kredi veremez, kefaletlerini kabul edemez ya da tahvil ve benzeri menkul kıymetlerini satın alamaz. % 20 oranı ihracatta ve yurt dışı müteahhitlik hizmetlerinde kullanılmak amacıyla açılan ve fiilen bu işlerde kullanılan kredilerde % 25'tir. Öte yandan banka sermayesinin yandan fazlası ayrı ayrı ya da birlikte genel ve katma bütçeli dairelere ya da kamu iktisadi teşebbüslerine ait kuruluşlara açılan kredilere öz kaynakların % 60'ına kadar arttırma yetkisi verilmiştir.

Bir adi ortaklık tarafından kullanılmak üzere verilecek krediler sorumlulukları oranında ortaklara verilmiş kredi sayılır (Parasız, 2000:177).

2.3.3. Sınırlamaya Bağlı Olmayan Kredi Türleri

Özel kanun hükümlerine göre yapılan işlemler

- Bakanın uygun görmesi üzerine büyük kamu ihaleleri için verilecek teminat mektuplarıyla Türkiye İhracat ve Kredi Bankası'nın katıldığı konsorsiyumlar şeklinde verilecek teminat mektupları
- Hazineyle ya da Hazine ve Kamu Ortaklığı İdaresince ya da Hazinenin kefaletiyle çıkarılan bono ve tahviller karşılığında yapılan işlemler.
- Karşılığı nakit olan krediler
- Bankaların kendi aralarındaki kredi işlemleri
- Diğer bankaların kendi sınırları dâhilindeki garantileriyle verilen gayri nakdi kredilerle ihracatta kullanılmak üzere açılan ve fiilen bu işlerde kullanılan kredilerin bu garantilerle sağlanan kısmı
- Bankaların yabancı para cinsinden verecekleri kredilerde kur değişikliklerinin doğurduğu artışlarla vadesi geçmiş kredilere tahakkuk ettirilen faiz ve diğer unsurlar; şu kadar ki, limitlerin hesabında aynı kişiye yeni kredi tahsisi halinde daha önce yabancı para cinsinden verilen krediler müteakiben tahsis edilen kredinin kullanıldığı tarihteki geçerli olan kurdan dikkate alınır.
- T.C. Merkez Bankası ve Türk Eximbank'tan sağlanan reeskont ve avans kredileri için verilen cirolar.
- T.C. Merkez Bankası'nın önerisi üzerine Hazine Müsteşarlığı'nca kabul edilecek yabancı banka ve kredi kurumlarının müsteşarlıkça belirlenecek limitler içinde karşı garantilerine dayanılarak verilen gayri nakdi krediler (Parasız,2000:177).

2.4. Kredilerin Sınıflandırılması

Krediler, türleri açısından çok çeşitli sınıflara ayrılabilir. Kredileri sınıflamada, kredinin vadesi, kullanım amacı, kullanıldığı sektör, kullanım alanı, güvence gibi kriterler esas alınmaktadır. Krediler işletmelerin cari varlıklarını veya sabit varlıklarını arttırmak için gerek duydukları fonları finanse etmek üzere verilir. Kredi ihtiyacı normal koşullarda

firmanın satışlarının büyümesi sonucu alacakları, stokları, para mevcudu gibi cari varlıkların ve talebin artması sonucu üretimi artırmak için gerekli olan sabit varlıkların arttırılması, ihtiyacı ile ortaya çıkar. Bazı durumlarda ise iş hacimleri mevsimlik hareketlerin etkisi altında bulunan firmalarda faaliyetlerin canlı olduğu dönemlerde finansman ihtiyaçları artmakta stokların satıldığı ve alacakların tahsil edildiği dönemlerde ise azalmaktadır. Bu durumda mevsimsel ihtiyaçlar söz konusudur (Seval, 1990:71).

2.4.1. Nitelikleri Açısından Krediler

Bu tür nitelikleri açısından kredileri ikiye ayırabiliriz. Bunlar; Nakdi krediler ve gayri nakdi krediler başlıkları altında inceleyebiliriz.

2.4.1.1. Nakdi Krediler

Yalnızca faiz veya faizle birlikte ayrıca komisyon alınması koşuluyla, belli bir vadeye bağlı olarak, nakit şeklinde kullanılan kredilerdir. Borçlunun herhangi bir nedenle oluşan nakit para gereksinimi, bu tür kredilerle belli bir zaman için ve firmanın kredi değerliliğine paralel olarak karşılanmış olur. Bankaca kredi verilirken belirlenen faiz ve komisyon oranı üzerinden elde edilecek gelir düşünülmekte ve buna göre nakdi kredi kullanılmaktadır. Faiz gelirleri ticari bankaların gelir kalemleri içinde genellikle en önemli paya sahip bulunmaktadır.

Nakdi kredi olarak, borçlu cari şeklinde kullandırım, avans şeklinde kullandırım ve Iskonto-iştiria şeklinde kullandırımı sayabiliriz. Borçlu cari şeklinde kullandırımda, müşteri belli bir limiti aşmaksızın para çekme yetkisine sahip olup, dilediği zaman bu yetkisini kullanarak bankadan ödünç para alabilmektedir. Bu tür kredilerde 3 aylık devre sonlarında faiz tahakkuk ettirilir. Avans şeklinde kullanılan kredilerde ise, firmaya ödeme bir defa yapılmakta ve anlaşılan bir vade sonunda anapara ile birlikte faiz ödenmektedir. Örneğin 'dönem sonu ödemeli krediler ve spot krediler bu kapsama girmektedir. iskonto-iştiria kredilerinde; bir ticari senedin bankaya veriliş tarihinden vadesine kadar olan süre için, senet tutarından faiz tutarı kadar yapılan indirimden sonra kalan bakiyenin müşteriye ödenmesi söz konusudur (Güldoğan, 2002:4).

2.4.1.2. Gayrinakdi Krediler

Bir işin yapılmasını, bir malın teslimini veya bir borcun ödenmesini taahhüt eden kimselerin bu taahhütlerini, kararlaştırılan koşullara uygun olarak, yerine getireceklerini veya borçlandıkları paraları vadelerinde ödeyeceklerini temin etmek üzere, bankaca karşı tarafa hitaben taahhütte bulunulması, kefil olunması tarzında kullanılan krediler gayrinakdi kredi olarak tanımlanmaktadır.

Bu tür kredilerde ödünç para verilmesi, yani bankadan nakit çıkışı söz konusu olmayıp bir garanti verilmesi (borcun ödenmemesi halinde tazmin edilme taahhüdü) durumu vardır. Gayrinakdi kredilerde ödünç para verilmesi söz konusu olmadığından faiz tahakkuk edilemez, burada bankanın kazancı bu tür işlemler karşısında aldığı komisyondur. Bu tür kredilere örnek olarak teminat mektubu, ithalat akreditif kredileri verilebilir (Güldoğan, 2002:4).

2.4.2. Vadeleri Açısında Krediler

Krediler vadeleri açısından; kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere üçe ayrılır. Vadelerin süresi açısından değişik görüşler olmakla birlikte, genel olarak;

Kısa Vadeli Krediler: Vadesiz ve vadeleri 1 yıla kadar olan kredilerdir.

Ota Vadeli Krediler: Vadeleri 1–5 yıl arasında değişen kredilerdir.

Uzun Vadeli Krediler: 5 yıldan daha uzun vadeli kredilerdir.

2.4.2.1. Kısa Vadeli Krediler

Kısa vadeli nakit krediler kendi içinde, açık krediler, iskonto – iştirah, kefalet karşılığı, emtia karşılığı, senet karşılığı, tahvil ve hisse senedi karşılığı, nakit karşılığı krediler ile dış ticaret kredileri gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Kısa vadeli banka kredileri, Ticari Bankalarca en fazla 1 yıl süreli olarak işletmelere verilen kredilerdir. Bu kredi türü, satıcı kredisinden sonra en fazla kullanıma sahip ikinci derecede önemli bir finansman kaynağıdır.

Firmalar, kısa süreli banka kredilerine başlıca iki amacı gerçekleştirmek için başvururlar. Bunlar; işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak ve alacak ile stok finansmanını sağlamak amacından ibarettir.

Ticari bankalardan kredi alınması belli işlemlerin gerçekleştirilmesiyle mümkün olmaktadır ve bir şahıstan ya da işletmeden kredi sağlamaya göre farklılık göstermektedir. Bankalar, kredi açarken genellikle kredi talep eden firma hakkında bir araştırmada bulunurlar. Buna “kredi analizi” adı verilmektedir.

Bankalar kredi talep eden firmanın güvenilir olup olmamasına bağlı olarak istenecek teminatlarda (güvence) farklı olabilmektedir.

Banka tarafından sağlanacak kredinin miktarının ne kadar olacağı, kredi talep eden firma ile banka arasındaki görüşmeler sonucunda belli olmaktadır.

Bankalar yaptıkları analiz sonucunda kredi talep eden işletmeyi kredi verilebilir bulursa, krediyi açar ya da talebini geri çevirir. Şayet kredi açılma kararı verilmişse, bu kredinin maliyeti, işletmenin krediyi kullandığı kısım üzerinden hesaplanarak bulunur. Kullanılmayan kısmın maliyeti yoktur.

Ticari bankalarca açılacak kısa vadeli kredi türleri; iskonto iştiara, açık kredi, senet iskontosu, emtia karşılığı kredi, kefalet karşılığı kredi, senet karşılığı, tahvil ve hisse senedi karşılığı krediler şeklinde olmaktadır (Özdemir,1999:265).

2.4.2.2. Orta Vadeli Krediler

Vadeleri 1-5 yıl arasında olan kredilerdir.Yatırım ve işletme sermayesi ihtiyacının karşılanması için kullanılır.

Orta vadeli kredileri diğer kredi türlerinden ayıran en önemli özellik; orta vadeli kredilerin, kredi alan işletmelerin gelecek dönemde yaratacakları fonlarla ödenecek olmalarıdır. Kredilerin gelecek dönemlerde yaratacakları fonların, faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için gerekli kaynak ihtiyacından fazla olan kısmı, orta vadeli kredilerin ödenmesinde kullanılacaktır (Gültekin, 2001:33).

2.4.2.3. Uzun Vadeli Krediler

Uzun vadeli krediler genellikle fabrika kurma, mevcut bir fabrikayı onarma, modernleştirme, yapım ve onarım işleri, arazi satın alma gibi kendisinden uzun süre faydalanan yatırımlar için gereken uzun vadeli finansmanın sağlanmasında kullanılır.

Uzun vadeli krediler ülkemizde yaygın kullanılması bile, Batı’da rotatif krediler,

bankaların kredi portföyünde artan bir öneme sahiptirler. Büyük bankaların ticari ve endüstriyel kredilerinin önemli bir kısmı bu tür kredilerdir. Banlı ülkelerde bankalar bu kredileri kullandırmayı, sağlanan daha yüksek getiri yüzünden tercih etmektedirler. Fakat kısa vadeliyle karşılaştırıldığında bankaların daha uzun dönemde riske girmelerine yol açarlar.

Uzun vadeli krediler şirketler için daha çekicidir. Batılı ülkelerde bile firmalar, menkul kıymet tutan ihracından daha çok uzun vadeli kredi kullanma diğer finansman alternatiflerine göre daha ucuz daha süratli ve daha kolay kullandırılması nedeniyle tercih ederler. Bankaların uzun vadeli kredi kullandırmaya yönelmesinin bir başka nedeni ise kısa süreli kredi pazarının menkul kıymet ihracıyla rekabet etmek için çok dar kâr marjlarıyla çalışmasıdır (Berk,2003:249).

2.4.2.4. Orta ve Uzun Vadeli Kredilerin Özellikleri

Özellikle 2'nci Dünya Savaşı'ndan sonra ticari bankaların kredileri içerisinde orta ve uzun vadeli kredilerin önemli yer tutmaya başlaması, banka kredileri alanında en son gelişmelerden biri olarak nitelendirilebilir.

Tarihi gelişimi yeni olan orta ve uzun vadeli kredilerin, kısa vadeli kredilerden farklı yönleri, uygulamada beliren başlıca özellikleri şöyle özetlenebilir:

- Süre,
- Geri ödeme usulü,
- Kredinin güvencesi,
- Kredi sözleşmesi,
- Kullanım alanları,
- Geri ödeme kaynakları,
- Kredi talebinin bankalarca değerlendirilmesi (Takan, 2002:221).

2.4.2.5. Orta Vadeli Kredilerin Üstünlükleri

Orta süreli kredilerin kullanımı, işletmeler açısından kısa süreli kredilere oranla bazı önemli üstünlükler sağlamaktadır.

Örneğin, bu kredilerle uzun süreli yatırımların finansmanı sağlanır, iki yıllık geri ödemesiz dönem uygulamalarında önemli ölçülerde nakit yönünden kaynak birimi sağlanır ve en önemlisi, orta süreli krediler maliyetler yönünden daha üstün konumdadır yani, kısa süreli banka kredilerine oranla maliyeti biraz daha düşüktür. Orta süreli kredinin firmalara sağlamadığı en önemli üstünlük ise, geçerli ve yeteri kadar teminat gösterebilen firmalar için her an kullanıma hazır nitelikte bir kredi olması özelliğidir. Gayrimenkulleri olup ta bunları teminat göstererek önemli miktarlarda kredi temin edebilen firmalar açısından bu durum, gerçekten de önemli bir fırsat olarak görülmelidir (Özdemir,1999:283).

Orta vadeli kredi proje bazında sunulduğu için kolay izlenebilir ve izleme döneminde firma ile iş bağlantıları kurulabilir. Reeskont olanağı banka kaynaklarının daha iyi kullanılmasına fırsat verir. Ayrıca proje dış satım garantili ise banka, komisyon gelirleri ve döviz girdisi sağlar (Berk,2003:251).

2.4.2.6. Orta Vadeli Kredilerin Sakıncaları

Orta süreli krediler açısından en önemli sakıncalı taraf, döviz kredisi şeklinde açılması halinde "kur garantisi"nin olmaması, yani "kur riski" taşımasıdır. Ayrıca kredi sözleşmeleri içine konabilecek bazı kısıtlayıcı hükümler de bu kredilerin zayıf yönünü ifade etmektedir (Özdemir, 1999:283).

Orta vadeli kredilerde, uzun süreli nakit blokajı ve akıcılığın olmaması nedeniyle verimliliği düşük kalmaktadır. Öte yandan, incelemeler uzun zaman ve emek gerektirmektedir. Maliyetlerin yüksekliğine karşın, faiz gelirlerinin düşük olduğu da belirtilmelidir. Sabit faiz uygulamasının yürürlükte olduğu dönemlerde mevduata değişken faiz ödenmesi bankalarda önemli planlama güçlüklerine de yol açabilmektedir (Berk,2003:251).

2.4.3. İş Konusu Açısından Kredi Türleri

Krediler iş konusu açısından; ticari, sanayi, ihracat, tarım, konut, tüketici kredisi olmak üzere beşe ayrılır.

2.4.3.1. Ticari Krediler

Ticarette uğraşan kişilere bu işleri dolayısıyla doğacak finansman gereksinimleri için açılan kredilerdir.

Ticari kredinin en çok kullanılan türü açık hesap ve borç senetleridir. Açık hesapta, satıcı sattığı malın karşılığının tamamını hemen istemeyerek alıcıya bir fon sağlamış olur. Bu tür kredide alıcının belirli bir süre sonunda malın tutarını ödeyeceği kabul edilir. Borç senedi ise açık hesabın aksine, satılan malın karşılığında satıcının alıcıdan borç senedi istemesidir (Sabuncuoğlu ve Tokol, 2003).

a) Sanayi Kredileri

Sanayi sektöründe faaliyet gösteren firmalara verilen kredilerdir.

b) İhracat Kredileri

Dış satımı finanse etmek için kullanılan kredilerdir. Daha çok ihracatı desteklemek ve teşvik amacıyla çıkarılan kredi türlerinden biridir.

c) Tarım Kredileri

Tarım sektörünün finansmanı amacıyla kullanılan kredilerdir.

Bağcılara, pamukçulara ve tütüncülere yapılan tarımsal iskontolar ile açılan borçlu cari hesaplar biçiminde görülmektedir (Takan,2002:195).

d) Konut Kredileri

Toplu Konut idaresi Başkanlığı ile yapılan anlaşma hükümlerine göre kendi kaynaklarından hazır konut alan kişilere açtıkları bireysel kredilerle ipoteğe dayalı bireysel konut kredileri ve konut sektörünü kredilendirmeye yetkili kamu iktisadi teşebbüsü statüsündeki bankaların kendi mevzuatları çerçevesinde açtıkları kredilerdir (Takan,2002:195).

Konut kredileri, bankaların gerçek kişilere açtığı bireysel krediler ile bankaların Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ile yapılan anlaşmalara göre, kendi kaynaklarından hazır konut alan kişiler ile ipoteye dayalı bireysel konut kredileri ve konut sektörünü kredilendirmeye yetkili Kamu İdaresi Statüsündeki bankaların açtıkları kredilerden oluşmaktadır (Sumer,1999:28).

2.4.3.2. Tüketici (Bireysel) Kredileri

Gerçek kişilere ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla, mal ve hizmet alımları dolayısıyla açılan kredilerdir.

Tüketici kredileri, bankaların gerçek kişilere ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla mal ve hizmet alımları dolayısıyla açtıkları bireysel kredilerdir. Ayrıca finansman şirketlerinin kendi düzenlemeleri çerçevesinde açtıkları krediler de tüketici kredisi olarak nitelendirilmiştir (Sumer, 1999:28).

2.4.4. İzin Açısından Kredi Türleri

İzin açısından krediler; şube yetkili ve otorize krediler olmak üzere ikiye ayrılır

a) Şube Yetkili Krediler

Başka bir makamın iznine gerek olmadan şubece açılabilen kredilerdir.Genel müdürlük tarafından şubelere tanınan yetki dahilinde, şube yönetiminin insiyatifinde açılan ve kullanılan kredilerdir.

b) Otorize Krediler

Ancak genel müdürlük, yönetim kurulu gibi üst organın izniyle açılabilen kredilerdir. Şube yetkisinde açılmayan, tutarına göre krediler müdürlüğü, genel müdürlük, kredi komitesi veya yönetim kurulunun onayını gerektiren kredilerdir (Kocakıran, 2001:8)

2.4.5. Kullanıldıkları Alanlar Açısından Sınıflandırma

Krediler kullanıldıkları alanın genel ihtiyaçlarına yönelik olarak şekillendirilebilir. Örneğin çiftçilere kullanılan tarım kredileri içerdiği mevsimsellik unsuru nedeniyle hasat dönemine göre vadelenmektedir. Bu açıdan krediler aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir.

- Ticari krediler
- Sanayi Kredileri
- Tarım kredileri
- Turizm Kredileri
- İhtiyaç Kredileri

2.4.6. Kurumsal Krediler

Kurumsal krediler, daha çok gerçek veya tüzel kişilerin ticari işletmelerinin kısa vadeli işletme sermayesiyle işletmenin tesis ve mevcut tesislerinin modernizasyonu için kullandığı nakit krediler ile bir taahhüt ya da ihale için kullandıkları gayri nakdi kredilerdir.

İşletmelerin kısa vadeli işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak için, genellikle ticari bankalarca açık kredi, kefalet karşılığı, senet karşılığı, nakit karşılığı kredi türleri kullanılır. İşletmelerin dış ticaret işlemlerinin finansmanı için yine daha çok ticari bankalarca, ihracat ve ithalat kredileri kullanılmaktadır.

İşletmelerin bir taahhüt ya da yüklenimi, bir borcu için bankalar garanti verebilir. Bu tür krediler gayri nakdi krediler olarak adlandırılır. Gayri nakdi kredinin özelliği; bu tür kredilerde nakit bir işlem söz konusu değildir. Ancak, garanti verilen işletme taahhüdünü yerine getirmezse, nakit işlem söz konusudur. Yani, işletme taahhüdünü yerine getirmediği takdirde banka garanti verdiği tutarı karşı tarafa ödemektedir. Verilen gayri nakdi kredi bundan sonra nakit krediye dönüşmektedir.

Orta ve uzun vadeli krediler işletmelerin, makine ve teçhizatla, mevcut makinelerin modernizasyonu, kapasitelerinin artırılması amacıyla kullanılan kredilerdir. Orta ve uzun vadeli krediler kalkınma ve yatırım bankalarınca kullanılmakla birlikte, ülkemizde ticari bankalarca da orta ve uzun vadeli krediler kullanılmaktadır. Orta ve uzun vadeli kredilerin taksitli donatım, döner krediler şeklinde türleri bulunmaktadır (Takan, 2002:209).

2.4.6.1. Kısa Vadeli Nakit Krediler

Kısa vadeli nakit krediler kendi içinde, açık krediler, iskonto – iştirah, kefalet karşılığı, emtia karşılığı, senet karşılığı, tahvil ve hisse senedi karşılığı, nakit karşılığı krediler ile dış ticaret kredileri gibi çeşitleri bulunmaktadır.

Kısa vadeli banka kredileri, Ticari Bankalarca en fazla 1 yıl süreli olarak işletmelere verilen kredilerdir. Bu kredi türü, satıcı kredisinden sonra en fazla kullanıma sahip ikinci derecede önemli bir finansman kaynağıdır.

Firmalar, kısa süreli banka kredilerine başlıca iki amacı gerçekleştirmek için başvururlar. Bunlar; işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak ve alacak ile stok finansmanını sağlamak amacından ibarettir.

Ticari bankalardan kredi alınması belli işlemlerin gerçekleştirilmesiyle mümkün olmaktadır ve bir şahıstan ya da işletmeden kredi sağlamaya göre farklılık göstermektedir. Bankalar, kredi açarken genellikle kredi talep eden firma hakkında bir araştırmada bulunurlar. Buna “kredi analizi” adı verilmektedir.

Bankalar kredi talep eden firmanın güvenilir olup olmamasına bağlı olarak istenecek teminatlarda (güvence) farklı olabilmektedir.

Banka tarafından sağlanacak kredinin miktarının ne kadar olacağı, kredi talep eden firma ile banka arasındaki görüşmeler sonucunda belli olmaktadır.

Bankalar yaptıkları analiz sonucunda kredi talep eden işletmeyi kredi verilebilir bulursa, krediyi açar ya da talebini geri çevirir. Şayet kredi açılma kararı verilmişse, bu kredinin maliyeti, işletmenin krediyi kullandığı kısım üzerinden hesaplanarak bulunur. Kullanılmayan kısmın maliyeti yoktur.

Ticari bankalarca açılacak kısa vadeli kredi türleri; iskonto iştirah, açık kredi, senet iskontosu, emtia karşılığı kredi, kefalet karşılığı kredi, senet karşılığı tahvil ve hisse senedi karşılığı krediler şeklinde olmaktadır (Özdemir, 1999:265).

2.4.6.2. Açık Krediler

Açık krediler, tek imzalı krediler olarak adlandırılır. Bu kredi maddi veya şahsi teminat alınmadan açılır. Diğer bir anlatımla açık krediler sadece kredi müşterisinin imzası karşılığında açılan kredilerdir. Bir kişiye açık kredi açılabilmesi için:

- Uzun bir ticari geçmişe sahip olması,
- Ticari ahlakının çok iyi olması,
- Kullanacağı krediye karşı, yeterli malvarlığının olması,
- İş konusunun krediyi güvenli olarak kullanmaya elverişli bulunması,
- İşinde deneyim sahibi ve uzman olması,
- Yeterli mevduat bulundurması ve diğer bankacılık hizmetlerini bankadan yapması şartları aranır (Takan,2002: 210).

2.4.6.3. İskonto – İştira Kredileri

Henüz vadesi gelmemiş olan bir ticari senedin bankaya teslim edildiği tarihten, ödeme tarihine kadar olan süre içinde hesaplanacak faiz tutan kadar yapılacak indirimden sonra kalan net tutarın müşteriye ödenmesine iskonto denir.

İskonto edilecek senetler bono, poliçe, Hazine bonoları ve hazine kefaletine sahip bonolar olabilir.İskonto, belli özellikteki alacak haklarının paraya çevrilmesini mümkün kılan bir işlemdir. Bankalar vadesi gelmemiş ticari senetleri devralarak vade tarihine kadar geçecek süre için faiz, komisyon para nakil ücreti ve gider vergisinin düşülmesinden sonra peşin değerleri üzerinden müşteriye ödemedede bulunarak iskonto kredisi vermiş olurlar. İskonto kredisine en uygun senetler emre muharrer senet niteliğinde olan poliçe ve bonolardır. Bu senetler bankaya temlik cirosu ile devir ve teslim edilirler. İskonto şartları (faiz ve komisyon şartları) kararname ile belirlenir. Borçlusu aynı kentte olan senetlerin bu işleme tabi tutulması iskonto, senet borçlusunun işlemin yapıldığı kentin dışında olması iştira olarak adlandırılır (Altan,2001:140).

2.4.6.4. Kefalet Karşılığı Krediler

Kefalet karşılığı krediler, uygulamada genellikle küçük işletme sahiplerinin başvurdukları bir kredi türüdür. Özellikle Halk bankası ve Ziraat Bankası kaynaklarından kredi kullananlar, bu krediye başvurmaktadır (Ceylan, 2001:130).

Biri borçlu diğeri kefil (veya kefiller) olmak üzere en az iki imza karşılığında verilen kredilerdir. Kefalet karşılığı kredi de açık kredi de olduğu gibi müşterinin kredi değerliliğine güvenilerek imzası karşılığında açılır. Ancak, kredi değerliliğinde güvenilir ikinci bir kişi (kefil) daha devreye girmektedir. Böylece, bu kredi en az iki imza karşılığında açılmış olmaktadır. Lehine kefalet karşılığında kredi açılacak kişilerde açık kredide aranan koşulların bulunması gerekir. Bu tür kredide kefiller gerçek yada tüzel kişiler olabilir. Kefalet karşılığı kredilerde asıl borçlunun ödeyememesi halinde alacaklı olan banka bütün alacaklarını kefinden tahsil eder (Kocakıran, 2001:13)

Ayrıca bu tür kredide aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekir;

- Lehine kefalet karşılığı kredi açılan kişi, bu krediye kefil olacak kişinin genel vekâletine sahipse, herhangi bir anlaşmazlığı önlemek yönünden, kredi sözleşmesinin gerçek kefil tarafından imzalanması, buna imkân bulunmayan durumlarda ise sözleşme vekile imzalatılmadan önce kefil olacak kimsenin yazılı onayının alınması gerekir.
- Birkaç kefil alınması ve vekâlet tutarlarının da farklı olması durumunda, her birinin kefil olması durumunda, her kefilin sorumlu oldukları tutarlar ayrı ayrı belirtilerek imzaları alınması gerekir.
- Kefil imzasının alınmasından önce kefil ya da kefillerin kefalet ehliyetine sahip olup olmadıkları incelenmelidir. Bir kimsenin kefalet ehliyetine sahip olabilmesi için medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmasının yanında, kefalete engel bir durumunun da bulunmaması gerekir.
- Hacir altına alınmaları için yeterli neden bulunmamakla birlikte, medeni hakları kullanma ehliyetinden kısmen yoksun bırakılmaları, kendi yararları açısından gerekli görülen reşit kişilere, kefalet vermek, ödünç vermek ve almak, kambiyo taahhütleri altına girmek gibi işlemleri görüşü alınmak, üzere bir müşavir tayin

olunur. Kendisine müşavir tayin edilen kimse bu işlemleri müşavirin görüşünü almadan yaptığı takdirde hüküm ifade etmeyeceği için müşavirin söz konusu işlemler hakkında yazılı onayının alınması gerekir.

- TMK 'nun 392 'inci maddesine göre; vasiinin vesayet altındaki kimsenin malını bağışlayamayacağı ve vakfedemeyeceği gibi, onun hesabına kefil olamayacağını da belirtmektedir (Kılıçoğlu, 1993:98).

Vasi ile temsile ilişkin hükümler, veliler hakkında da uygulanacağından yukarıdaki kural veliler için de geçerlidir. Bu bakımdan, vasi gibi veli de temsil ettiği kişinin hesabına kefalette bulunamaz..

Kefilin, kefaletten rücu edebilmesi için, en az 15 gün önceden noter aracılığıyla bankaya bildirmek zorundadır. Kefaletinden rücu eden kefil, rücunun hüküm ettiği tarihten önce doğmuş borçların kefil olmakta devam eder. Bu nedenle, banka gerek görürse o tarihe değin tahakkuk etmiş alacağını rücu etmiş olan kefilden isteyebilir.

Diğer taraftan, kefalet, kredi ilişkisinin önemli bir Şartı olduğundan, bir kefilin ya da tüm kefillerin rücu durumunda banka, bu kefalete dayanan cari hesap ilişkisini feshedeceğini hesap sahibine bildirebilir. Bunun için kefilin kefaletten rücu edeceğine ilişkin beyanı alınır alınmaz, durum borçluya yazılı olarak bildirilir. Rücu eden kefil bulunamazsa, cari hesap ilişkisine son verileceğinin ihbar edilmesi gerekir. Rücu eden kefile de, rücu ettiği tarihe kadar kefaleti altında verilmiş olan paraların tutarı yazıyla bildirilerek bu tutarın kendisinden isteneceği belirtilmelidir.

Kefalet karşılığı kredi ile açık kredi işleyiş ve içerik yönünden aynı olmakla birlikte, kefalet karşılığı kredinin açık krediden farkı, borçlunun imzasıyla birlikte kefil veya kefillerin şahsi teminatlarının da alınmasıdır (Takan, 2002:211).

2.4.6.5. Emtia Karşılığı Krediler

Belirli özellikteki emtiaların bankaya rehin edilmesi karşılığında borçlu cari hesap şeklinde kullanılan bir kredidir. Rehin konusu olabilecek mallar, tarımsal ürünler, sanayi hammadde ve mamulleri ile ihracatı yapılacak ticari vasıflı mallardır.

Maddi teminat karşılığı kredilerden emtianın rehin alınması karşılığında açılan krediler, muhasebeleştirme işlemleri açısından özellik gösterir. Bu kredi de borçlu cari hesap ya

da avans biçiminde kullanılabilir. Krediye teminat olarak, bozulmadan saklanması mümkün ve paraya çevrilmesi kolay olan emtia kabul edilir (Sevilengül, 2000:159).

Özet olarak ifade etmek gerekirse, emtia karşılığı kredi, bankaca kabule değer bir emtianın yapılacak olan ekspertiz neticesi oluşacak değerinin belirli bir tutarının emtianın bankaca rehin karşılığında müşteriye ödenmesidir.

2.4.6.6. Senet Karşılığı Krediler

TTK hükümlerine uygun olarak düzenlenmiş ticari senetlerin rehni karşılığında açılan ve borçlu cari hesap şeklinde çalışan bir kredi türüdür. Senet karşılığı kredi ticari işlemlerden doğan senetler, çekler ciro edilerek alınması kaydıyla, borçlu cari hesap kredisi şeklinde de kullanılmaktadır. Başka bir ifadeyle, vadesi gelmemiş kambiyo senetlerinin rehni karşılığında ve bedelleri toplamından belli bir oranda risk payının düşülmesinden sonra kalan kısmının ve yine önceden belli edilen kredi limiti de aşılmaksızın müşteriye cari hesap şeklinde kullanma olanağı veren bir kredi işlemidir.

Kredi karşılığı olarak bonolar veya muhatap tarafından “ kabul” edilmiş bulunan poliçeler alınır. Genellikle 6 aydan daha kısa vadeli senetler teminat olarak kabul edilemez. Hatır senetlerinin iskonto edilmesinden veya teminata kabulünden kaçınılır (Sevilengül, 200:141).

Senet karşılığı kredilerde, teminata alınan çekler senetler, senet borçluların ödeme gücü ve hukuki geçerlilik şartları yönünden dikkatli bir şekilde incelenmesi gerekir.

Teminata kabul edilen senetlerde marj uygulaması: Ticari senetler karşılığında açılan kredilerde, müşterinin çekebileceği tutar, gösterilen teminatın belirli bir yüzdesi ile sınırlıdır. Bunun nedeni, rehnedilen senetler arasında protesto olanların çıkabilme olasılığıdır. Bir senedin kesinlikle ödenip ödenmeyeceği bilinmediği için, senet tutarı üzerinden konulan bu ihtiyat payına marj denmektedir. Örneğin, banka % 10 marj uyguluyorsa, yüz milyon liralık bir senet karşılığında müşterisine doksan milyon lira öder.

Bankalarda, şube yetkisinde açılacak kredilerde genel müdürlüğün belirlediği marj oranından az olmamak üzere, şube kredi komitesince belirlenecek marj yüzdesi, şube yetkisini aşan kredilerde ise, ilgili tahsis birimince belirlenecek marj yüzdeleri

uygulanır.

Senetleri teminata alırken dikkat edilmesi gereken konular;

- Senetlerin kanuni unsurları tam olmalıdır.
- Senetlerdeki cirolar tam olmalıdır.
- Son ciro senetleri teminata veren kredi müşterisine ait olmalı, ciro vekâleten düzenlenmişse, vekâletnamede ciroya dair özel bir yetki verilmiş olmalıdır.
- Senetlerin damga pulları tam olmalıdır.
- Teminat olarak kabul edilecek senetler, alacaklı ve borçlu arasındaki ticari bir ilişkiden doğma, gerçek bir alacak verecek ilişkisine dayanmalıdır. Yani hatır senedi olmamalıdır.
- Teminat olarak kabul edilecek senetlerin vadeleri uzun vadeli (veya kredi vadesinden uzun) olmamalıdır.
- Senet borçluları hakkında istihbarat yapılmalıdır. Özellikle yüksek tutarlı senetlerin istihbaratının yapılması risk açısından çok önemlidir.

Senet borçlularına ihbarname gönderilmesi: Borçlu borcunu, ödemek için senedinin nerede olduğunu aramakla yükümlü değildir. Ödemenin yapılabilmesi için hâmil tarafından senedin borçluya ibrazı gerekmektedir.

TTK, senedin üzerinde belirtilen ödeme yerinde borçluya ibraz edileceğini ve ibraz yükümlülüğünün borçluya ihbarname gönderilmesi suretiyle yerine getirilebileceğini kabul etmektedir. Uygulamanın bu şekilde olduğunu ve borçlunun ödemesi gereken senedin nerede ve kime ödeneceğini bilmek durumunda olmadığını dikkate alan Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Noterler Birliği, senet borçlularına ihbarname, hamil banka tarafından yapılması gerektiğini öngörmektedirler. Ödememe protestosunun keşide edilmemesi, hamilin cirantalara müracaat hakkını ortadan kaldıracığından bankayı ve senedi teminat olarak veren müşteriyi zor durumda bırakabilir. Senet borçlusuna ihbar yapılmadığı halde noterin protesto keşide etmesi ihbar yükümlülüğünü yerine getirmeyen bankayı tazminat isteğinin muhatabı durumuna getirebilir. Bu nedenle senet borçlularına ihbarname gönderilmesi büyük önem taşımaktadır.

Vadesinde ödenmeyen senetlerin protesto edilmesi: Vadesinde ödenmeyen teminat senetleri (vade + iki işgünü) protesto edilir. Senedin süresi içerisinde protesto edilmemesi durumunda cirantalara karşı müracaat hakkı ortadan kalkacağından, senetlerin protesto sürelerinin geçirilmemesine dikkat edilmesi gerekir.

Protesto edilen teminat senedi yerine kredi senet deposu hesabı müsait değilse müşteriden yeni senet alınır veya hesabına para yatırması talep edilir. Kredi senet deposu durumu müsait veya karşılığı müşteriden tahsil edilmişse, ibra makbuzuna müşterinin imzası alınarak, senet protesto evrakıyla birlikte iade edilir ve senetlerin çıkışı yapılır(Takan, 2002: 212).

2.4.6.7. Tahvil ve Hisse Senedi Karşılığı Krediler

Bankaca kabul edilen, tahvil ve hisse senetlerinin bankaya rehin edilmesi karşılığında borçlu cari hesap şeklinde kullanılan bir kredidir.

Hisse senedi şirket sermayesinin birbirine eşit paylarından bir parçasını temsil eden ve kanuni şekle uygun olarak düzenlenen bir belgedir. Hisse senetleri nama ve hamiline yazılı olur. Esas sözleşmede aksine bir hüküm bulunmadıkça, hisse senetlerinin nama yazılı olması gerekir. Hamiline yazılı hisse senetlerinin devredilmesi teslim ile mümkün olur. Nama yazılı hisse senetlerinin devri için teslim yeterli olmayıp, şirketin esas mukavelesinde aksine hüküm bulunmaması ve yazılı şekle uyulması, yani ciro edilmesi veya bir beyanname düzenlenmesi gerekir.

Tahviller, anonim ortaklığın, borç para bulabilmek için çıkardıkları itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olan borç senetleri olup, bunlar da nama ve hamiline yazılı olarak ikiye ayrılır. Tahvil ve hisse senedi karşılığı kredide en önemli konu, krediye teminat olarak alınacak tahvil veya hisse senedinin, menkul kıymetler borsasında alım satımı kabul edilmiş ve borsada kota edilmiş olmasıdır.

Bu kredi türünde özellikle dikkat edilmesi gereken konu kredinin rehin konusu kıymetlerin değerinin belirli bir tutarından kullanılması ve kullandırım süresince menkullerin değerlerinin titiz bir şekilde takip edilerek, marjın korunmasına özen gösterilmesi zorunluluğudur (Kocakıran, 2001:19)

2.4.6.8. Nakit Karşılığı Krediler

Nakit karşılığı krediler, Türk Lirası veya herhangi bir döviz cinsinden nakit bloke edilerek kullanılan kredilerdir. Nakit karşılık, nakdin bir bloke hesapta blokaj şeklinde tesis edilebileceği gibi banka nezdinde mevcut bir mevduat hesabının rehni suretiyle de tesis edilebilir.

Nakit karşılığı nakit kredi verilebileceği gibi gayri nakdi krediler de verilebilir. Her iki durumda da dikkat edilmesi gereken husus, risk ile nakit karşılık arasındaki denge olup, bu kredilerin belli bir marj ile kullanılması gerekliliğidir (Takan, 2002:214).

2.4.7. Gayri Nakdi Krediler

Gayri nakdi krediler, bankaların müşterilerine nakit kredi yerine verdikleri garanti veya güvencedir. Gayri nakdi kredilerin; teminat mektupları, kabul kredileri ile bankanın kendi müşterileri adına verdiği diğer garanti ve güvencelerdir. Bu tür kredilerde ödünç para verilmesi, yani bankadan nakit çıkışı söz konusu olmayıp bir garanti verilmesi (borcun ödenmemesi halinde tazmin edilme taahhüdü) durumu vardır. Gayrinakdi kredilerde ödünç para verilmesi söz konusu olmadığından faiz tahakkuk edilemez, burada bankanın kazancı bu tür işlemler karşısında aldığı komisyondur. Bu tür kredilere örnek olarak teminat mektubu, ithalat akreditif kredileri verilebilir (Güldoğan, 2002:4).

— Teminat Mektupları

Bankaların, yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine bir malın teslimi, bir işin yapılması ya da bir borcun ödenmesi gibi konularda muhatap kuruluşlara hitaben verdikleri ve söz konusu taahhüdün yerine getirilememesi durumunda mektup bedelinin kayıtsız şartsız ödenmesi yükümlülüğünü içeren garanti belgelerine, teminat mektubu denir (Takan, 2002:214).

Bankalar, müşterilerinin yükümlülüklerini veya borçlarını zamanında ödeyeceklerine dair üçüncü şahıslara karşı taahhütte bulunabilirler. Böylece bankanın güvencesi, müşterinin güvencesi haline dönüşmüş olur. Müşteri yükümlülüğünü yerine getiremezse, banka gerekli zararı öder. Banka, daha sonra söz konusu zararı müşterisinden tahsil etmeye çalışır.

Teminat mektupları, bankalardan nakit çıkışı gerektirmeyen kredi türleridir. Bankadan

nakit çıkışı, mektup alanların anlaşma şartlarına uymamaları durumunda söz konusudur. Bu nedenle, bu tür kredide de bankaların risk yüklendikleri bir gerçektir (Ceylan, 2001:131).

Diğer kredi türlerinden farklıdır; bankanın fiilen para vermesi söz konusu değildir. Yalnız bir miktar parayı banka, gerektiği takdirde ödemeyi vaat eder. Teminat mektupları özellikle ihalelerde kullanılır. Yani müteahhit gerek ihaleye girerken, gerek işi aldıktan sonra, bu işi yapmadığı takdirde tazminat (zarar-zıyan), ödemek mecburiyetindedir. Bunu devlet garantiye bağlamak için bir miktar depozite ister. Müteahhit aynı miktara eşit parayı devlete vereceğine dair bankadan bir teminat mektubu alır. Müteahhit parayı ödemediği takdirde banka bu parayı ödemeyi taahhüt eder. Bankalar teminat mektupları verirken faiz değil, komisyon alırlar; zira kasalarından para çıkmamaktadır (Hatiboğlu, 1997:87).

Teminat mektubu vermekle banka kendi saygınlığını ve güvenilirliğini müşterisinin kullanmasına izin vermektedir. Bu yolla çeşitli konularda artırma, eksiltme ve ihalelere katılan çeşitli firmalar ya da kişiler, işletme sermayelerini işin yapımı boyunca bağlamazlar. Böylece, daha az para ile daha büyük çapta iş yapma olanağı bulurlar. İş yaptıracak kişi ve kuruluşlar da böylece kendilerince, yeterince tanınmayan ancak ülkenin saygın bankalarından teminat mektubu getirerek iş yapmak isteyen birçok firma ile karşılaşmak olanağına kavuşurlar.

2.4.8. Bireysel Krediler

Bireysel krediler, tüketici kredileri ve kredi kartları olarak ikiye ayrılabilir.

Tüketici kredileri, ticari olmayan amaçlara yönelik olarak kişilere mal ya da hizmet alımı için sunulan kredilerdir. Bu krediler, genellikle müşteri kredileri olarak bilinir. Tüketici kredileri bireylerin özellikle, otomobil, televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi vb. gibi dayanıklı tüketim malları satın alımlarını finanse etmek için kullanılır.

ABD dâhil olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde, 1950'li yıllardan itibaren yaygın bir şekilde kullanılan tüketici kredileri, ülkemizde de 1988 yılından itibaren hızla gelişmeye başlamıştır.

Tüketici kredileri, ticari bankalarca düzenli ve yeterli gelire sahip olan gerçek kişilerin mal ve hizmet alımları sırasında ortaya çıkan finansman ihtiyaçlarının piyasa şartlarına göre daha ucuza sağlanmasına neden olmaktadır. Bankalar açısından: emniyetli seyyal ve verimli bir kredi olmasının yanında; plasmanın tabana yayılması nedeniyle riskin azalmasına neden olmakta ve bundan dolayı bankalarca tercih edilen bir kredi türü olmaktadır (Takan, 2002:231).

2.4.8.1. Tüketici Kredileri

Ülkemizde son yıllarda, özellikle 2000 yılı başlarında alınan ekonomik istikrar tedbirleri sonrasında enflasyon oranının yavaşlaması sonucunda kredi faiz oranlarının düşmesiyle bankaların kullandığı tüketici kredisi tutarı önemli oranda artmıştır. Diğer kredi türlerine göre, riskinin düşük olması nedeniyle, bankalar tüketici kredisi kullandırmaya büyük önem vermektedir.

2.4.8.2. Tüketici Kredilerinin Tanımı

Genel anlamda tüketici kredileri, herhangi bir hizmetin ya da malın satın alınmasına bağlı olarak veya olmayarak ticari amaçlar dışında bireylere sonradan belirli koşullarda geri ödenmek üzere verilen krediler olarak adlandırılabilir. Diğer bir anlatımla, tüketici kredileri ticari olmayan amaçlara yönelik olarak kişilere mal ya da hizmet alımı için sunulan krediler şeklinde tanımlanabilir.

Tüketici kredileri, eğitim, sağlık veya tüketime yönelik kişisel ihtiyaçların karşılanması ya da konut, işyeri, otomobil alımının kolaylaştırılması gibi nedenlerle kullanılan kredilerdir.

Aylık eşit taksitle geri ödeme ilkelerine göre kullanılan bu kredilerde kredi çeşidine göre; bir yılı aşan vadeler için değişken faiz uygulaması veya dövizde endeksli ödeme planı bulunmaktadır.

Tüketici kredileri, tüm taksitlerin ödenmesi sonucunda veya bankanın gerek gördüğü ya da müşterinin talepte bulunması durumunda kapanabilir.

Tüketici kredisi gerçek kişilere bireysel destek kredisi otomobil ve konut kredisi, kurum ve kuruluşlara ise işyeri otomobil ve konut kredisi olarak kullanılabilir (Altan,2001:114).

Tüketici kredileri kişilerce "tüketim işlemi" kolaylaştırmak amacıyla kullanılan bir kredi türüdür. Bu kredi türü, gelecekte ödeme vaadiyle kişisel veya ailenin tüketim için bazı mal veya hizmetlerin alımıyla ilgili olarak kullanılmaktadır.

Kurumsal krediler genelde, borcu geri ödemeye yarayacak gelir getireceği düşünülen, duran varlıkların satın alınmasında kullanılır. Tüketici kredileri ise, genel olarak tüketicinin maaş ya da ücretinden kesilerek geri ödenir ve geri ödeme işlemi satın alınan mal veya hizmetlerin kullanımıyla ilişkili değildir.

Tüketici kredileri, banka tarafından müşteriye bir defada kullanılmak üzere, belirlenen limitte kullanma yetkisi verilen, geri ödemelerin bankaca müşteriye bildirilen geri ödeme planı çerçevesinde taksitlerle yapılacağı kredi türüdür.

Tüketici kredileri, kısa ve orta vadeli kredileri kapsamaktadır. Bu krediler, şahsi tüketim için gerekli olan tüm mal ve hizmetlerin satın alınması ya da bu amaçlara yönelik yapılan borçlanmaların karşılanması için kişilere sağlanan kısa ve orta vadeli kredileri kapsamaktadır.

Tüketici kredisi, mal ya da hizmetlerin alımında alıcılara sağlanan bir avans fonu veya mal ya da hizmetler avansının daha ileri bir tarihte ödeme taahhüdüyle değiş tokuşu durumlarında kullanılır.

Tüketici kredilerinin tanımı için üzerinde durulması gerekli en önemli kıstas, "borçlanılan tutarın kademeli olarak ödenmesi"dir.

Tüketici kredileri, özel kişilerin yaptıkları dayanıklı tüketim malı alımlarının da kademeli olarak yani, belli taksitlerle ödenebilecek şekilde finanse edilmektedir (Takan, 2002:332).

2.4.8.3. Tüketici Kredilerinin Ortaya Çıkış Nedenleri

Tüketici kredilerinin amacı, düzenli ve yeterli geliri olan gerçek kişilerin mal ve hizmet alımları sırasında ortaya çıkan finansman ihtiyaçlarının piyasa şartlarına göre daha, ucuza sağlanmasıdır.

Bankalar açısından emniyetli, seyyal ve verimli bir kredi olmasının yanı sıra plasmanın tabana yayılması yönüyle de tercih edilen bir kredi türüdür.

Tüketici kredileri, bankalar için ticari kredilerden daha çok tercih edilir. Çünkü burada pazarın büyüklüğü ve boyutlarının önemli bir faktör olmasının yanında, pazarın karakteri de bankaların ilgilendiği diğer bir husustur. Ayrıca, tüketici kredilerine olan talep, iş dünyasındaki dalgalanmalara karşı, ticari kredilerin etkilendiği ölçülerde hassas değildir. Bunun için bankalara daha istikrarlı bir piyasa olarak görünmekte dolayısıyla kaynaklar bu alana yönlendirilmektedir.

Tüketici kredilerinin özellikleri dışında, bu krediye olan ihtiyaç genelde aşağıdaki konularla ilgili olarak ortaya çıkmaktadır.

Cari tüketim harcamalarında: Bu konuyla ilgili olarak gelişmiş mali piyasalarda tüketici kredileri oldukça geniş çaplı olarak uygulanmaktadır.

Dayanıklı tüketim malı alımlarında: Gelişmiş mali piyasalarda bankalar dayanıklı tüketim malı alımı kredilerini düzenli sabit geliri olan tüketiciye vermektedir. Türkiye'de bu tür krediler bayiler veya dağıtım şirketleri kanalıyla gerçekleştirilmektedir.

Otomobil alımlarında: Yine aynı şekilde gelişmiş mali piyasalarda bankalar otomobil alımı için kredi vermektedir.

Konut alımlarında: Gelişmiş mali piyasalarda konut alımları için tasarruf sandıkları, ipotek karşılığı kredi veren çeşitli finans kurumları bulunmaktadır. Ülkemizde konut konusunda Oyak ve Sosyal Sigortalar Kurumu kredi vermektedir. Bu tür kredilerde çoğunlukla inşaatçılara ödemeler inşaat tesliminden önce taksitlerle, avans şeklinde yapılmaktadır (Takan,2002: 234).

2.4.8.4. Tüketici Kredilerinin Sınıflandırılması

Tüketici kredilerinin sınıflandırılmasında ülkeden ülkeye hatta bankadan bankaya farklılıklar olmakla birlikte tüketici kredileri;

- Doğrudan nakit şeklinde verilen ya da
- Mal ve hizmet satın alımının finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla verilen krediler şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Bankalar kendilerine kredi için başvuran müşterilerine doğrudan doğruya kredi

açabildikleri gibi, tüketicilere mal veya hizmet sağlayan perakendecilerden müşterilerinin borç senetlerini de satın alabilirler. Bankalar otomobil satıcılarının mobilya satan mağazaların belli bir ölçüye kadar buzdolabı, çamaşır makinesi, ısıtıcı, kurutucu ve televizyon vb. gibi satan perakendecilerin elindeki bu tür kâğıtları satın alırlar. Buna dolaylı finansman veya satın alınmış krediler denilmektedir. Dolaylı finansman zaman zaman taksitli satış finansmanı diye de adlandırılmaktadır.

Son yıllarda artış gösteren dolaylı finansman ile bankaların, tüketicilerin borçlarını satın aldığı alanların kapsamı genişlemiştir (örneğin diş sağlığı ve diğer tıbbi hizmetler ile sigorta primlerinin finansmanı gibi).

Dolaylı borç verme işleminin başlıca nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Pazarlama yöntemleri ve tüketicilerin dayanıklı tüketim mallarının alışverişinde izledikleri yolların bu finansman şeklini teşvik etmesi (önce alışveriş yap sonra ödeme kaynaklarını ayarla anlayışı).
- Perakende satış yapanların alacakları onlara finansal açıdan taşıyamayacakları kadar büyük yük getirdiğinden perakendecilerin bu konuda finansal kuruluşları bir kredi kaynağı olarak görmeleri,
- Dolaylı finansmanın işletme giderlerinin fazla yükselmesine meydan vermeksizin geniş hacimli kredi elde etme olanağı tanınması,
- Doğrudan kredi vermektense bankaların bazı satıcıların ciro edilmiş senetlerini almayı risk açısından daha uygun görmeleridir (satıcı hesapların ve geri ödenmeyen borçların takibi gibi konularla da ilgileniyorsa banka zaman ve maliyetler açısından avantajlı durumda olur).

Dolaylı finansman sağlamanın sakıncaları ise şöyle sıralanabilir:

- Banka tüketicileri görememe ihtimaliyle karşı karşıya olduğundan, onlar hakkında herhangi bir belge edinemez ve değerlendirmelerini yapamaz.
- Banka tüketiciyle görüşemeyeceğinden sahtekârlık ve yanlış anlamaların oranı artabilir.
- Bankadan doğrudan kredi alacak kişilerin geri ödeme yapmalarındaki tutumları,

taksitle alışverişlerdeki geri ödeme tutumlarından farklıdır (Takan,2002:235).

BÖLÜM 3: TİCARİ BANKALARDA KREDİ MALİYETLERİNİ BELİRLEYEN UNSURLAR VE KREDİLERİN FİYATLANDIRILMASI

Bankaların temel işlevi değişmemekle birlikte artan rekabet koşulları ve hızlı teknolojik gelişmelerle birlikte bankaların hizmet yelpazeleri genişlemiştir. Teknolojik gelişmeler, finansal hizmetlerin üretim şekillerini değiştirmiş dağıtım kanalı sayısını arttırarak bu hizmetlerin düşük maliyetle yapma isteğini arttırmıştır. Günümüz endüstrisinde de maliyetler en önemli faktör halini almıştır.

3.1. Maliyetler

Türk bankacılık sisteminde kredi faizleri ile mevduat faizleri arasındaki fark zaman zaman oldukça yüksek olmaktadır. Zamanın yüksek olması firmalarda finansman maliyetinin de artmasıyla sonuçlanmaktadır.

Kredi ve mevduat faizleri arasındaki farkın yüksek olmasında bankacılık işlemlerinden alınan bir takım fon ve vergiler yanında enflasyonist ortamda çalışan bankaların kar marjlarını yüksek tutmalarının da bir payı vardır. Bankaların tahsili geciken alacaklarından uğradıkları ve/veya uğrayacakları kayıpları karşılama düşüncesi böyle bir yaklaşımın doğmasına yol açabilmektedir.

Spread'in yüksek olmasının bir nedeni de kanuni karşılıklardır. Bankalar faiz vererek topladıkları mevduatın önemli bir kısmını kredi olarak kullandıramamakta; kullandırılmayan fonlar, verdikleri kredilere maliyet olarak yansımaktadır (Bankalar dispoñibilite yükümlülüklerini bir ölçüde faiz karşılığında kamu senetleri satın almak yoluyla gerçekleştirilebilmektedirler. Bu olanak bankaların kanuni karşılıkların gerçekleştirilmesinden kaynaklanan yüklerini bir ölçüde hafifletmekle birlikte, tümüyle de ortadan kaldırmamaktadır).

Banka maliyetlerini arttıran bir başka faktör de şubelerdir. 1945 yılından başlayarak bankalar yoğun bir şube açma faaliyetine girişmişlerdir. Amaç olabildiğince çok mevduat toplamaktır. Bunda geçmiş yıllarda mevduata verilen reel faizin negatif

olmasının da etkisi vardır.

Şube açarken alternatif maliyetler ve uzun dönemli olarak. o yörenin mevduat ve kredi kullanma kapasitesi dikkate alınması gereken unsurlardır. Ancak 1960'lara kadar, günün koşullarına göre mevduatın ucuz bir kaynak olarak görülmesi nedeniyle şubeler hızla açılmıştır. O günden bugüne kadar alınan istikrar tedbirleri. yükselen faizler minimum özkaynak miktarının her şube için artırılması; atıl şube kapasitesi ve artan sabit giderler koşulları değiştirmiştir. Bu gelişmeler sonunda şubelerin bankalara olan yükleri artmış; diğer taraftan bankacılık alanında yeni anlayışların da ortaya çıkmasıyla çok şube ile faaliyette bulunma anlayışı yerini olabildiğince az şube ile çalışma anlayışına bırakmıştır. 1980'li yıllardan başlayarak az şubeli uzman bankacılık faaliyetleri öne çıkmaya başlamıştır. 2000'li yıllara da damgasını vuran bu anlayışla faaliyetler ticaret ve sanayinin geliştiği yörelerde açılacak az sayıda şube ile sürdürülmektedir. Mevduat ve kredi faaliyetlerinin önemli bir kısmının Marmara, Ege, Akdeniz gibi birkaç bölgede gerçekleştirilmesi şube sayısının artırılmasını gereksiz kılmaktadır. Yurt sathına yayılmış şubeleri olan özel büyük bankalar da eski eğilimlerini terk etmiş görünmektedirler (Eren, 1996:132).

3.2. Kredi Maliyetini Belirleyen Unsurlar

Kredi maliyetlerini etkileyen unsurları üç ana başlık altında toplayabiliriz. Bunlar devletin kontrolü altında olan faktörler, bankaların kontrolü altında olan faktörler ve uluslararası mali piyasanın kontrolündeki faktörler başlıkları altındadır.

3.2.1. Devletin Kontrolünde Olan Faktörler

Kredi maliyetlerini belirlemede, devlet bazı oranları faktör olarak belirlemiştir. Bunlar sırasıyla,

3.2.1.1. Zorunlu Karşılık Oranı

Bankaların kendilerine yatırılan mevduatın belli bir yüzdesi oranında likit olarak bulundukları fonları T. C. Merkez Bankasına yatırmaları durumunda bu fonlara munzam karşılıkları denir. Bankanın elinde bulundurduğu zorunlu karşılıkların toplam varlıkları oranına ise mevduat zorunlu karşılık oranı denir.

Zorunlu karşılıklar bankalar için bir maliyet unsurudur. Yıllarca önce zorunlu karşılıklar

bankalara likidide, borçlarını ödeme yeteneği ve güvenilirlik sağlamak amacıyla geliştirilmiştir. Eğer bankalar mevduatlara karşı rezerv tutarlarsa, bu durumun bankaların likiditesini yükselteceği ve mevduat sahiplerinin fonlarının garanti altında olacağı yönünde bir inanç vardır. Ancak örneğin % 15 gibi bir karşılık oranı yukarıdaki sonuçların sağlanması için yeterli değildir. Bu güvenilirlik bir başka yolla da örneğin mevduat sigortası yoluyla da sağlanabilir (Akbulut,1993:30).

Günümüzde bankaların ayırdıkları zorunlu karşılıkların en önde gelen işlevi, bir para arzı kontrol aracı olmasıdır. Merkez Bankası, karşılık oranlarını değiştirerek bankaların ellerindeki aşırı rezervleri (parasal tabanı) ve böylece banka sisteminin kaydi para genişlemesini etkileyebilir.

Zorunlu karşılıklar politikasına bağlı olarak açık piyasa ve reeskont politikalarında ki gibi doğrudan bir fiyat etkisi doğabilir. Açık piyasa ve reeskont işlemleri, tümüyle fiyat etkisine dayanmaktadır. Bu açıdan zorunlu karşılıklar politikasının etkisi daha belirgin ve kesindir. Öte yandan zorunlu karşılıklar politikasının bir maliyet etkisi de olabilir. Çünkü karşılık oranlarının artırılması ticari bankaların portföylerinde gelir getirmeyen aktiflerin miktarını arttırarak kredi işlemlerinin kârlılığını azaltıcı yönde etki yapar (İvedi, 1997:68).

Zorunlu karşılıklar politikasının etkilerini şöyle özetleyebiliriz:

- Zorunlu karşılık oranının değiştirilmesi tüm banka sistemini etkiler. Bunun bazı sakıncalı yönleri olabilir. Eğer kaydi para yatırımı birkaç büyük bankanın kontrolü altındaysa ve iş hacminin fazlaca yoğun olmadığı küçük yörelerde para darlığı çekiliyorsa, karşılık oranlarının yükseltilmesi, buralardaki yerel bankaların zaten kıt olan para yaratma olanaklarını daha da kısıtlar.
- Para piyasasında çalışan ve zorunlu karşılık ayırma yükümlülüğü olmayan banka dışı mali araçlar, zorunlu karşılıklar arttırmaları karşısında imtiyazlı duruma geçerler.
- Zorunlu karşılıklar politikası, esnek bir politika aracı değildir. Yani zorunlu karşılık oranında yapılan değişimlerle küçük ölçekli para ayarlamaları yapılamaz. Çünkü karşılık oranında yapılacak küçük bir değişikliğin para stoku üzerinde etkisi büyük olabilir.

- Zorunlu karşılık oranlarının arttırılması, ellerinde aşırı rezerv (parasal taban) bulunmayan bazı bankaları, portföylerindeki kıymetli evrakları satma durumuyla karşı karşıya bırakabilir (Parasız,1997: 272).

3.2.1.2. Disponibilite Oranı

Disponibilite, likiditesi yüksek ve her an kullanılmaya hazır olan paradır. Disponibilite kaynaklar kasadaki mevcutları TCMB nezdindeki vadesiz serbest mevduatı, her an paraya çevrilebilir hazine bonolarını, reeskont imkanlarını ve devlet iç borçlanma senetlerini kapsar (İvedi,1997:71).

Bankalar, yükümlülüklerini kolaylıkla yerine getirebilmeleri, kendilerine tevdi bulunan paraları talep anında ya da vadelerinde derhal iade edecek durumda olabilmeleri ve ödeme güçlükleri ile karşılaşmamaları için Merkez Bankası'ndaki serbest hesaplarında nakit ve portföylerinde her an paraya çevrilebilir menkul değerler (finansal varlıklar) bulundurmaları zorundadırlar. Likiditesi yüksek olan, diğer bir deyişle hemen kullanılabilen veya süratle paraya çevrilebilen bu değerler, bankanın disponibilitesini oluşturur (Gültekin, 2001:41).

Disponibilite oranları;

a)Türk Lirası Mevduatta: Bankaların Türk lirası mevduatları için bulunduracakları disponibilite oranı tamamı senet olmak üzere %6 dır.

b)Yabancı Para Mevduatta: Bankaların yabancı para mevduatları için bulunduracakları disponibilite oranı tamamı senet olmak üzere %3 tür.

c)Altın Depo Hesaplarında: Bankaların altın depo hesapları için disponibilite oranı yoktur.

d)Mevduat Dışı Türk Lirası Pasif Hesaplarda: Bankaların mevduat dışı Türk lirası pasif hesapları için bulunduracakları disponibilite oranı %8'i Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası nezdinde Türk lirası vadesiz serbest tevdiat, %6'sı senet olmak üzere toplam %14' tür.

e)Mevduat Dışı Yabancı Para Pasif Hesaplarda: Bankaların yabancı para mevduat dışı hesapları için bulunduracakları disponibilite oranı % 11 ' i Merkez Bankası

nezdinde ABD Doları, Alman Markı, İsviçre Frangı ve Hollanda Florini cinsinden serbest tevdiat, %3'ü ise senet olmak üzere toplam %14'tür.

Bankalar, mevduata ilişkin taahhütler ile mevduat dışı pasif hesaplara ilişkin taahhütlerin pozisyon aşımalarına ilişkin taahhütlerin hesaplandığı haftayı takip eden Cumartesi gününden başlayarak, 7 günlük sürelerde belirtilen oranlarda ortalama dispo­nibilite değeri bulunduracaklardır (İvedi, 1997: 71).

3.2.1.3. Vergiler ve Fonlar

Bankaların kullanabilecekleri fon miktarı ve kaynak maliyetini belirleyen etmenlerden birisi de bankaların tabi olduğu vergiler ve fonlardır. Bankalar topladıkları mevduatların faizlerinden gelir vergisi ve SSDF kesmek zorundadırlar. Bankalar bu kesintileri müşteri adına yapmaktadır. Başka bir deyişle vergi yükümlüsü banka olmamakta, müşteri olmaktadır. Bu durum vergisel açıdan bankaları bir zorunluluk altına sokmakta ancak kullanabileceği kaynak tutarını azaltmaktadır. Aslında bankalar yaptıkları tüm işlemlerden tahsil ettikleri vergi ve fonları müşteriden tahsil etmekte, kendisi bir ödemede bulunmamaktadır. Bu olgu bankaların maliyetlerini doğrudan etkilememesine rağmen, dolaylı olarak bankaların bu fonları kullanamamasından dolayı kredi hacmini düşürmektedir. Böylece bankaların kredi maliyeti artmaktadır (İvedi, 1997: 73).

Vergilerin arttırılması ya da yeni vergilerin konulması bankaların kullanabilir fonlarını azaltmakta ve dolayısıyla da kredi maliyetlerini arttırmaktadır

3.2.2. Bankaların Kontrolünde Olan Faktörler

Bankaların aslında bir ticari kuruluş olduğunu ve esas itibariyle para alış verişine aracılık ettiğini daha önce belirtmiştik. Bankalar diğer işletmelere kıyasla finansal kaldıraç çok yüksek kurumlardır.

3.2.2.1. Mevduat Faiz Oranı

Bankalar mevduat olarak topladıkları fonlara uygulanacak faiz oranlarını belirlerken, piyasada- oluşan faiz oranlarını göz önüne alırken, diğer faktörlerden de etkilenmektedir. Bankanın genel giderleri, şube sayısı, mu di sayısı diğer faaliyetlerinden elde ettiği gelirler, personel sayısı, mevduatların vade itibariyle dağılımı, mevduat büyüklüğü gibi faktörlerin etkisiyle mevduatlarına uygulayacakları

faiz oranlarını kendi politikaları gereği belirleyebilirler.

Bankalar mevduat faiz oranlarını belirlerken, rekabetçi bir ortamda faaliyet gösterdiklerinden dolayı, rakiplerinin davranışlarını takip etmek zorundadırlar. Piyasa ortalamasının altında belirlenen oranlar, bankanın müşteri kaybetmesine ve mudilerin diğer bankalara yönelmesine yol açabilir. Diğer taraftan ortalamanın oldukça üzerinde belirlenen mevduat fon oranları bankanın maliyetlerinin yükselmesine ve yüksek maliyetli fonların gelir getirici alanlara yatırılmasında güçlüklerle karşılaşılmasına yol açabilir.

Belirtilen bu faktörlerden dolayı bankalar mevduat oranlarını belirlerken gelir-gider analizini doğru bir şekilde yapmak zorundadır. Aksi halde yanlış belirlenmiş mevduat faiz oranları bankanın kârlı çalışmasına engel olur (İvedi, 1997:80).

3.2.2.2. Bloke Para Tutarı ve Bloke Maliyeti

Bankalar bankacılık hizmetleri yaparken işlemleri gereği teminat nakit almakta (YTL teminat mektubu, kiralık kasa, harici garanti ve kabul kredisi) ya da komisyon ve masraflar ile ilgili tahsilatları zamanında önce yapmakta, hissedarlara ödenecek kâr payı, devlete yatırılması gereken kaynak kullanım destekleme fonu, devredilecek kesintiler, zaman aşımına uğramış talep olunmuş değerler, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı emrine olan paralar (firmanın kuruluş ve sermaye artırımı için yatırdığı paralar K. K. destekleme fonu iadesi vb.).

Yukarıda belirtilen bu fonlar kaynak maliyetinin düşürülmesine sebep olmakta dolayısıyla kredi maliyetlerinin belirlenmesinde dikkate alınmaktadır (Akbulut, 1993:36).

3.2.2.3. Risk Kaynaklı Maliyetler

Kredi riski, öz sermaye ve likidite maliyetinden sonra en önemli maliyet unsurunu oluşturmaktadır. Kredi riski maliyetlerinde mantık, verilen her kredinin aynı ortalama risk maliyeti oranı ile hesaplanamayacağıdır. Çünkü maliyetler her pazar bölümü için müşterilerin homojenliği ya da heterojenliğine göre farklılaşmaktadır. Geçmişteki kredilerin ödenmeme durumunun bilinmesi risk maliyetlerinin hesaplanmasını kolaylaştırmakla birlikte bir pazar bölümünde riskin gelişmesine ilişkin trendlerin kesin

olarak hesaplanabilmesi oldukça zor olmaktadır.

Bir kredi risk maliyetinin öz sermaye maliyetine ek olarak hesaplanması zorunludur. Bu maliyetler, kredinin belirlenen vadeler içerisinde geri ödenmemesinin karşılığında bankaya getireceği külfetin karşılığını oluşturmaktadır. Maliyetler bir sigorta primi şeklinde hesaplanmakla birlikte, beklenmeyen büyük tutarlardaki ödememe durumlarında prim yetersiz kalabilmekte, bu nedenle gizli yedeklerin yanında ayrıca öz sermaye tutulması da gerekli olmaktadır (Parasız, 1997:270).

3.2.2.4. Yapısal Birim Maliyetler

Kredinin maliyetleri arasında yer alan bu maliyetler, direkt üretim maliyetleri ve satış (pazarlama) maliyetleri olarak ikiye ayrılmaktadır.

a)Direkt Üretim Maliyetleri: Direkt Üretim Maliyetleri, doğrudan doğruya kredi yüklenebilen maliyetlerden oluşmaktadır. Banka içerisindeki kredinin verilmesinde etken olan personel maliyetleri, bina ve yerleşim maliyetleri vb. sayılabilir. Bu tür maliyetler kapasite sınırlamalarına bağlı olarak hem sabit hem de değişken olabilmektedir. Genellikle geniş bir kredi portföyü olan kredi kurumlarında direkt üretim maliyetlerinin değişken maliyetlerden oluştuğu görülmektedir.

b)Satış (Pazarlama) Maliyetleri: Bu tür maliyetler, kredinin pazarlanması ve tanıtımı ile ilgili reklâm masrafları, müşterilerle temas kurmak için yapılan yolculuk, konaklama gibi giderleri kapsamaktadır. Satış ya da pazarlama maliyetlerinin büyük bölümü genellikle müşteri hizmetleri hesaplarında izlenmesi sebebiyle kredi maliyetlerinin analizi sırasında çoğunlukla gözden kaçırılmaktadır. Maliyet esasına göre gerçek bir fiyatlamanın yapılabilmesi için özellikle günümüz bankacılığında önemli bir maliyet unsuru olan pazarlama ve satış maliyetlerinin ayrı bir hesapta izlenmesi ve bunu sağlayacak bir muhasebe sisteminin kurulması gereklidir (Parasız,2000:270).

3.2.2.5. Diğer Genel Maliyet Faktörleri

Bankaların yukarıda sözü edilen maliyetleri dışında bazı giderleri de aşağıdaki giderlerden oluşmaktadır.

- Ücret, eğitim giderleri,

- Sigorta ve sağlık giderleri, ikramiyeler. . (personel giderleri)
- Bankanın kendisine ait ya da kiraladığı alanların maliyeti,
- Büro, tesis-donanim ve bakım giderleri,
- İletişim giderleri,
- Verilen komisyonlar,
- Temsilcilik ve reklâm giderleri,
- Personel eğitim ve geliştirme giderleri,
- Kredilerle ilgili verilen komisyonlar,
- Diğer giderler.

3.2.3. Uluslararası Mali Piyasanın Kontrolündeki Unsurlar ve Parasal

Olmayan Faktörler

Genel olarak bir ülkede ekonomik durgunluk varsa ekonominin canlanması için faiz oranları aşağı çekilir ve bu o ülkenin para biriminin değer kaybetmesine yol açar. Ayrıca, faiz oranlarının düşmesi paranın şirket kârlarının artacağı ve ekonominin canlanacağı beklentisiyle borsaya kaymasına neden olur. Tersi durumlarda bunun tersi geçerlidir (Akbulut,1997: 37).

Global ekonominin sektörel bazda iş bölüşümüne göre tanımlanması ve sektörlerin canlılık potansiyelini yorumlamak bankacılık sektörünün kriz dönemlerinde alacağı tavrı belirlemek açısından son derecede önemli hale gelmiştir. Örneğin Körfez Krizi'ne ve 1994 Krizine açık pozisyonda giren bankalar dövizin değer kazanmasından son derece olumsuz etkilenmiştir.

Devletin iç borçlanma politikası gereği yüksek faizli devlet tahvili ve hazine bonusu satın alarak aradaki farktan kâr eden bankalar, sermaye piyasasının gelişmesi ve sektörde artan rekabetin maliyeti yüksek parayı satmakta zorlanmaları üzerine özellikle 1990'lı yıllarda yepyeni bir kabuk değişimine başlamışlardır. 1986 yılında borsanın kurulması, repo işlemlerinin yaygınlaşmaya başlamasına ek olarak 1992 yılında

getirilen yeni sermaye piyasası düzenlemeleri bu sektör için önemli bir alternatif olarak durmaya başlamıştır. Tasarrufların yaygınlaştırılarak sanayiye aktarılması ve ekonomik düzenleyici olarak görev yapması hedeflenen borsa bu yıla kadar beklenen gelişmeyi göstermese de önemli ölçüde atılım yapmıştır. Borsanın alternatif yatırım aracı olarak durması büyük oranlı bir fon potansiyeline sahip olması bankaların bu alana yönelmesine neden olmuştur (İvedi,1997: 83).

Özellikle 1980'li yılların sonunda büyük çaplı yapısal değişim gerçekleştiren bankacılık sektörü, 1990'lı yıllara gelindiğinde yeni bir kabuk değişimi süreciyle karşı karşıya kalmıştır. 24 Ocak Kararları'nın ardından liberalleşme sürecine giren ekonomik yapı, koruma duvarlarının kaldırılmasının ardından ithal ikameci yapı yerine koruma duvarlarının olmadığı ve globalleşerek rekabete hazır bir yapı haline dönüştürülmeye başlamıştır. Rekabet ağırlıklı olarak planlanan bu program sayesinde ihracatın arttırılmasına yönelik önemli teşvikler sağlanmış, ayrıca ithal malların ülkeye girişindeki engeller azaltılarak rekabetçi ortam yaratılmaya çalışılmıştır. Dış ticaretin önemli ölçüde geliştiği ve rekabetin yoğunlaştığı bir ortamda bankacılık sektörü yeni kavramlarla tanışarak dünya sistemine uyum sağlamaya başlamıştır. Artık, mevduat toplayarak kredi satan klasik anlayışlı bankacılık yerini dış ticaretin finansmanı, sermaye piyasası araçlarının kullanımı, bireysel bankacılık hizmetlerinin kullanıma sokulması gibi alanlarda kendilerini geliştirmeye başlamıştır. Özellikle 32 sayılı Türk Parasını Koruma kanunu'nun değiştirilmesi ve dövizin serbest bırakılması bankacılık sektörünün uluslararası para piyasalarıyla iç içe geçmesine ortam sağlamıştır (Akbulut,1993:38).

Bu gelişmelerin etkisiyle bankalar bir taraftan belirli alanlarda uzmanlaşmaya yönelirken diğer taraftan kaynaklarını hangi yönde yatırım yapabileceklerini belirlemeye çalışmıştır. Pozisyonları döviz ya da Türk lirası olarak tutmanın maliyetlerini hesaplamanın yanı sıra döviz ticareti amacıyla dealing room'ların kurulması gündeme gelmiştir. Gerçekten de dövizin prim yapmadığı dönemlerde döviz cinsinden borçlanarak YTL cinsinden kredi kullandırmak bankalar için alternatif oluşturmaya başlamıştır (Seval,1999:187).

3.3. Kredi Maliyetlerinde Sabit-Değişken Ayırımı

Maliyetler, kredi hacmindeki değişikliklere duyarlılığına göre sabit, değişken ve yarı değişken olarak sınıflandırılabilir.

3.3.1. Sabit ve Değişken Maliyetler

Maliyetler, kredi hacmindeki değişikliklere duyarlılığına göre sabit, değişken ve yarı değişken maliyetler olarak sınıflandırılabilir.

—Sabit Maliyetler: Kredi hacmindeki azalış veya azalışlarla aynı oranda değişmeyen maliyetlerdir. Örneğin, kredi biriminde çalışan personelin sayısı, kısa dönemde kredi hacmindeki artışla doğru orantılı olarak artmaz.

—Değişken Maliyetler: Sabit maliyetlerin aksine, kredi hacmindeki artışla birlikte doğrudan toplam olarak değişebilen maliyetlerdir. Örneğin, kredi hacmindeki artışla kredi işlemlerine ilişkin kırtasiye ve haberleşme masraflarında da artış olabilmektedir. Genellikle değişken maliyetlerin büyük bir kısmı faaliyetlerle ilişkili olmakla birlikte, sabit maliyetler belirli zaman dilimine aittir. Diğer bir deyişle, değişken maliyetler bizzat üretimin (kredinin) kendisiyle ilgiliyken, sabit maliyetler üretimde bulunabilme yeteneği (kredi verebilme yeteneği) ile ilgilidir.

—Yarı Değişken Maliyetler: Kredi maliyetlerinin bir bölümü ne tam olarak sabit maliyet, ne de değişken maliyet olarak adlandırılmaz. Bu tür maliyetlere belirli etkenlere göre zaman zaman farklılaştıkları için yarı değişken maliyetler denilmektedir. Yarı değişken maliyetler, kredi hacminin belirli bir seviyesine kadar sabit maliyetler olarak adlandırılırken, kredi hacmi çok arttığı zaman değişken maliyet şekline dönüşürler(Güldoğan,2002:50)

3.3.2. Birim Maliyetler

Maliyet yapısının oluşturulmasında birim maliyet faktörünün belirlenmesi oldukça önemli bir unsurdur. Birim maliyet bilgisinin geliştirilmesinde verilmesi gereken ilk kararlardan biri, maliyetlemesi yapılacak birimin belirlenmesidir. Bir bankada vadesiz mevduat hizmetine, teminat hizmetine veya ticari kredilere ilişkin çok farklı faaliyetler

vardır. Hangi faaliyetlerin geliştirilmek istenen maliyet bilgisiyle ilgisi olduğuna, hangi faaliyetlerin maliyetinin diğer faaliyetlerin maliyetiyle birleştirilmesi gerektiğine karar verilmelidir.

Birim maliyet bilgisini geliştirmede bu bilgileri hazırlayan kişinin banka içindeki iş akışını çok iyi anlaması gerekmektedir. Ayrıca sağlıklı bir birim maliyet, herhangi bir bölümün faaliyetleri kadar, bilgi işlem departmanının faaliyetlerinin maliyetlerini de içermek zorundadır. Bunun nedeni günümüzde bilgi işlem maliyetlerinin banka hizmetlerinin maliyetlerinin önemli bir kısmını oluşturmasıdır (Gültekin, 2001: 48).

3.4. Kredi Maliyetleme Modelleri

Maliyetleme modelleri farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Aşağıda sadece bankacılıkla ilgili olan maliyetleme modelleri ele alınmıştır. Söz konusu maliyetleme türlerindeki temel farklılık, üretim maliyetleri içerisine konulacak maliyet çeşitlerinin farklılık göstermesidir.

Bankacılıkta yaşanan son eğilimler, bankacıların fiyatlama kararlarını alırken daha dikkatli davranmalarını gerektirmektedir. Para piyasasında sık sık ortaya çıkan kısa vadeli yatırım imkânları, faiz oranlarındaki değişiklikler bankanın kaynak maliyeti unsurlardır. Son yıllarda artan rekabet ve kar marjlarının daralması bankaları maliyet sistemlerini kurmaya zorlamıştır. Kaynak maliyetinin değişmesi durumunda, kar marjının olumsuz yönde etkilenmemesi için etkin bir fiyatlama stratejisi belirlenmesi gerekmektedir. Maliyetlerin fiyatlandırmayı etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğu göz önünde bulundurulacak olursa; hangi tür fiyatlama modeli seçilirse seçilsin maliyetin altındaki bir fiyat bankanın kar anlayışını olumsuz etkileyecektir.

3.4.1. Tarihi Maliyetleme

Maliyetleri tahakkuk etmelerinden sonra belirleyerek maliyet bulma tekniğidir. Gelecekteki mini maliyetleri kullanmayıp, yalnızca tarihi maliyetleri kullanan bir maliyetleme yöntemidir. Bütün mevduat için ortalama faiz maliyeti, tüm faiz giderlerinin ortalama mevduata bölünmesiyle bulunur. Fiili maliyet yönteminin en büyük dezavantajı ileride faiz maliyetinin düşeceği veya yükseleceği konusunda bilgi vermemesidir. Fiyatlama, planlama ve kontrol amaçları için kullanılır (Kocakarın,2001:90)

Ortalama Faiz Maliyeti: Tüm Giderler / Ortalama Mevduat

Faiz oranları yakın geçmişte yükselmiş ise, bunun mizana yansımaları ilerideki aylarda olacaktır. Bu durumda fiili maliyetleme yapıldığında, faiz giderleri daha düşük olacak ve kredi fiyatlamasına temel olan maliyete göre yanlış bir fiyat uygulama riski artacaktır. Tam tersini düşündüğümüzde ise, mevduat faiz oranlarında bir düşme eğilimi başladı ise, yine mizana ilerideki aylarda yansımaları olacaktır ve kredi fiyatımız normalin üzerinde belirlenecektir. Özetle ortalama fiili maliyet yöntemi, faiz oranlarının sabit kalacağını varsaymaktadır.

Ortalama fiili maliyetin en iyi kullanımı, muhasebe kayıtlarının geçmiş performansının değerlendirilmesi ve kontrol edilmesi şeklinde olmaktadır.

3.4.2. Standart Maliyetleme

Ülkemizde standart maliyet saptama sistemi değişik şekillerde uygulanmaktadır. Bazı işletmeler standartlarını muhasebe ile ilişkilendirmeden muhasebe dışında belirleyip analizlerini yapabilmektedirler. Bazıları ise sadece dolaysız hammadde maliyetleri için standartları kullanmakta diğer maliyetleri fiili tutarları ile işleme tabi tutmaktadırlar. Son yıllarda ülkemizdeki ticari bankalarda da faiz dışı giderlerin saptanmasında standart maliyet yöntemi kullanılmaya başlanmıştır. Bankalar özellikle müşteri karlılığını saptamak amacıyla, müşteri için yapılan her işlemin standart maliyetini zaman ve hareket etüdü yöntemleri yardımı ile saptayıp bu standart rakamları kullanabilmektedirler. Bu çalışmalar daha çok muhasebe ile ilişkilendirilmeden yapılmaktadır.

Bu yöntem uygulanması çok zor bir yöntem olarak görülmemelidir. Ancak uygulama esasları da göz ardı edilmemelidir. Çünkü standart maliyet sistemi ancak bu şekilde yararlı olabilir. Yönteme ilişkin sistemin kurulmasına özen gösterilmelidir. Sistem bir kez doğru olarak kurulduktan sonra işlemler daha akıcı hale gelmektedir.

Örneğin, bir bankada işlem maliyetlerinin standart olarak saptanabilmesi için zaman ve hareket etütleri yapılarak standart zamanlar saptandıktan sonra, belli aralıklarla maliyetlerdeki değişiklikler (örneğin ücretlerin artması) dikkate alınarak standartların güncelleştirilmesi için mevcut rakamların değişme katsayılarıyla çarpılmaları yeterli olabilir. Bazı bankalar da standart maliyetleri dolara endeksleme yolunu

izleyebilmektedir. Sistemin kurulabilmesi için işletme içerisinde mühendisler üretim bölümü (ticari bankalarda şubeler ve diğer bölümler) ve maliyet muhasebesi bölümünün ortak bir çalışma yapması sağlanmalıdır. Kurulan sistem işletmenin yapısına uygun olmalı, gerektiği durumlarda yeniden düzenlenebilmeli ve işletme yönetiminde bundan uygun bir şekilde faydalanılmalıdır (Atış,2000:30).

Bankacılık işlemlerinde kullanılan standart maliyetler önceden saptanmış maliyetlerdir.

Standart maliyetin tersi, tarihi (fiili) maliyettir. Fiili maliyetler, standart maliyetlerle karşılaştırılır ve aradaki farklar veya varyanslar tespit edilir, çünkü fiili maliyet verimsizlikleri, israfı, fireyi, atıl kapasiteyi ve bankada meydana gelebilecek tüm kayıpları içeren maliyet türüdür.

3.4.3. Tam Maliyetleme

Tam maliyetleme yöntemine göre müşteri başına ortalama maliyet hesaplanırken, maliyet merkezine yüklenen sabit ve değişken tüm maliyet kalemleri dikkate alınır. Bu durumda müşteri başına ortalama maliyet aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

Sabit Maliyetler	40.000
Değişken Maliyetler	25.000
Toplam Maliyet	65.000
Müşteri sayısı	10.000

$$\begin{aligned} \text{Müşteri Başına Ortalama Maliyet} &= \text{Toplam Maliyetler} / \text{Müşteri Sayısı} \\ &= 65.000 / 10.000 = 6,50 \text{ YTL} / \text{müşteridir.} \end{aligned}$$

3.4.4. Marjinal Maliyetleme

Marjinal maliyetleme yöntemine göre müşteri başına ortalama maliyet hesaplanırken, maliyet merkezine yüklenen sabit maliyetler dikkate alınmamakta ve hesaplamaya yalnızca değişken maliyetler dâhil edilmektedir. Bu durumda müşteri başına maliyet

aşağıdaki gibi hesaplanır.

Sabit maliyet	40.000
Değişken maliyetler	25.000
Toplam maliyet	65.000
Müşteri sayısı	10.000

Müşteri başına ortalama maliyet = Değişken maliyetler / Müşteri sayısı

$$= 25.000 / 10.000 = 2,50 \text{ Ytl} / \text{müşteridir.}$$

Yukarıdaki iki yöntemle göre hesaplanan müşteri başına ortalama maliyet değerlerinin birbirinden çok farklı olması bir yana, ilke olarak da birbirinden tamamen farklı oluşu dikkat çekicidir. 10.001' inciye oluşturan yeni bir müşteri gelecek olursa, kendisinden 6,5 YTL mi yoksa 2,5 YTL mi tahsil edilecektir? Kuşkusuz ki 6,5 YTL.' lik ücret en yüksek maliyeti temsil ederken, 2,5 YTL.'lik ücret de en düşük maliyeti temsil etmektedir. Cevap bu ikisinin arasında bir yerdedir.

Maliyetlerin keyfi bir biçimde kullanılmalarının imkânsızlığı açıktır. Farklı bölgelerdeki farklı büyüklükteki şubelerin incelenmesiyle görülecektir ki, maliyetler gerçekte adım adım tırmanmaktadır. O halde, bu adımlarla makul bir maliyet eğrisi çizilebildiğinde, örnekteki 6,5 YTL ile 2,5 YTL arasındaki yeri bulmak zor olmayacaktır.

Tam Maliyetleme yöntemi, standart maliyet kavramına yönelir. Standart maliyet önceden saptanmış maliyettir. Erişilebilecek ve sürdürülebilecek en etkin faaliyet yöntemleri altında maliyetlerin ne olması gerektiğinin kesin bir ifadesidir. Gerçekte fiyat ve miktar olarak ayrı ayrı belirlenen iki etmenden oluşur.

Standart maliyetler, fiyatlama kararları için mükemmel bir araç oluştururlar. Standart maliyet sistemi içerisinde alternatif davranışların maliyeti farklılıklarını belirlemek mümkündür. Örneğin müşteri havaleleri için özel bir işlem türü istendiğinde, eğer bankada iyi bir standart maliyet sistemi kurulmuşsa bu işlemin ne kadar zaman alacağı ve kaç malolacağı bilinebilir. Önceden saptanmış bazı standart zaman bilgileriyle yeni hizmetleri resmen sunmadan önce maliyetlerin ne olacağını gayet doğru bir şekilde tahmin etmek mümkündür. Maliyetlerin önceden ve doğru bir şekilde tahmini çok

önemlidir. Yeni bir hizmetin fiyatı bir kez saptandıktan sonra maliyet tahmininin düşük olduğu sonradan ortaya çıksa bile fiyatı yükseltmek çok zordur.

Sabit ve değişken maliyetler arasında farklılaşma yaparak, hacimdeki değişikliklerin kar üzerindeki etkisini ölçer. Yalnızca değişken maliyetleri, yani hacimdeki değişikliği yansıtan maliyetleri hizmete yükler. Sabit veya devre maliyetleri dışlanır ve ayrı havuzlar oluşturulur. Böyle bir yöntem fiyatlandırma sürecini önemli ölçüde basitleştirir. En düşük maliyeti göstermesine rağmen, belirli bir hizmetin kara olan katkısını ölçen bir sistemdir (Güldoğan, 2002:53).

3.4.5. Direkt Maliyetleme

İlke olarak marjinal maliyetlemeye benzetmekle birlikte, maliyet merkezine ait olan sabit maliyetler, maliyetlemeye dahil edilebilir. Örneğin maliyet merkezi bütün bir şubeden oluşuyorsa, bu şubenin sabit maliyetleri şube maliyetlerine dâhil edilir. Direkt maliyetlemenin ilkeleri ve mantığı bankacılığa uygulanabilir. Faaliyetlerini gözden geçiren bir bankacı, maliyetlerinin çok azını değişken maliyet olarak görür. Belirli bir dönemin hemen bütün kalemleri sabittir. Hemen hemen tüm çalışanlar aylık maaşa bağlıdır. Her dönem ürettiklerine bakılmadan aynı meblağ kendilerine ödenir. Kamu ilişkileri ve benzer nedenlerden dolayı, iş hacimlerinin düşük olduğu zamanlarda çalışanları işten çıkarmak genel bir eğilim değildir. İş hacmi arttıkça çalışanlara ilavede bulunulur, ancak iş hacmi düştüğünde tersi bir durum pek az olasılıkla söz konusudur. Teçhizat maliyetleri, bina maliyetleri ve pratik olarak diğer maliyetler büyük çapta sabit maliyet olarak sınıflandırılır.

Sabit Maliyetler	40.000
Değişken Maliyetler	25.000
Toplam Maliyet	65.000
Müşteri Sayısı	10.000

Toplam Maliyet / Müşteri Sayısı

$65.000 / 10.000 = 6.50$ Ytl dir.

Bankaların en önemli nitelikleri iş hacimlerinde büyük dalgalanmaların görülmesidir. Günün saatlerine, haftanın günlerine, ayın günlerine ve yılın aylarına göre dalgalanmalar olur. Bu dalgalanmaların trendlerinin oldukça belirgin olmasına ve önceden tahmin edilebilmelerine rağmen, hala müşterilerin bankaya gelmelerindeki zamanlamada ve diğer faaliyetlerde önemli bir tesadüflük geçerlidir. Müşterilere mükemmel hizmet verebilme, yasal zorlamalar ve ekonomik gerekler nedeniyle bankalar iş yüklerini günü gününe kaldırmaya çabalarlar. Bugünün işi bugün, en geç yarın halledilir. Diğer işletmeler üretimlerini ve mal teslimlerini çeşitli günlere veya haftalara yayarak iş akışlarını düzenli bir hale sokarlar, ama bankalar bunu yapamaz. İşleri günü gününe görme bir bankanın teçhizatını, tesislerini ve personelini iş yükünün en yoğun olduğu zamanı karşılayacak şekilde kurması, bunun sonucu olarak da çeşitli zamanlarda önemli bir atıl kapasite sorunuyla karşılaşması anlamına gelir (Kocakarın, 2002:92).

3.5. Fon Maliyetlerinin Hesaplanması

Bankaların mevduattan sendikasyon kredilerine kadar çeşitli fon kaynakları vardır. Bankalar bu fon kaynaklarının tek tek maliyetlerini hesaplayıp bunların ağırlıklarına göre bankanın ortalama kaynak maliyetini hesaplayabilir ve alınacak kararlarda bu bilgileri kullanabilirler. Bankalar aşağıda belirtilen nedenlerden dolayı fon maliyetlerini ölçme ile ilgilenmelidirler

Genel olarak bir banka piyasada mevcut fon kaynaklarının en düşük maliyete sahip kombinasyonunu oluşturmaya çalışacaktır. Normal şartlar altında fon maliyetleri daha düşük olan banka önemli derecede yüksek riskler almadan daha yüksek getiriler elde edebilecektir

Uygun bir şekilde belirlenmiş fon maliyetleri, bankanın getirili aktiflerinden elde etmesi gereken getirileri tanımlamada temel bir bileşendir.

Bir bankanın elde ettiği fon kaynaklarının çeşitleri ve bu fon kaynaklarının kullanıldığı yerler, bankanın likidite riski faiz oranı riski ve sermaye riski üzerinde önemli etkiye sahiptir.

a) Öz Sermaye Maliyeti

Bir finansal kurumun sermaye politikası aktifinden elde edeceği getiri için çok önemlidir. Pay sahiplerinin istediği bu getiri: aktif yapısı işletme giderleri ve borçlarının biçiminden etkilenir. Öz sermayenin maliyeti, genel olarak işletmenin değerinin düşmemesi için yatırım projelerinin öz sermaye ile finanse edilen kısmından elde edilmesi gereken en az karlılık oranıdır. Diğer bir ifadeyle öz sermaye maliyeti pay senedi sahipleri tarafından istenen getiri oranını temsil eder. Bu maliyet alternatif yatırım fırsatlarının ve algılanan riskin bir fonksiyonudur.

b) Mevduat Maliyeti

Mevduat maliyetleri hala banka maliyetlerinin en büyük bölümünü oluşturmaktadır. Bankaları topladıkları mevduatları vadeli-vadesiz, YTL-YP mevduatlar olarak ayırma tabi tutulmaktadırlar. Bu çeşit mevduatların maliyetleri ayrı ayrı hesaplanabilir ve daha sonra ağırlıklı ortalama maliyetleri bulunabilir. Mevduat maliyetlerini hesaplamadan önce bu maliyetlerin oluşmasında etkili olan mevduat munzam karşılığı, dispoñibilite ve tasarruf mevduatı sigorta fonu kavramlarını açıklamak yerinde olacaktır.

Mevduat munzam karşılığı, bankaların mevduatlarının TCMB nezdinde özel bir bloke hesapta tutmak zorunda oldukları kısmıdır. Bu tutarın hesaplanmasında diğer bankalar nezdindeki mevduatlar dikkate alınmaz. Ayrılan bu karşılık bir yandan, bankaların kullanabilecekleri fon tutarını kısıtlarken diğer yandan TCMB'nın para arzının kontrolünde kullandığı etkin bir araç olmaktadır. Bankalar TCMB'nca belirlenecek esaslara göre her hafta Cuma günü itibariyle düzenleyecekleri mevduat ve munzam karşılık cetvellerini iki hafta sonraki Cuma günü iş saati sonuna kadar TCMB'na sunarlar ve bu cetvellerde görülen Yeni Türk Lirası mevduat için Yeni Türk Lirası olarak, ABD Doları ve İsviçre Frangı cinsinden DTIH için, kendi döviz cinsinden yatırırlar.

Bankaların faaliyet alanı ekonominin tüm kesimlerini ilgilendirdiğinden bankalar sürekli yasal düzenlemelerin konusu olmuşlardır. Dispoñibilite, bankaların taahhütlerine karşı bulundurmaları zorunda oldukları değerlerdir. Diğer bir ifadeyle bankaların derhal veya kısa sürede istenebilir pasifi karşılamak üzere kasalarında bulundurdukları karşılıklara, genel ve teknik terimle "genel dispoñibilite" adı verilir. Dispoñibilite oranı,

aktifteki hazır değerlerin pasifteki kısa vadeli taahhütlere bölünmesi ile bulunur.

Disponibilite oranının hesaplanmasında kasadaki banknot, bozuk para ve efektif mevcudu, her an paraya çevrilebilir devlet tahvilleri, hazine bonoları, TCMB nezdindeki serbest ve vadesiz tevdiat ile posta çeki hesapları dikkate alınır. Diğer bankalardaki mevduatlar hesaplamada dikkate alınmaz. Bunun nedeni bankaların karşılıklı mevduat yaparak gerçek olmayan bir pozisyon yaratmalarının önlenmesidir. Bu hesaplamada dikkate alınacak yükümlülükler ise; gerçek ve tüzel kişilere olan vadesiz borçlar, bankalar mevduatı hariç her türlü vadesiz mevduat ve tahakkuk etmiş vergi resim ve harçlardan oluşur.

Mevduat munzam karşılığı disponibilite başlangıçta mevduat sahiplerini koruma amacına yönelik olarak kullanılırken sonradan daha çok bir para ve kredi politikası aracı haline dönüşmüştür. Bunların konumuz açısından önemi fon maliyetlerini etkilemesidir. Mevduat munzam karşılığı ve disponibilite oranları zaman zaman değişebilmektedir.

Yasa koyucu, mevduat sahiplerini korumak amacıyla Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nu (TMSF) kurmuştur. Bankalar bu fon için, müşterilerinin açmış oldukları mevduat hesap bakiyeleri üzerinden belli bir oranda prim ödemekle yükümlüdürler. Prim oranı hem tl hem de yp mevduatlar için aynıdır. Sermaye Yeterlilik Oranı %8 ve üzerinde olan bankalar onbinde 25, %8'in altında olan bankalar ise onbinde 26 oranında fon primi ödemektedir.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda bankalar toplamış oldukları mevduatın tamamını kredi olarak kullanıramamaktadır. Bu durumda banka kullandığı her birim kredi için bir birimden fazla bir fonun maliyetine katlanacaktır. Çünkü, zarar etmemek için kullandığı mevduatın maliyetini de kullandırılabilir kaynağın maliyetine ekleyecektir.

$$F_{tl} = 1 - k_d - k_m$$

$$F_{tl} = \text{kullandırılabilir kaynak oranı}$$

$$K_d = \text{dispnibilite oranı}$$

$$K_m = \text{munzam karşılık oranı}$$

Banka almış olduğu 100 ytl' nin %10'unu disponibilite değer, %10'unu munzam karşılık olarak ayırıyorsa

$$F_{tl} = 1 - 0,10 - 0,10$$

$$= 0,80 (\%80)$$

Bu tutarın 80 (100x80) Ytl sini plase edebilecek ve plase edemediği 20 YTL'nin maliyetini de 80 YTL'ye yükselecektir.

Yani banka almış olduğu 100 YTL için 85 YTL ödüyorsa, normal olarak mevduat maliyeti ;

$$85 / 100 = 0,85 (\%85) \text{ olacaktır.}$$

Ancak banka, almış olduğu 100 YTL'nin 20 YTL'sini kullanamadığından maliyet ;

$$85 / 80 = 1,06 (\%106) \text{ olacaktır.}$$

Banka bu kredi için %5 genel gider yapıyorsa ve %0,25 oranında tasarruf mevduatı sigorta fonu ödüyorsa maliyet ;

$$85 + 5 + 0,25 / 80 = 1,128 (\% 112,8) \text{ olacaktır.}$$

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, bankalar en düşük maliyetli kaynak olarak gördükleri vadesiz mevduatın toplam içindeki payını arttırmaya çalışırlar.

3.6. Kredilendirme Süreci

Kredilendirme işlemi, bankaya kredi başvurusunun yapılmasıyla başlayan bir süreçtir. Kredilendirme süreci birbirine bağlı beş aşamadan oluşur(Parasız, 2000:265).

Bunlar sırasıyla şunlardır:

- Kredi başvurusu,
- Kredi değerlemesi,
- Kredinin kabul ya da reddi,
- Kredinin izlenmesi,

- Geri ödeme gücüdür.

3.7. Kredi Riski

Kredi riski bankaların karşılaştıkları en temel risk türüdür. Bankacılık Gözetim ve Denetim komitesi tarafından kredi riski, bir bankanın kredi müşterisinin ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülükleri karşılayamama olasılığı olarak tanımlanmıştır.

Kredi vermek çoğu bankanın en temel faaliyetidir. Kredi işlemleri, bankaların ödünç alanların kredibilitesi konusunda doğru kararlar vermelerini gerektirir. Bu kararlar her zaman doğru olmayabilir ya da ödünç alanların kredibilitesi çeşitli faktörlere bağlı olarak zaman içerisinde azalabilir. Dolayısıyla, bankaların maruz kaldıkları en temel risk kredi riski, yani ödünç alan tarafın yapılan anlaşma gereklerine uymaması durumudur. Yalnızca kredi işlemlerinden değil, diğer bilanço dışı işlemlerden de (garanti ve kabuller, menkul kıymet yatırımları vb.) bankalar kredi risklerine maruz kalabilirler. Önemli temel bankacılık problemleri, bankaların aktif kalemlerindeki zararları doğru tespit ederek yeterli karşılığı ayıramamaları ve faiz gelirlerindeki ertelemeyi zamanında hesaplarına geçirememelerinden kaynaklanmaktadır (Bolgün ve Akçay 2003).

Kredi riskinin, yalnızca kullanılan bir kredinin kısmen veya tamamen geri dönmeme olasılığı olarak ifade edilmesi eksik olur. Pek çok banka için kredi riskinin en geniş ve en görünür kaynağı açtığı krediler olmakla birlikte, bir bankanın faaliyetlerine bağlı olarak kredi riskini doğuran diğer başka işlemler de söz konusudur ki bunlar hem bankacılık ve ticaret defterlerinde, hem de bilanço ve bilanço dışı hesaplarda yer almaktadır. Bankalar gün geçtikçe krediler dışında da değişik finansal enstrümanlara ilişkin kredi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Verilen kredilerin az sayıda firmada yoğunlaşması veya tek bir kişiye ya da endüstri koluna görece olarak büyük miktarda kredi açılması kredi riskini artırır.

Kredi riskinin azaltılması için portföy çeşitlemesi yapılmalıdır. Ancak bu, tek başına yeterli değildir. Kredilerin sağlam teminatlar karşılığında kullanılması da gerekir.

Caprio ve Klingebiel kriz dönemlerinde bankaların geri ödenmeyen kredi miktarlarının arttığını, geri dönmeyen kredilerin toplam banka kredilerinin %15 – 20'si düzeyine

çıkmasının bankacılık kriz göstergelerinde biri olduğunu vurgulamaktadırlar. 4 Meksika bankacılık sektörüne ait finansal göstergelere bakıldığında, 1997 krizinde tahsili gecikmiş alacakların toplam kredileri oranının %17,6 gibi çok yüksek bir düzeyde olduğu görülmektedir (Uyar, 2003:20).

Kredi riski, bankaların açtığı kredilerin yöneldiği şirketlerin gücüyle ilgilidir. Eğer kredi verilen şirketin durumu kötüye gidiyorsa o zaman açılan kredinin geri alınmaması riski giderek artar. O nedenle kredinin karşılığı, bir başka deyişle güvencesi önemlidir. Güvencenin en kolay nakde dönüşebileni hazine kâğıtları ve bir başka bankanın teminat mektubudur. Ondan sonra gayrimenkul ipoteği gelir. Eğer bu teminatlar varsa, kredinin zamanında ödenmemesi halinde banka, teminatı nakde çevirerek alacağını tahsil eder (Kumcu, 2004:220).

Kredi verilecek firmaların doğru değerlendirilmesi, sağlam teminatlandırma, uygun fiyatlama, sektörel ve bölgesel analizlerin iyi yapılması kredi riskinin azaltılmasında önemlidir, ancak yeterli bir önlem değildir. Bankanın kendini risklerin zarara dönüşmesi olasılığına karşı hazırlıklı tutması, bunun için yeterli öz sermaye bulundurması gerekir (Uyar, 2003:21).

3.8. Banka Hedefleri

Bir kredi fiyatlama politikası belirlenirken öncelikle bakılması gereken unsurlardan birisi; bankanın hedefleridir. Kredi fiyatlaması aynı zamanda bankanın tüm kredi politikası çerçevesinde dikkate almak zorunda olduğu bir uygulamadır. Bankanın amacı likidite ve düşük risk düzeyi altında yüksek kârlar elde etmektir. Varlıklar üzerinden sağlanan getiri, varlıkların beklenen kazançlarıdır. Bankalar likidite, risk ve getiri arasında optimal(en uygun) dengeyi sağlamaya çalışmaktadır. Bankanın fiyatlama hedefleri bankanın kendi amaçlarından ve rekabet koşullarından önemli ölçüde etkilenir. Şüphesiz tüm bankacılar kredi fiyatlarını belirlerken masraflarının üzerine tatminkâr bir kâr payı eklemek isterler (Seval, 1990: 225).

Bankanın gelir getiren iki temel yatırım alanından birisi, krediler ve hizmet gelirleri, diğeri ise menkul kıymet yatırımlarıdır. Bankaların kredi dışı yatırımlara yönelmesinin çeşitli nedenleri olabilir. Bankalar menkul kıymetlere yatırım yaparak daha az risk üstlenmeyi tercih edebilirler. Zira, hazine bonusu ve devlet tahviline yapılan yatırımlar

hem daha az riskli, hem daha az likit yatırımlardır. Oysa kredilerde risk oranı yatırımlara göre daha yüksek olduğu gibi likiditeleri de türlerine göre değişmekle birlikte çok daha düşüktür (Gültekin, 2001:73).

3.9. Kredilerin Fiyatlandırılması

Buraya kadar bankacılık sektörü, ticari bankacılığın amacı, fonksiyonları, ticari banka kredi ve çeşitleri, kredi riski üzerine genel bir bilgi verilmiştir. Herhangi bir kredi ürününün fiyatlanmasında önemli etken maliyet olmakla birlikte, maliyet kredi fiyatını belirlemede tek etken olmamaktadır. Günümüzde maliyetlere belirli bir oranda kâr payının eklenmesi yöntemiyle fiyatın belirlenmesi yeterli olmamakta, fiyatlamada başka birçok etkeninde dikkate alınması gerekmektedir.

3.9.1. Kredi Fiyatlama Yöntemleri

Kredinin giderlerinin belirlenmesinden sonraki aşama kredinin yaratacağı gelir imkânlarının araştırılmasıdır. Kredinin yaratacağı en önemli gelir kaynağı faiz geliridir. Faiz gelirinin yanı sıra banka müşteriden komisyon tahsil ederek ve bankada mevduat tutmasını zorunlu kılarak kredi gelirini arttırabilir. Bütün gelir kaynaklarını topladığımız zaman bu miktarın kredinin giderlerini karşıladıktan sonra başka bankanın karlılık hedefine uygun bir kar marjı yaratabilmesi gerekir.

3.9.1.1. Maliyet Artı Kâr Fiyatlaması

Maliyet artı kâr fiyatlaması, fiyat belirlemede en basit yöntemdir. Bu yöntemde, belirli bir marj hizmetin ya da ürünün maliyetinin (kredi maliyetinin) üzerine ilave edilir. Bu fark (marj), bankanın kullandığı fonlardan elde etmeyi planladığı maksimum kâr payı ya da risk primi olarak hesaplanmaktadır. Bu şekilde elde edilen rakam, en azından piyasa ve rekabet koşulları gibi konular dikkate alınmadan önceki hedef bir rakamı ortaya koymaktadır. Perakende ticarete işletmelerde geniş olarak kullanım alanı bulan bu yöntem, bankacılıkta çoğu durumda maliyet bilgilerinin eksikliği ve dolayısıyla maliyetin hesaplanmasının zorluğu yüzünden kullanılmaz. Bununla birlikte, özellikle perakendeci bankacılıkta maliyet artı kâr fiyatlandırması, bireysel bankacılık hizmetleri bakımından çok daha önem kazanmaktadır. Diğer taraftan genel olarak belirtilirse, müşterilerin fiyatlara olan duyarlılığını ve rekabet fiyatını dikkate almayan bir fiyatlandırma yöntemi en uygun stratejik fiyatı oluşturmaz.

Maliyet artı kâr fiyatlama yönteminde banka tarafından kullanılan formül şöyledir:

$$\text{Hedef Getiri} = \text{Kredi Geliri} - \text{Elde Edilen Fonların Maliyeti}$$

Buradan formüldeki değerler kredi tutarına bölünür.

$$\frac{\text{Hedef Getiri}}{\text{Kredi Tutarı}} = \frac{\text{Kredi Geliri}}{\text{Kredi Tutarı}} - \frac{\text{Elde Edilen Fonların Maliyeti}}{\text{Kredi Tutarı}}$$

Formülde;

$$\text{Hedef Getiri} / \text{Kredi Tutarı} = \text{Kredi karlılık oranı ya da hedef}$$

$$\frac{\text{Kredi Geliri}}{\text{Kredi Tutarı}} = \text{Kredi Faiz Oranı}$$

Elde edilen fonların maliyeti / Kredi tutarı = Elde edilen fonların marjinal maliyeti (son birim maliyeti) ya da maliyet oranı olarak tanımlanmaktadır. Bunlardan kredi faiz oranını hesaplamak istersek bu durumda şu sonuçlar elde edilecektir.

$$\frac{\text{Hedef Getiri}}{\text{Kredi Tutarı}} = \frac{\text{Hedef Getiri}}{\text{Kredi Tutarı}} - \frac{\text{Elde Edilen Fonların Maliyeti}}{\text{Kredi Tutarı}}$$

Eğer maliyet esaslı fiyatlama yöntemi seçilecekse, göz önüne alınması gereken bazı durumlar vardır.

Birinci olarak maliyet verilerinin cari ve tahmini maliyet düzeylerini doğru olarak yansıtması vardır. İkinci olarak, beklenmeyen bazı verimsizliklerin, mevcut maliyet verileri içersinde ne dereceye kadar dondurabildiğidir. Üçüncü dikkat edilmesi gereken nokta, hizmetin arzı ile ilgili bütün maliyet unsurlarının fiyata dâhil edilmesidir (Parasız, 2000:272).

3.9.1.2. Marjinal Fiyatlandırma

Marjinal fiyatlandırma, mamul maliyetinin değişken maliyetlerden oluştuğunu kabul eden bir fiyatlama yöntemidir. Sabit ya da dönem maliyetleri üretim kapasitesinin maliyeti olarak düşünülmektedir.

Maliyet artı kar fiyatlama yönteminde tam bir maliyet rakamına ulaşabilmek için sabit maliyeti birimlendirmede belirli bir faaliyet hacminin gerçekleşeceğini varsaymak

gerekir. Faaliyet hacmindeki veya ürün karışımındaki varsayılandan her farklı gerçekleşmede, maliyet rakamını yeniden hesaplama mecburiyeti doğar.

Bu tür kredi fiyatlama sistemi, bankanın daha çok kısa süreli ve değerlendirilemeyen boş kapasitelerinin değerlendirilmesi durumları için uygulanmalıdır. Bankanın portföyüne dâhil etmek istediği yeni kredilerin maliyeti marjinal maliyeti oluşturmakta ve kısa süreli alternatif kullanım alanı bulunmayan banka fonlarının kredi olarak tahsis edilmesinde bu yöntemin de uygulanması yararlı olacaktır (Kocakarın, 2001:107).

3.9.1.3. Piyasa Oranına Göre Fiyatlama

Piyasadaki payı fazla büyük olmayan bankaların, lider bankaların belirlediği fiyatları baz alarak yaptığı fiyatlama değildir. Lider bankaların izlenmesi politikasının küçük bankalarca benimsenmesinin sebebi; ya bu şekilde daha fazla kâr elde etmelerinden, ya da rekabet nedeniyle onları izlemek zorunda olmalarından kaynaklanmaktadır.

Ancak her bankanın maliyetlerinin farklılık göstereceği gözden kaçırılmamalıdır. Küçük bankaların faaliyet maliyetlerinin düşük olmasından kaynaklanan avantajı göz önünde duran büyük bankalar; küçük bankaların, piyasadaki lider bankaların fiyat politikalarını izleyeceğini bildiklerinden, fiyatı pazar paylarını koruyacak şekilde belirlemekte ve bu da bankaların aleyhine olabilmektedir.

Bu yöntem kredi maliyetlerini göz ardı etmesi nedeniyle, bankacılık sektörünün bazı belirsizliklerle karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Fiyatı belirleyecek kadar güçlü bankaların piyasaya yeni girecek güçlü bankaların veya dağıtım kanallarındaki kapasite artışlarının neden olabileceği ani fiyat değişimlerine uyum göstermede zorluklarla karşılaşmalarına neden olabilmektedir (Gültekin, 2001:92).

3.9.1.4. Prestij Fiyatlama

Maliyete dayalı olan fiyatlamanın başka bir yöntemi, müşterilerin ödeyebileceği en yüksek fiyatın talep edilmesidir. Burada müşterinin kalite beklentisi temel alınmaktadır. Genel olarak, bir mamulün fiyatının yüksekliğinin, kalitesinin de yüksekliğini gösterdiği düşüncesi mevcuttur. Bu nedenden dolayı müşteriler tarafından benzerlerine göre yüksek fiyatlama yapılmış bir hizmet talep edilebilmektedir. Örneğin, bazı durumlarda müşteriye verilen kredi fiyatı yüksek olsa dahi, müşteri açısından özellikle uluslararası

boyuttaki işletmelerde bankanın prestijini sağlamış olduğu olanaklar dolayısıyla tercih edilebilmektedir (Parasız, 2000:274).

3.9.1.5. Toplam Kaynak Kredi Fiyatlandırma ve Verimlilik Belirlemesi Yöntemi

Bu yöntemde müşteri ile ilgili verilerin ve toplam maliyetlerin yardımıyla kredi fiyatı saptanmaktadır.

Yöntemin uygulamasına ilişkin aşağıda verilen örnekte, baz alınan müşteri vadesiz mevduat bakiyesine, yıl sonunda herhangi bir faiz tahakkuk ettirilmediği varsayılmaktadır. Uygulanan değerlendirmede vadesiz mevduat bakiyesinin aylık ortalama 2 bin YTL olarak gerçekleşeceği kabul edilmektedir. Ancak kredi ve karlılık analizinde hesaplama yapılması gereken miktar, kanuni karşılık ayrıldıktan sonra kalan bakiyedir. Kanuni karşılık oranı (%4) düştükten sonra kalan kısım 1.920.00 YTL dir.

Mevduat bakiyesi ile bankanın marjinal kaynak maliyetinin çarpımı, bu bakiyeden elde edilecek alternatif kazancı gösterir. Söz konusu uygulamada kullanılabilir mevduat bakiyesinin %5 faiz oranı üzerinden hesaplanması sonucu bulunan 96 YTL'lik bu tutar fırsat maliyeti olarak da adlandırılabilir. Çünkü banka sözü edilen müşteri hesap bakiyesine sahip olmasa idi, kredi talebini karşılamak üzere alternatif fon edinimine gidecek ve 1 YTL lik alternatif fon edinimi için ödeyeceği faiz oranı bankanın marjinal kaynak maliyetini oluşturacaktır. Yalnız burada üzerinde durulması gereken önemli bir konu; bankanın sahip olduğu müşteri hesap bakiyesini maliyetsiz kaynak veya fon olarak düşünmenin yanlış bir sonuç doğuracağıdır. Her ne kadar bu hesap bakiyesi için faiz ödemesi yapılmadığı varsayılmışsa da, bankanın sözü edilen mevduat bakiyesi karşılığı ödediği bir fiyat vardır. Banka müşterinin hesap bakiyesi karşılığı müşteriye ücretsiz hizmetler sunar, bakiyenin bankada tutulması için bankanın belli bir maliyete katlandığı mutlaklıdır. Uygulamada bu maliyetin hesap bakiyesinin %3'ünü oluşturduğu kabul edilecektir.. %3 maliyet oranı ile 1.920.00 YTL'lik kullanılabilir mevduat bakiyesi çarpıldığında toplam faaliyet maliyeti 57,6 YTL olarak bulunur. Uygulamada esas alınan hesap bakiyesinin kredi analizi ve bankanın karlılığı üzerindeki etkisi, brüt ve net kredi fiyatlandırma yöntemleri ile incelenecektir.

Brüt veya net kredi analiz ve değerlendirme yöntemlerini açıklayabilmek için uygulamadaki 1.920.00 YTL lik hesap bakiyesini bulunduran şirketin 3.000 YTL lik

kredi talebinde bulunduğu varsayılmaktadır. Kredi için uygulanacak aylık faiz oranının %8, banka faizi dışındaki komisyon ve fon giderlerinin % 1 olduğu kabul edilerek kredi belirleyici bilgileri aşağıdaki tabloda özetlenmektedir.

Daha önce değinildiği gibi brüt kredi değerlendirme yönteminin özelliği, müşteri mevduat bakiyesinin bankanın marjinal kaynak maliyeti üzerinden değerlendirmeye tabi tutulmasıdır. Diğer bir deyişle, müşteri mevduat bakiyesinin banka marjinal kaynak maliyetinden bankaya sağladığı olumlu katkının hesaplanmasıdır. Örnekte bu miktar $1.920.00\text{YTL} \times 0,05 = 96 \text{ YTL}$ dir. Banka marjinal kaynak maliyeti üzerinden kendisine aylık 96 YTL lik katkıda bulunan mevduat bakiyesi için belli bir masrafa katlanmaktadır. Uygulamada mevduat bakiye faaliyet maliyetinin %3 olarak belirlenmiş olduğu ve söz konusu masraf miktarının 57,6 YTL olarak hesaplandığı belirtilmişti iki değer arasındaki fark bankanın mevduat bakiyesinden sağladığı net kazancı veya mevduat bakiyesi karşılığı katlandığı zararı yansıtır. Eğer fark olumlu (pozitif) ise mevduat bakiyesi bankanın karlılığını arttırmaktadır. Eğer fark negatif ise, mevduat bakiyesi banka karlılığını olumsuz etkilemektedir. Bu durumda bankanın müşteriye sağladığı hizmetlerin maliyeti müşteri hesap bakiyesinin bankaya sağladığı kazançtan yüksektir. Yani banka müşterisine karşılıksız hizmet sunmaktadır. Bu tür sonuçlar bankanın yeni sunmuş olduğu hizmetlerin promosyon aşamalarında söz konusu olabilir (Güldoğan, 2002:58)

3.9.1.6. Future Fiyatlama

Bu yöntemi kullanarak yapılan fiyatlama bankalar, sabit oranla kısa vadeli kredi kullanarak, aynı anda finansal future'ları açığa satmaktadır. Bankalar future değerlerini bugünkü maliyetlere göre ayarlarken, müşterilerinin kredilerinden belirli bir kâr talep etmektedirler. Bu durumda future vadesiyle kredinin vadesi aynı olmalıdır. Kredi süresince faizler düşerse bankaların krediden ettikleri kâr artar. Aksi durumda ise faiz oranlarının kredi süresince yükselmesi durumunda, bankalar future anlaşmalarından gelir elde ederler.

Hem müşteri hem de banka için belirsizlikleri ortadan kaldırmak için batı uygulamasında kullanılan diğer bir yöntem de “gelecekteki beklenmeyen fiyat değişimlerinden korunma”dır. Bu yöntemde, ileri bir tarihte kredi kullanmayı planlayan firma, kredi kullanacağı tarihte faizlerin yükseleceğini tahmin ediyorsa, bankaya bir

cret ödeyerek ileri tarihte kullanacağı kredinin faizini bugünden sabit kılar. Banka da aldığı bu ücret ile ilerideki belirsizliklere karđı korunma yoluna gitmektedir. Bu yöntem ile yine banka, finansal future iğlemleri ile kendisini koruma yoluna gitmektedir.

Bankaların future piyasaları kullanarak geliştirdikleri bağka yöntemler de olmakla birlikte, zamana kadar bu tür iğlemlerin çok sık yapılmadığı gözlenmektedir. Ancak ticari krediler için rekabetin arttığı günümüzde bankalar, sabit faizli kredi verebilmek için, future piyasalarını daha sık kullanma eğilimindedirler (Gültekin, 2001:96).

Kredi fiyatlaması yöntemleri süresince ve yukarıda açıklamaya çalıştığımız yöntemlerde, yeni bir krediyi fiyatlarken kredinin krlılığının doğru olarak tespit edilmesi için kredi yöneticisinin bankanın önüne koymuş olduğu hedefleri ve çeşitli harcamalarını ve gelir kaynaklarını çok iyi bilmesi gerekmektedir. Kredi yöneticisi banka kaynaklarının en verimli şekilde kullanılmasını sağlamak üzere bankanın mevcut müşterilerinin verimini ve fizibilitesini ölçen verim sistemlerinden yararlanması kaçınılmaz hale gelmiştir. Kredi yöneticileri, iğlem bazında krlılık oranlarını ve banka müşterilerinin verimlilik sıralamasına iyi hkim oldukları takdirde rekabet ortamına uygun doğru, isabetli kararlar vereceklerdir.

Tablo 2. KREDİ MALİYETLERİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

1	DEVLETİN KONTROLÜNDE BULUNANAN FAKTÖRLER
*	Zorunlu Karşılık Oranı
*	Disbonibilite Oranı
*	Vergi ve Fonlar
2	BANKALARIN KONTROLÜNDE OLAN UNSURLAR
*	Mevduat Faiz Oranı
*	Risk Kaynaklı Maliyetler
*	Birim Maliyetler
*	Bloke Para Tutarı ve Bloke Maliyeti
3	DİĞER GENEL MALİYETLER
*	Ücret ve Eğitim Giderleri
*	Sigorta ve Sağlık Giderleri
*	Bina, Kira ve Bakım Giderleri
*	İletişim ve Reklam Giderleri
*	Komisyonlar ve Diğer Giderler...

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bankacılık sektörü finansal piyasanın en önemli kurumsal yapısını oluşturmaktadır. Günümüz çağdaş bankacılığı yüklendiği işlevin bir sonucu olarak, bankacılığın ilk doğuşu sırasındaki görünümünden hem işlem hem de yönetin tekniği açısından büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Ticari bankaların, ekonomik birimler arasında örgütlenme biçimleri nasıl olursa olsun, yerine getirdikleri fonksiyonları birbirine benzemektedir. Fonksiyonları ise, fon sağlama, fon kullanma, kaydi para yaratma ve hizmet fonksiyonudur.

Kar elde etmenin asıl amaç olduğu bir rekabet ortamında, müşteri açısından en önemli ve bağlayıcı faktör şüphesiz ki fiyat olmaktadır. Müşteri ihtiyaçlarını hizmet fiyat tatminini maksimize edecek bir yapılanma şekline sahip olunması son derece önemlidir. Aksi durumda uygun hizmetlerin uygun fiyatlarla ancak kötü bir organizasyonla sunulması müşteri portföyünü daraltacak veya sınırlayacaktır. Günümüzde müşteri odaklı organizasyon biçimi en ideal yapılanma biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Müşteri ihtiyaç ve gereksinimlerini ön plana alan ve bu gereksinimleri bir bütün olarak değerlendiren bu yapılanmada, gereksinimlerin oluşturulan bir hizmet paketi çerçevesinde tatmini esas alınır. Hizmetlerin birbirlerinden ayrı politika ve yöntemlerle pazarlanamayacağı anlayışından hareketle, müşteri bazında getiri esas alınarak, müşteri ile ilişkiler işlem bazındaki negatif sonuçlara göre değil genel sonuca göre şekillendirilir. Tatmin edici karlı olmamasına rağmen, arzından vazgeçilmesi halinde müşteri kaybına yol açabilecek hizmetler de bu yapılandırmada bir hizmet bileşimi içinde değerlendirilir ve danışmanlık hizmetleri ile desteklenir. Böylece daha düşük ve rekabetçi birim maliyetlerle ve fiyatlarla çalışılması mümkün olmuş olur.

Dünya ekonomisinin entegrasyonu üretim ve hizmet işletmelerini faaliyetlerini stratejik olarak hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde sürdürerek rekabet üstünlüğü sağlamak için araştırmalarını hızlandırmaya yönelmektedir. Finansal kuruluşların faaliyetleri sanayi tarım ve ticaret işletmelerinin çok uluslu faaliyetler ile aynı doğrultuda genişleyerek gelişmektedir. Çünkü finansal kuruluşlar müşterilerinin diğer ülkelerde yürüttükleri faaliyetleri ilişkin finansal hizmetler verme arayışı içindedirler.

Ticaret ve finansın uluslararası bir nitelik kazanması ve gelişen iletişim araçları yardımıyla diğer ülkelerin piyasaları hakkında anlık verilere sahip olmanın olanaklı hale gelmesi faiz ve döviz kurlarının oluşmasındaki değişkenlerin sayısını artırmaktadır. Böyle bir ortamda, karlılığı faiz gelirlerine dayalı bir ticari banka, piyasadaki değişikliklerden çok fazla etkilenmektedir. Artan rekabet ve azalan karlılıkla birlikte sektörde faaliyette bulunan herhangi bir ticari bankanın rekabet üstünlüğüne sahip olabilmesi için piyasa talebine uygun ürün ve hizmetleri uygun zamanda uygun dağıtım kanalı ile uygun bir fiyatla sunabilmesi gerekmektedir.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bankaların en önemli kaynağı mevduattır. Mevduat düzeyi yüksek olan bankalar daha geniş bir müşteri grubuna, daha yüksek limitlerle kredi verebilirler ve bu sayede müşterilerinin diğer bankacılık hizmet taleplerini de karşılama olanağı bularak komisyon gelirlerini yükseltebilirler. Burada mevcut para politikalarının, mevduat, faiz, kredi hacmi ve fiyatı üzerindeki etkilerinin iyi saptanması gereklidir. Kredi fiyatlandırmasının optimum düzeyde yapılması, yatırımlara yönlendirilen kaynakların da optimal dağılımını sağlamakla birlikte kamunun doğrudan ve dolaylı müdahaleleriyle sapmaya uğrayabilmektedir. Rakiplere kıyasla daha uygun kredi fiyatlamaları yapabilmek için, iyi getiri ile mevduat toplarken, kim da azaltmamak amacıyla, personelin etkinliğini arttırıcı otomasyon alt yapısını oluşturmak, sağlıklı kredi portföyü oluşturarak kredi zararlarını minimize etmek gibi giderleri azaltıcı stratejiler uygulanmalıdır.

Toplumun gereksinim duydukları ihtiyaçları, finansal politikalar düzeyinde belirlenen ve ticari bankaların en önemli faaliyetlerinden olan krediler, bankaların karlılık durumunu ve finansal sektördeki durumunu, konumunu belirleyen en önemli faktörlerden biridir. Bankacılık sektörünün güçlü bir yapıya kavuşarak güven unsuru haline gelmesi mali piyasalar açısından çok önemlidir. Bu noktada bankaların kredi maliyetlerini doğru olarak belirlemesi ve maliyetleri düşürecek önlem ve gereksinimleri alması gerekir.

Bankalar tarafından kredilendirilen kurumlar, faaliyetlerini genişletmek hammadde satın almak ve bunları işlemek için kısa vadeli kredi almaktadırlar. Kısa vadeli krediler, bir anlamda kendiliğinden geri ödenen kredilerdir. İşletmeler stoklarını satarak kredinin geri ödenmesi için gerekli fonları yaratmaktadırlar. Kredi verilirken fiyatlandırmaya da

dikkat edilmeli, günün şartlarına uygun bir fiyatlandırma yapılmalıdır. Bankanın fiyatlama hedefleri bankanın kendi hedeflerinden ve rekabet koşullarından da oldukça etkilenmektedir. Türkiye’de bankaların mevcut mali yapıları dikkate alındığında, kaynak maliyetlerinin, içinde bulunulan ekonomik ortam sonucunda hızla yükseldiği görülmektedir. Bundan dolayı kredi hacmi daralmakta ve kredi faizleri yükselmektedir. Kısa vadeli kredilerin geri ödenmemesi olasılığı ile paranın satın alma gücünün düşmesi riski, orta vadeli kredilere oranla daha az olduğundan bankalar da daha çok kısa vadeli kredi verme eğilimindedirler.

Çalışmamda da belirtildiği gibi kredi maliyetleri belirlenirken, kredinin kullanılabilirliği için gerekli olan; iş ve işlemlerin maliyetleridir. Diğer bir kredi maliyet unsuru ise; kullanımı için ayrılan özsermayenin, toplanan fonların, vazgeçilen likiditenin, kredi ödemelerinden kaynaklanan riskin maliyetidir. Bu gibi maliyet unsurları rekabet ortamından, finans sektörünün mali yapısından, firmanın mali yapısından, ekonomik koşul ve göstergelerden etkilenerek oldukça değişken bir yapıya sahip olabilmektedirler.

Bankalar, kredi fiyatlama maliyetleri stratejilerini belirlerken, yöntemleri tüm yönleri ile analiz etmeli, kendi stratejik yapısına en uygun cazip olanı seçmelidirler. Bununla birlikte kredi fiyatlandırılmasında farklı yöntemler uygulanabilir. Böylece banka, türlü risklerini dağıtması mümkün olacaktır.

Bankalar krediyi fiyatlarırken kredinin karlılığının doğru saptanabilmesi için kredi yöneticisinin bankanın hedefini, çeşitli masraf ve gelir unsurlarını çok iyi bilmesi gerekir. Kredi yöneticisi banka kaynaklarının en verimli şekilde kullanımını temin etmek üzere mevcut kredi müşterilerinin verimini ölçen sistemlerden yararlanabilir. Kredi yöneticisi karlılık unsurlarını ve banka müşterilerinin verimlilik sıralamasını iyi bir şekilde analiz etmesi durumunda rekabet ortamına uygun ve doğru kararlar verebilecektir. Banka, müşterinin kredi talebini yeterli ve doğru analiz edememiş kredi yanlış yapılandırılır ve vadesi, miktarı, fiyatı ve teminatı kredinin amacına uygun olmayabilir. Yanlış yapılandırılmış kredi, daha sonradan banka açısından problemleri durumlara yol açılabilir ve bir kez fonları müşteriye tahsis eden banka sadece parasını geri alabilme peşinde koşarak krediyi riske etmiş olur.

Bu çalışmamızda, bankacılık sektörünün mali yapısından, ekonomik ilişkisinden ve ticari bankalar için büyük önem haiz teşkil eden kredi, kredi çeşitleri, kredi riskleri ve kredi maliyet unsurlarından genel anlamda bahsedilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, bankaların kredi politikalarını belirlemede, kredi maliyetlerini minimize ederek yeterli kar marjını sağlamada aşağıda sıralanmış olan belirli noktalara önem verilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır:

- Kredilere alternatif teşkil eden finansman araçlarına başvurulabilir. Özellikle firmaların halka açılmalarının sağlanması (yeterli öz kaynak yapısına ulaşması)
- Sağlıklı bir kredi politikası için tüm bankalar ticari kredilerinde bankacılık Basell (dünya merkez bankaları üye kuruluşu ve bankaların kredi riskini sistemize eden kuruluş) çalışmaları yapmakta ve bitirmiş durumdadırlar. Dünyadaki 100 ülkenin bankaları ortak reting sistemine geçmektedirler. Bankalar KKB skoru denilen sisteme geçerek, bilgisayar sistemleri her kredi talebi yapan kişiye not vermekte olup bu not çerçevesinde kredi onaylanmakta veya red edilmektedir. Bu sayede bankalar daha sağlıklı bir kredi politikası izleyebilirler.
- Sermaye piyasasında bankalar daha aktif rol oynamalıdırlar. Sermaye piyasalarını bankalar ve bankaların yan kuruluşu olan borsa aracı kuruluşları yapmaktadır. Bankalar özellikle borsa aracı kuruluşları tarafından yönetilen fonlar çıkartarak bu estüranları yurt dışında ve yurt içinde piyasaya satarak sermaye piyasalarını hareketlendirebilirler.
- Bankalar kullandıkları kredileri olabildiğince geniş bir yelpazeye yayarak kredi portföyü oluşturmalıdır.
- Bankaların sektörde iyi bir denetim mekanizması kurarak, haksız rekabeti engellemeleri gerekmektedir. Ayrıca haksız rekabete sebep olan bankalara yaptırım uygulamalıdırlar. Bununla ilgili Bankacılık Yüksek Denetleme Kurulu ile ortak bir yaptırım gücü uygulayabilirler.
- Bankalar ekonomik araştırma servisleri kurarak kredi politikaları uygulamalarını geliştirmelidirler. Banka, kredi verdiği müşterilerinin yalnızca mali tablolarına

istinaden kredi vermemeli aynı zamanda kredi verdiği müşterileri hakkında detaylı bilgi edinmeli ve risk durumunuda incelemelidirler.Bu sebeple Bankacılık Yüksek Denetleme Kurulu emri ile her banka kurduğu risk izleme birim yöneticilerini banka genel müdürlüğüne değil direk banka yönetim kuruluna bağlamıştır. Bu sebeple bankalar risk izleme birimleri kurmalı ve aktif olarak bankada yapılan işlemleri denetleyen iç kontrol merkezleri kurmalıdırlar.Bankalar için özel bir hassasiyet gerektiren bu faaliyetlerde bulunmayan bankalar hakkında Banka Denetleme Kurulu ve Basell gibi yaptırım gücü olan kurumların bu bankalar hakkında çeşitli soruşturmalar açmalıdırlar.Bu bağlamda gerek yabancı gerek yurt içi kredi kredi notlarını düşürerek yaptırımlar uygulayabilirler.

- Tüketici koruma kanunu ile bankalar ve müşteri ilişkilerinde müşteriler açısından yeni bir düzenleme ihtiyacı kalmasa da, vadesinde ödenmeyen kredilerle ilgili hukuki yasal düzenlemeler dahada geliştirilerek iyileştirilmelidir.Tüm uluslararası ve yurt içi bankacılık sektörü bilgi akışı sağlayarak kredilendirme konusunda daha inceleyici bir mekanizma kurmalıdırlar.Vadesinde ödenmeyen kredilerin hukuki takibi ile ülkemizde nedenli yada nedensiz borçluların yasal süreçteki itiraz haklarının fazla olması ve haksız itirazların sonrasında bir cezai müeyyidenin olmaması ve davalar ile ilgili presedürlerin uzun sürmesi, bankaların daha etkin politika yürütmelerini gereksinmektedir.

Bankalar ülkelerin ekonomisinde önemli rol oynayan kuruluşlardır. Ülke ekonomisinde, sağlıklı bir yapının oluşturulması için bankalara büyük bir sorumluluk düşmesi itibariyle, bankacılık sektöründeki sorunların hızlı bir şekilde çözüm yoluna gidilmesi, aynı zamanda uygulanan kredi politikaları daha da geliştirilerek gerek banka gerek tüketici açısından geliştirilerek ekonomiye kazandırılmalıdırlar.

KAYNAKÇA

- AKBULUT, Oya (1993), *Kredi Maliyetlerini Belirleyen Unsurlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para – Banka Bilim Dalı, İstanbul.
- ALTAN, Mikail (2001), *Fonksiyonlar ve İşlemler Açısından Bankacılık*, Beta Yayınları. İstanbul.
- ATIŞ, Caner (2000), *Ticari Bankalarda Maliyetler ve Yönetim Kararları*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara.
- Bankalarımız 2003*, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Ağustos, 2004
- BERK, Niyazi (2003), *Finansal Yönetim*, Türkmen Kitapevi, İstanbul.
- BOLGUN, K.Evren, Akçay, M.Bariş (2003), *Risk Yönetimi*, Skala Yayıncılık, İstanbul.
- CEYLAN, Ali (2001), *İşletmelerde Finansal Yönetim*, Ekin Yayıncılık, Bursa.
- DURUKAN, Tülin (2003), *Girişimciler İçin İşletme Yönetimi*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- EREN, Kasım, Kasım (1997), *Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Bankacılık*, Beta Yayınları, İstanbul.
- ERGİN, Feridun (1982), *Kredi Sistemi*, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- EROĞLU, Ömer (2004), *Para Teorisi ve Politikası*, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, No: 9. Isparta.
- GÖKDERE, Ahmet, Coşkun İçöz, Ertan Oktay (1996), *Mali Yapı ve Türkiye’de Mali Sistem İktisadın İlkeleri*, Alkım Yayıncılık, Ankara.

- GÜLDOĞAN, Özgü (2002), *Kredi Fiyatlama Tekniklerinin Ticari Bankacılık Açısından Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İzmir.
- GÜLTEKİN, Belit (2001), *Ticari Bankalarda Kredi Maliyetlerinin Hesaplanması ve Kredi Fiyatlaması*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- GÜNAL, Mehmet (2001), *Türk bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği*, Ankara Ticaret Odası, Ankara.
- HATİBOĞLU, Zeyyat (1997), *Temel İşletme Finansmanı*, Yeni İktisat ve İşletme Yönetimi Dizisi, Beta Yayıncılık, No:10. İstanbul.
- http://www.tbb.org.tr/turkce/temel_bankacilik/Ticari%20Krediler.doc.05.05.2005
- İVEDİ, Cengiz (1997), *Türkiye'deki Ticari Bankaların Kredi Maliyetlerinin Hesaplanması ve Kredi Maliyetlerini Etkileyen Faktörlerin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- KILIÇOĞLU, Ahmet (1993), *Bankacılar İçin Medeni Hukuk Bilgisi*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü (Türkiye İş Bankası A.Ş. Vakfı), Yayın No:273.Ankara.
- KOCAKARIN, Canan Nuray (2002), *Kısa Vadeli Kredilerin Maliyetlemesi ve Bir Uygulama*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.
- KUMCU, Ercan ve Mafi Eğilmez (2004), *Ekonomi Politikası*, Mali Piyasalar, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- ÖÇAL, Tezer ve Ö. Faruk Çolak (1999), *Finansal Sistemler ve Bankalar*, Nobel Yayıncılık, No:131. Ankara.
- ÖÇAL, Tezer, Ö.Faruk Çolak, S. Togay ve K. Eser (1997), *Para Banka Teori ve Politika*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- ÖZDEMİR, Muharrem (1999), *Finansal Yönetim*, Türkmen Kitapevi, No:142. İstanbul.
- PARASIZ, İlker (2000), *Modern Bankacılık Teori ve Uygulamaları*, İstanbul.

- PARASIZ, İlker (1997), *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitapevi. Bursa.
- POLAT, Ali İhsan (1993), *Ticari Senetler, Banka Kredileri Şirketler ve Kooperatifler*, Halk Bankası A.Ş. Diyarbakır Merkez Eski Şube Müdürü, Malatya.
- SABUNCUOĞLU, Zeyyat ve Tuncer Tokol (2003), *İşletme*. İstanbul.
- SEVAL, Belkıs (1990), *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*, Muhasebe Enstitüsü, Yayın No: 59. İstanbul.
- SEVİLENGÜL, Orhan (2000), *Banka Muhasebesi*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- SUMER, Ayşe (1999), *Türk Sermaye Piyasası Hukuku*, Alfa Yayıncılık, No: 549. İstanbul.
- SUYABATMAZ, Sevilay (1987), *Türkiye’de Kredi Maliyetlerini Belirleyen Unsurlar Üzerine Bir Deneme*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ŞAHİN, Hüseyin (2000), *Türkiye Ekonomisi*, Ezgi Kitapevi Yayıncılık, Bursa.
- TAKAN, Mehmet (2002), *Bankacılık, Teori, Uygulama ve Yönetim*, Nobel Yayınları, Ankara
- UYAR, Seçil (2003), *Bankacılık Krizleri*, Seçkin Dağıtım. Ankara.
- UZKESİCİ, Nuray (1994), *Modern Banka Yönetimi ve Organizasyon*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

EKLER

EK 1: Akbank, Kredi Maliyetleri Etkileyen Faktörler Analizi

1999 yılında yaşanan krize kadar faiz oranlarının çok yüksek olmasından dolayı kar marjları oldukça yüksekti. Ancak son yıllarda faizlerin giderek düşmesi sebebiyle bankalar gerçek anlamda da yapmaları gereken para satışına ağırlık vermeye başladılar. Plasman oranlarının bankaların bilânçolarındaki anlamı da giderek artmaya başladı. Fakat düşük faizli para satışı nedeniyle kullanılan kredilerin maliyetlerinin çok hassas şekilde değerlendirilmesi gündeme geldi.

Bankaların topladıkları mevduatları satma yolu olan kredilendirmenin bankaya olan maliyeti haliyle kredi kullanan müşteriler tarafından karşılanmaktadır. Dolayısıyla müşterilerden, kullanmış oldukları kredi karşılığında işlem masrafı ya da komisyon adı altında bu tarz maliyetler karşılanmaktadır.

Kredi faiz oranlarının düşmesi kredilerden elde edilen faiz gelirlerinin düşmesine sebep olmuştur. Buna karşılık bankalar, faiz dışı gelirlere ağırlık verilerek şube içi tüm işlemlerden masraf alınarak veya gayrinakdi kredilere ağırlık verilerek komisyon hacmini arttırma yoluna gitmişlerdir.

Günümüzde bankacılık sektöründe, faiz gelirlerinin yanı sıra komisyonlarda azımsanmayacak bir öneme sahip olmuşlardır. Ayrıca bankalar kredilendirme maliyetlerinin yanı sıra şubeden işlem yaptıran müşterilerinde bankaya olan birim maliyetlerini hesaplamak ve bu durumu minimize etmek için müşterileri maliyetleri daha düşük olan telefon bankacılığı, internet bankacılığı gibi alternatif dağıtım kanallarına yönlendirmeye çalışmaktadırlar.

Bankacılık sektörü, şubelerinden işlem yaptıran müşterilerinden bankaya olan maliyetlerinin de bir ölçüde karşılanabilmesi için yapılan para transferleri (EFT gibi) çekli işlemler, senetli işlemler gibi diğer bankacılık hizmetlerinden de komisyon alma yoluna gitmişlerdir. Ayrıca bankalar, personel giderlerinin artması, teknolojik değişimlere karşın yapmak zorunda oldukları yatırımları ve her şubenin operasyon giderlerinin karşılanması (haberleşme, nakliye, reklâm giderleri) müşterilerinden masraf adı altında komisyon olarak müşterilerinden hem maliyetlerini düşürerek kar etme yoluna gitmişlerdir.

Bütün bunları göz önüne aldığımızda, müşterilere yansıtılan kredi talepleri ve bankacılık işlemlerinden alınan, bankaların maliyetlerini karşılayan komisyon oranlarının bankalar arası rekabette ne kadar önem taşıdığını görmekteyiz.

EK 2: Türkiye Halk Bankası, Kredi Maliyetlerini Etkileyen Faktörler Analizi

Günümüzde gelişen her sektör gibi bankacılık sektörü de büyük bir gelişim içersindedir. Gerek ülkemizde gerek ulusal anlamda finanssal kesimin en etkin sektörlerinin başında bankalar almaktadır.

Bankalar müşteri portföyünü arttırmak için yeni kaynaklar yaratmak zorundadırlar ve bunlardan birini de krediler oluşturmaktadır. Bankacılığın en önemli gelir kalemlerinden olan kredi faiz oranlarının düşmesi kredilerin elde edilen gelirlerini düşürmektedir. Buna karşılık faiz dışı gelirlere ağırlık verilmiştir. Bununla birlikte banka personel giderlerinin artması, teknolojik yatırımlar, rekabet bankacılık giderlerini arttırmaktadır.

Bankalar şube içindeki tüm işlemlerden masraf alınması veya gayri nakit kredilere ağırlık verilerek komisyon hacmini arttırmak yoluyla bankacılık maliyetlerini minimize etme yoluna gitmişlerdir. Bu yolla da bankalar gerek maliyet açısından gerek banka giderlerinin önüne geçerek kar etme yoluna gitmişlerdir. Bankalar için büyük önem taşıyan giderleri azaltma yolunda telefon bankacılığı, internet bankacılığı gibi alternatif yollarla gerek bankalardaki yoğunluk gerek maliyet unsurlarının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

AKBANK VE TÜRKİYE HALKBANKASININ

KREDİ MALİYETLERİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

1	DEVLETİN KONTROLÜNDE BULUNAN UNSURLAR		
		AKBANK	T.HALKBANKASI
	Zorunlu Karşılık Oranı	*	*
	Disbonibilite Oranı	*	*
	Vergi ve Fonlar	*	*
2	BANKALARIN KONTROLÜNDE OLAN UNSURLAR		
	Mevduat Faiz Oranı	*	*
	Risk Kaynaklı Maliyetler	*	*
	Birim Maliyetler	*	*
3	DİĞER GENEL MALİYETLER		
	Ücret ve Eğitim Giderleri	*	*
	Sigorta ve Sağlık Giderleri	*	*
	Bina Bakım ve Kira Giderleri	*	*
	İletişim ve Reklam Giderleri	*	*
	Komisyonlar ve Diğer Giderler..	*	*
	Kredi Faiz Oranları (+ -)	*	*

ÖZGEÇMİŞ

19.01.1977 tarihinde Sakarya’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Sakarya’da tamamladı. 1994 yılında Sakarya Teknik Lisesi’nden mezun oldu. 1995 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümünü kazandı. Üniversite eğitimini 1999 yılında tamamladı. 2000 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilimdalı Muhasebe – Finansman Bölümü’nde Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2001 yılında kayıt dondurarak askerlik görevini Malatya’da tamamladı.